

Bestuursrapportage
uitvoering begroting 2023
(januari t/m mei 2023)

Inhoudsopgave

		Pagina
1	Inleiding	3
2	Samenvatting	4
3	Verwachte uitvoering beleidsbegroting 2023	
3.1	Beleidsprogramma 1 – Bestuur	7
3.2	Beleidsprogramma 2 – Infrastructuur	18
3.3	Beleidsprogramma 3 – Omgeving	27
3.4	Beleidsprogramma 4 – Economie	49
3.5	Beleidsprogramma 5 – Mienskip	62
3.6	Beleidsprogramma 6 – Bedrijfsvoering	81
3.7	Beleidsprogramma 7 – Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	87
4	Paragrafen	
4.1	Grondbeleid	90
4.2	Bedrijfsvoering	93
4.3	Grote projecten	100
5	Financiën	
5.1	Voorstel begrotingswijziging PS	124
5.2	Rapportage wijzigingen onder mandaat GS	126
5.3	Ontwikkeling financieel kader	130
5.4	Ontwikkeling treasury	132

Inleiding

In deze bestuursrapportage van 2023 leggen wij verantwoording af door het schetsen van de ontwikkelingen en het geven van inzicht in de voortgang van het beleid na vaststelling van de begroting 2023.

We leveren veel inspanningen om de gewenste resultaten, zoals opgenomen in de begroting 2023, te realiseren. We liggen voor het merendeel op koers. Mede door de nadruk op de doorontwikkeling van het voorspellend vermogen zien we dat in de bestuursrapportage budgetten naar de komende jaren worden doorgeschoven (kasritmewijzigingen). Dit heeft tot gevolg dat sommige resultaten later in de tijd worden gerealiseerd en dit is terug te zien in oranje scores op de indicator 'Tijd'.

Er worden in deze bestuursrapportage een aantal voorstellen/begrotingswijzigingen ingediend die ten gunste (+) dan wel ten laste (-/-) van het begrotingssaldo komen. Voor de jaren 2023 t/m 2027 worden per saldo de volgende bedragen aan het begrotingssaldo toegevoegd c.q. onttrokken (x € 1 miljoen).

2023	2024	2025	2025	2027
6,4	0,3	-0,3	-3,3	-2,7

Toevoegingen en onttrekkingen

Bovenstaande toevoegingen en onttrekkingen aan het begrotingssaldo betreffen zowel de begrotingswijzigingen PS als begrotingswijzigingen onder mandaat GS.

Voor een nadere toelichting op de PS-begrotingswijzigingen wordt verwezen naar bijlage I "Begrotingswijzigingen PS", zoals opgenomen in de tweede bestuursrapportage. Naast de begrotingswijzigingen die van invloed zijn op het begrotingssaldo, zijn in deze bijlage ook de overige begrotingswijzigingen opgenomen, zoals bijvoorbeeld voorstellen tot aanpassing van het bestedingsritme tijdelijke budgetten.

Naast de begrotingswijzigingen PS zijn ook een aantal wijzigingen onder het mandaat van GS verwerkt. De wijzigingen onder mandaat GS worden nader toegelicht in paragraaf 5.2.

Samenvatting

Samenvatting financieel

Per beleidsprogramma wordt in deze bestuursrapportage een toelichting gegeven op zowel de verwachte beleidsmatige als de verwachte financiële afwijkingen aan het eind van 2023 ten opzichte van de begroting 2023. Onderstaande tabel toont per beleidsprogramma de totale begroting, de voorgestelde begrotingswijzigingen, de totale bestedingen tot 1 juni en de vastgelegde verplichtingen die in 2023 tot betaling leiden.

Voorspellend vermogen

In algemene zien we dat door de aandacht voor het voorspellend vermogen er een inhaalslag is gedaan en er daardoor meer budgetten worden doorgeschoven en meerjarig in kasritme wordt gezet. Naast de middelen in de exploitatie zijn ook de investeringen meerjarig in kasritme gezet. We verwachten dan ook dat bij de jaarstukken er minder sprake zal zijn van doorschuiven van middelen.

De onderstaande tabel toont het saldo van de gewijzigde begroting versus de bestedingen en aangegane verplichtingen. Dit saldo kan voor het merendeel worden verklaard doordat:

- periodieke verplichtingen ná de maand mei zijn niet als verplichting meegenomen. Denk hierbij bijv. ook aan de verplichtingen voor de salarissen voor het ambtelijk personeel, boekjaarsubsidies, OV concessies e.d.
- uitstaande subsidieplafonds zijn niet meegenomen als verplichting. Pas wanneer er een beschikking is afgegeven wordt deze administratief als verplichting opgenomen.
- er is een aantal administratieve boekingen nog niet meegenomen als verplichting, zoals de afschrijvingen en de vorming en/of beschikking van reserves. Deze worden conform de bestaande werkwijze administratief aan het einde van het boekjaar verwerkt.
- aan de batenkant zijn de inkomsten ná mei niet als nog te verwachten inkomsten meegenomen. Het gaat dan onder andere om de inkomsten uit het provinciefonds en de motorrijtuigenbelasting.

Ergo: de verwachting c.q. prognose op basis van de huidige inzichten is dat zowel lasten als baten conform de bijgestelde begroting worden gerealiseerd. De praktijk leert echter dat door gewijzigde omstandigheden, onvoorziene zaken en voortschrijdend inzicht de verwachtingen bijgesteld moeten worden. Het autorisatiemoment in december kan nog worden gebruikt voor het indienen van begrotingswijzigingen om de begrotingsrechtmatigheid te borgen. De bedoeling is om hier terughoudend mee om te gaan; de begroting en de bestuursrapportage zijn de documenten waarbij de budgetten zoveel als mogelijk in het goede kasritme moeten worden gezet.

<i>Exploitatie - Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2023 incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen 2023 per 1-6	Saldo
Lasten					
Programma 1 - Bestuur	20.713	-52	8.467	6.084	6.109
Programma 2 - Infrastructuur	145.397	-15.585	41.331	22.411	66.070
Programma 3 - Omgeving	166.694	-20.407	21.754	59.897	64.635
Programma 4 - Economie	41.492	-6.126	12.120	8.841	14.404
Programma 5 - Mienskip	75.558	-1.886	26.891	17.014	29.767
Programma 6 - Bedrijfsvoering	92.703	-492	39.613	13.790	38.807
Programma 7 - Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	43.020	-17.140	2.140	5.439	18.302
Totaal Lasten	585.576	-61.687	152.317	133.476	238.096
Baten					
Programma 1 - Bestuur	1.605	0	755	0	850
Programma 2 - Infrastructuur	6.187	1.643	2.138	0	5.692
Programma 3 - Omgeving	37.998	945	11.309	0	27.635
Programma 4 - Economie	5.723	0	2.816	0	2.906
Programma 5 - Mienskip	1.630	0	177	0	1.453
Programma 6 - Bedrijfsvoering	1.627	-335	3.393	0	-2.102
Programma 7 - Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	344.101	-6.655	148.041	0	189.405
Totaal Baten	398.872	-4.403	168.630	0	225.839
Baten-Lasten	-186.704	57.284	16.313	-133.476	-12.257
Vorming van reserves (lasten)	36.966	22.402			
Beschikking over reserves (baten)	227.645	-35.120			
Begrotingssaldo	3.975	-238			

Begrotingssaldo na wijziging

<i>Bedragen x € 1 mln.</i>	2023	2024	2025	2026	2027
Begrotingssaldo bij jaarrekening	-2,7	10,9	22,7	6,8	9,2
GS wijziging berap 2023	6,7	0,3	0,1	-3,3	-2,5
Begrotingssaldo	4,0	11,2	22,8	3,5	6,7
PS wijziging berap 2023	-0,2	0,0	-0,4	0,0	-0,2
Begrotingssaldo na wijziging	3,7	11,2	22,4	3,5	6,5

Inzicht in vrijval

In de Statencommissie van 2 november 2016 is bij de 2e bestuursrapportage 2016 gevraagd om een samenvattend overzicht van zowel de vrijval, als van de voorstellen ten laste van het begrotingssaldo en het totaal van wijzigingen van het bestedingsritme. Destijds is toegezegd dat dit overzicht in de samenvatting van de bestuursrapportage zal worden opgenomen. Onderstaand treft u dit overzicht aan.

<i>(bedragen x € 1 mln.)</i>	2023	2024	2025	2026	2027
Vrijval	-2,5	-0,8	-0,4	-0,3	-0,3
Voorstellen tlv begrotingssaldo	-2,7	-0,8	-0,7	-0,3	-0,6
Bestedingsritme tijdelijke budgetten	-21,4	7,8	1,2	6,2	5,6
Mutaties reserves	-34,8	12,0	22,0	-12,3	3,3

Totaaloverzicht

Het totaaloverzicht van de begrotingswijzigingen is opgenomen bij het onderdeel financiën, “voorstel begrotingswijzigingen PS”. De wijzigingen zelf, inclusief een nadere toelichting op de nummering van de begrotingswijzigingen, is opgenomen in bijlage I “begrotingswijzigingen PS”.

Bij de begrotingswijzigingen die onder het mandaat van Gedeputeerde Staten vallen kan ook sprake zijn van vrijval of kunnen kosten ten laste van het begrotingssaldo worden gebracht.

Bij het onderdeel financiën “rapportage wijzigingen onder mandaat GS” zijn deze begrotingswijzigingen, inclusief toelichting, opgenomen.

Programma 1: Bestuur

Portefeuillehouders

Commissaris van de Koning Arno Brok en gedeputeerde Friso Douwstra

Wat zien we?

Op 15 maart zijn de Staten van Fryslân gekozen. De samenstelling van Provinciale Staten is sterk gewijzigd. Naast de entree van een drietal fracties, waarvan één veruit de grootste geworden is, zijn ook binnen bestaande partijen veel nieuwe leden in de Staten gekozen. Dit betekent dat er veel aandacht geweest is, en nog steeds is, voor het inwerkprogramma. Parallel aan het inwerkprogramma vindt de formatie van een nieuw college plaats. Van het aanbod binnen het inwerkprogramma wordt goed gebruik gemaakt.

De monitoring en coördinatie van de actuele situatie rondom de realisatie van opvang van vluchtelingen blijft bovengemiddeld veel vragen van de toezichhoudende rol door de commissaris van de Koning en zijn kabinet. Er is sprake van wekelijks bestuurlijke afstemming, met de benodigde voorbereiding en dossiervorming. Het vraagstuk vraagt structureel extra aandacht en inzet.

Inzet beschikbare middelen programma 1 Bestuur

<i>Exploitatie - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	20.713	-52	8.467	6.084	6.109
Totaal baten	1.605	0	755	0	850
Saldo van lasten en baten	19.108	-52	7.712	6.084	5.259

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
1.1 Provinciale Staten en Statengriffie	4.265	764	2.363	37	2.629
1.2 Gedeputeerde Staten	1.937	0	577	434	926
1.3 Commissaris van de Koning	341	0	96	0	245
1.4 Kwaliteit bestuur	785	-202	136	22	425
1.5 Bestuurlijke samenwerking	13.385	-614	5.296	5.592	1.883
Totaal lasten	20.713	-52	8.467	6.084	6.109
Baten					
1.1 Provinciale Staten en Statengriffie	17	0	0	0	17
1.2 Gedeputeerde Staten	5	0	1	0	4
1.3 Commissaris van de Koning	0	0	0	0	0
1.4 Kwaliteit bestuur	0	0	0	0	0
1.5 Bestuurlijke samenwerking	1.583	0	754	0	829
Totaal baten	1.605	0	755	0	850
Saldo van lasten en baten	19.108	-52	7.712	6.084	5.259

Voorstel begrotingswijzigingen

- I 1 Provinciale bijdrage Giro 555 voor slachtoffers aardbeving
- I 2 Aanpassen provinciale bijdrage aan het samenwerkingsverband IKW
- I 3 Fractiebudgetten
- I 4 Aanpassen vergoedingen Provinciale Statenleden
- II 1 Deelnemersbijdrage SNN
- V C 1 Aanpak ondermijning Friese gemeenten

Beleidsveld 1.1. Provinciale Staten en Statengriffie

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.1.

1. We willen bereiken dat Provinciale Staten als geheel en de Statenleden individueel in staat zijn om hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol zo goed mogelijk uit te voeren. De Statengriffie ondersteunt, adviseert en informeert Provinciale Staten hierbij.
2. We willen de drempel tussen Provinciale Staten en de inwoners van Fryslân verlagen en zorgen dat het werk van Provinciale Staten meer bekendheid krijgt in Fryslân.
3. We streven naar een evenwichtig samenspel tussen PS en GS, waarbij de griffie en de ambtelijke organisatie (met respect voor elkaars rollen) Provinciale Staten optimaal bedienen.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. De griffie verzorgt in 2023 een introductie- en opleidingsprogramma voor de nieuwe Staten	■	■	■
2. We betrekken jongeren actief bij de politiek	■	■	■
3. We brengen provinciale politiek onder de aandacht	■	■	■
4. We dragen bij aan de ontwikkeling van het provinciale beleidsproces	■	■	■
5. We laten inwoners kennis maken met de politiek	■	■	■
6. We maken alle relevante Stateninformatie digitaal toegankelijk	■	■	■
7. We noteren alle moties, toezeggingen, en aanbevelingen van de NRK	■	■	■
8. We verbeteren, waar mogelijk, provinciaal beleid en planning- en controlproducten	■	■	■
9. Wij verzorgen de verstrekking en de afrekening van de subsidies aan de Provinciale Statenfracties	■	■	■

Toelichting

9. *Tijd*: Een aantal fracties kon de informatie niet tijdig opleveren. Ook kwalitatief is er ruimte voor verbetering. Hierdoor heeft het verantwoordingsproces vertraging opgelopen.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Ondersteuning door Statengriffie	Introductie- en opleidingsprogramma voor de nieuwe Staten	Uitgevoerd	
	Tijdige aanlevering van stukken volgens Reglement van Orde, tijdige afhandeling van besluiten/ingekomen stukken en informeren van PS over afhandelingstermijn moties en toezeggingen	95%	
Samenspel PS en GS	Doorvoeren nieuwe opzet van de begroting en doorvertaling naar andere PenC producten	PS stellen gewijzigde PenC producten vast.	
	Beleidsvoorstellen lopen via proces en formats van startnotities en beleidsbrieven/nota's	95%	

Beleidsveld 1.2. Gedeputeerde Staten

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.2.

1. Een effectief en efficiënt functionerend college van Gedeputeerde Staten.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Er komt een 'Eindbalans' over de bestuursperiode 2019-2023: 'Lok op1'.	■	■	■
2. Er komt een overdrachtdossier en inwerkprogramma voor het nieuwe college.	■	■	■
3. Gedeputeerde Staten zorgen ervoor dat Provinciale Staten hun kaderstellende en controlerende rol goed kunnen uitvoeren.	■	■	■

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
1.1 Samenwerking met PS	Gedeputeerde Staten dragen zorg voor goede samenwerking met Provinciale Staten door stukken voor de Staten tijdig aan te leveren, moties en toezeggingen tijdig af te handelen en statenvragen binnen 30 dagen te beantwoorden.	Tijdigheid 95%	■
1.2 Opstellen eindbalans	Gedeputeerde Staten maken voor de verkiezingen 2023 een eindbalans over de bestuursperiode 2019-2023: 'Lok op 1'.	Uitgevoerd	■
1.3 Opstellen overdrachtdossier en inwerkprogramma	Het college krijgt een overdrachtdossier aangereikt en de ambtelijke dienst zorgt voor een inwerkprogramma.	Uitgevoerd	■

Beleidsveld 1.3. Commissaris van de Koning als rijksorgaan

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.3.

1. Er wordt ingezet op het versterken van de weerbaarheid van het decentraal bestuur en de preventieve aanpak van ondermijning en het beperken van integriteitsrisico's.
2. Verder zet de CvdK zich in voor het bevorderen van interbestuurlijke samenwerking, waarbij 'horizontaal besturen' en het benadrukken van de kracht van Fryslân als regioprovincie centraal staan.

Omdat de CvdK over de uitvoering van zijn rijkstaken enkel verantwoording aflegt aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, volgen hieronder geen specifieke doelindicatoren. Wel wordt inzage gegeven in de algemene taken die de CvdK uitvoert:

- De CvdK ziet toe op een ordelijk verloop van procedures voor benoeming, herbenoeming en ontslag van burgemeesters.
- De CvdK brengt periodiek ambtsbezoeken aan de gemeenten in Fryslân.
- De CvdK adviseert over de voorstellen voor het verlenen van Koninklijke onderscheidingen, predicaten Koninklijk en Hofleverancier en Koninklijke erepenningen.
- De CvdK onderhoudt contacten met het Koninklijk Huis. Hij ontvangt en begeleid leden van het Koninklijk Huis als deze Fryslân bezoeken en geleidt verzoeken door.
- De CvdK bevordert de samenwerking van de besturen van de provincie, gemeenten en het waterschap met rijksambtenaren en de krijgsmacht. Daarnaast bemiddelt hij bij problemen op het gebied van (inter)bestuurlijke verhoudingen.
- De CvdK houdt bestuurlijk toezicht op de Veiligheidsregio Fryslân.
- De CvdK rapporteert aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de uitvoering van zijn rijkstaken. Hij kan gevraagd of ongevraagd advies geven aan de regering of individuele ministers.
- De CvdK verricht representatieve taken ten behoeve van de provincie.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. De CvdK brengt 4 ambtsbezoeken aan gemeenten.	■	■	■
2. De CvdK stimuleert de Friese samenwerking middels de bestuurlijke overleggen tussen provincie, Wetterskip Fryslân, Vereniging van Friese Gemeenten (VFG) en gemeente Leeuwarden.	■	■	■
3. De CvdK voert 7 klankbordgesprekken met burgemeesters.	■	■	■
4. De CvdK ziet toe op het ordelijk verloop van minimaal 5 procedures voor benoeming, herbenoeming en ontslag van burgemeesters.	■	■	■
5. De jaarlijkse Friese ondermijningsconferentie vindt plaats.	■	■	■
6. Er vindt minimaal één bestuurlijke bijeenkomst plaats in het kader van het bestuurlijk arrangement met Zeeland en het ministerie van BZK.	■	■	■
7. Er wordt, met als uitgangspunt de in 2022 ondertekende Intentieverklaring Friese Norm, langs twee sporen samengewerkt met gemeenten en ketenpartners in de aanpak van ondermijning.	■	■	■
8. Naar verwachting worden er, op basis van voorgaande jaren, 150 Koninklijke waarderingen verleend.	■	■	■

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Klankbordgesprekken burgemeesters	Aantal gesprekken	7	
Procedures burgemeesters	Aantal procedures (benoeming, herbenoeming en ontslag)	5	
Ambtsbezoeken gemeenten	Aantal ambtsbezoeken	4	
Rapportage aan ministerie BZK	Aantal rapportages	1	
Weerbaarheid en integriteit	Aantal conferenties	1	
Interbestuurlijke samenwerking	Aantal bijeenkomsten i.h.k.v. 'Friese samenwerking van overheden'	4	
	Aantal bijeenkomsten i.h.k.v. bestuurlijk arrangement Zeeland en BZK	1	
Koninklijke waarderingen	Aantal verleende Koninklijke waarderingen (onderscheidingen, predicaten en erepenningen)	150	

Beleidsveld 1.4. Kwaliteit bestuur

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.4.

1. We willen een goed functionerende bestuurslaag zijn, die weerbaar, vernieuwend en toegankelijk is, die met andere overheden samenwerkt als één overheid en die aansluit bij ontwikkelingen en ideeën in de samenleving.
2. We willen het bestuurlijk 'eco-systeem' in Fryslân versterken.
3. We willen bevorderen dat de Friese gemeenten duurzaam, financieel gezond en bestuurskrachtig zijn.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We gaan van start met nieuwe werkwijzen voor regionale samenwerking.	■	■	■
2. We geven met een uitvoeringsparagraaf/werkwijze bij de beleidsbrief grote maatschappelijke initiatieven praktisch invulling aan het faciliteren van maatschappelijke initiatieven.	■	■	■
3. We vergroten de weerbaarheid van onze eigen medewerkers en werkprocessen.	■	■	■
4. We voeren de beleidsbrief participatie uit.	■	■	■
5. We voeren dialooggesprekken met gemeenten en wetterskip.	■	■	■
6. We voeren gesprekken met onze partners in het Friese bestuurlijk regionale ecosysteem.	■	■	■

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Versterken weerbaarheid openbaar bestuur	We stimuleren dat alle gemeenten en wetterskip uitvoering geven aan de opgenomen ambities van de Intentieverklaring Friese Norm.	18x + 1x tenminste 1 gesprek	
Versterken kwaliteit openbaar bestuur	We zijn actief met partners in het Friese bestuurlijk regionale ecosysteem in gesprek om het werken als één overheid verder te ontwikkelen en te versterken.	18x tenminste 1 gesprek	
	Wij hebben periodiek overleg met het bestuur van de Vereniging van Friese Gemeenten (VFG) over zaken van gemeenschappelijk belang.	4 overleggen	
Financieel toezicht	We hebben periodiek (ambtelijk en bestuurlijk) overleg met gemeenten, gemeenschappelijke regelingen en Wetterskip Fryslân, onder andere op basis	21x tenminste 1 overleg	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	van de beleidsambities op het terrein van bestuur en gemeentefinanciën.		
Interbestuurlijk toezicht	Alle gemeenten en Wetterskip Fryslân zijn minimaal eenmaal bezocht in 2023, waarbij risico's die mogelijk van invloed zijn op de uitvoering van medebewindstaken in beeld zijn gebracht en risico-ontwikkelingen zijn gemonitord.	18x + 1x tenminste 1 bezoek	

Beleidsveld 1.5. Bestuurlijke samenwerking

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.5.

1. We streven naar een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap.
2. We streven we naar een veilig, vitaal en veerkrachtig Waddengebied.
3. We willen ons netwerk in Europa uitbreiden en versterken om te komen tot meer en betere projecten, waarmee we Europese middelen naar Fryslân kunnen halen. Dit draagt bij aan versterking van de brede welvaart in onze regio, waar Fryslân op inzet.
4. Beleidsdoelen samen met gemeenten, waterschap en regio's tot uitvoering brengen.
5. We willen functioneren als één overheid ten aanzien van de diepe ondergrond.
6. We willen de samenwerking met Wetterskip Fryslân optimaliseren.
7. Versterken van de ambtelijke en bestuurlijke contacten tussen Fryslân, Noord-Nederland en Den Haag, om daarmee bij te dragen aan de versterking van de brede welvaart in Fryslân / het profileren van Fryslân/Noord-Nederland in Den Haag (public affairs).

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Bestuurlijke samenwerking in Noord Nederland op het gebied van Public Affairs / lobby wordt ambtelijk ondersteund door de dienst.	■	■	■
2. Deelname aan de European Week of Regions and Cities (EWRC) in Brussel	■	■	■
3. Friese deelname aan de Grensoverschrijdende Samenwerking Niedersachsen- Nederland	■	■	■
4. Fryske borrel: eenmaal per jaar organiseert de provincie Fryslân een netwerkbijeenkomst voor Friese ambtenaren en bestuurders in Den Haag	■	■	■
5. Het organiseren van de jaarlijkse Fryslân-dei in Brussel	■	■	■
6. In 2023 werken we verder aan de opvolging van de aanbevelingen voor samenwerking met Wetterskip Fryslân. We voeren regie op de samenwerking in 4 bestuurlijke bijeenkomsten.	■	■	■
7. We doen vanuit bestuurlijke samenwerking regiodeal aanvragen voor de regio's Wadden en NW	■	■	■
8. We faciliteren de integrale gebiedsontwikkeling met de uitvoering van het Fries Programma Waddenkust	■	■	■
9. We geven samen met de provincies Noord-Holland en Groningen uitvoering aan het Meerjarenprogramma Investeringskader Waddengebied 2021 en verder	■	■	■
10. We geven vanuit bestuurlijke samenwerking inhoud aan de gezamenlijk afgesproken opgaven voor de regio's NO en ZO.	■	■	■
11. We geven vanuit bestuurlijke samenwerking uitvoering aan de Samenwerkingsagenda Leeuwarden.	■	■	■
12. We leveren een bijdrage aan de totstandkoming en uitvoering van het Integraal Beheerplan Waddenzee	■	■	■
13. We leveren een bijdrage aan de totstandkoming en uitvoering van het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026	■	■	■
14. We leveren een bijdrage aan het Omgevingsberaad Waddengebied en nemen hieraan deel	■	■	■
15. We nemen vier keer deel aan een bestuurlijke mijnbouwtafel.	■	■	■
16. We stellen vanuit bestuurlijke samenwerking de gebiedsagenda voor de regio ZW op.	■	■	■

Toelichting

5. *Tijd*: De Fryslân-dei gaat in 2023 niet door. Dit heeft te maken met de wisseling van de Staten. De voorbereidingstijd (het vergt ettelijke maanden) werd te krap om een programma voor 2023 met de nieuwe statenleden te kunnen bespreken. Daarom heeft het presidium van de Staten besloten dit evenement door te schuiven naar 2024.

7. *Beleid*: Aanvragen inmiddels gehonoreerd. Nu proces van Dealmaken en ondertekening met het Rijk. Verwacht augustus 2023, daarna uitvoering t/m 2027.

9. *Geld*: Provinciale Staten stelden in 2016 het Investeringskader Waddengebied 2016-2026 (IKW) vast. De drie Waddenprovincies dragen financieel en met personele inzet bij aan de uitvoering van het IKW. De provinciale begroting 2023 biedt niet voldoende dekking om het Friese aandeel in de IKW begroting 2023 volledig te dekken. Middels bijgevoegde begrotingswijziging wordt daarom voorgesteld eenmalig een bedrag van € 47.400,- beschikbaar te stellen ten laste van het begrotingsaldo.

Achtergrond van het verzoek tot ophoging van het budget: In de voorbije jaren zijn veel majeure projectvoorstellen tot stand gebracht die relatief eenvoudig voor te rijden bleken bij Waddenfonds en andere financieringsbronnen (laag hangend fruit). De focus van IKW ligt nu op complexere, integrale projecten en programma's, met name rondom integrale kustontwikkeling. Hiermee kan in potentie veel verschil worden gemaakt voor de gebieden, maar het vraagt aan de voorkant een intensievere (aanjagende, ontwikkelende) rol van het IKW om tot beslisrijpe Waddenfonds-aanvragen te komen.

10. *Beleid*: Samenwerking is inclusief uitvoering Regio Deals in NO en ZO.

11. *Geld*: Niet alle gewenste gezamenlijke opgaven (scope 2023-2023) met Leeuwarden zijn financieel geborgd.

12. *Geld*: In 2020 ondertekenden het Rijk (ministeries van IenW en LNV) en de drie Waddenprovincies de Bestuursovereenkomst Beheerautoriteit Waddenzee. Doel van de Beheerautoriteit Waddenzee (BAW) is de samenhang van het natuur-, vis- en waterbeheer van de Waddenzee te bevorderen en te versterken en daarmee de natuurkwaliteit te verbeteren. Hiertoe stelt de BAW een Integraal Beheerplan Waddenzee op. Het Integraal Beheerplan vraagt om inzet van middelen en personele capaciteit van alle vijf opdrachtgevers (Rijk en provincies). Voor een deel kan hierin worden voorzien vanuit bestaande (soms tijdelijke) budgetten en formatie. De huidige begroting biedt geen volledige, structurele dekking voor de benodigde inzet. Dit maakt dat niet volledig voldaan kan worden aan de verwachtingen van beheerders en mede-opdrachtgevers (met name het ministerie van LNV).

16. *Beleid*: Aanvraag Regio Deal in de maak voor november 2023.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Wadden	Integraal Beheerplan Waddenzee	Vaststellen	
	Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026	Vaststellen	
	Fries Programma Waddenkust	Uitvoeren	
Europa	Noord-Nederlands programma in de European Week of Regions and Cities (EWRC)	Vindt plaats	
	Fryslân dei	Vindt plaats	
Gebiedsgericht werken	Uitvoering Samenwerkingsagenda	Deels uitgevoerd in Leeuwarden	
	Gebiedsagenda opstellen	Uitgevoerd in 1 regio (ZW)	
	Regiodeal aanvragen vanuit bestuurlijke samenwerking	Uitgevoerd in 2 regio's (Wadden, NW)	
	Inhoud geven aan gezamenlijk afgesproken opgaven	Deels uitgevoerd in 2 regio's (NO, ZO)	
Mijnbouw	Aantal Friese mijnbouwtafels	4	
Public affairs	Fryske Borrel Den Haag	Vindt plaats	

De Fryslân dei gaat in 2023 niet door. Dit heeft te maken met de wisseling van de Staten. De voorbereidingstijd (het vergt ettelijke maanden) werd te krap om een programma voor 2023 met de nieuwe statenleden te kunnen bespreken. Daarom heeft het presidium van de Staten besloten dit evenement door te schuiven naar 2024.

Programma 2: Infrastructuur

Portefeuillehouder

Gedeputeerde Avine Fokkens-Kelder

Wat zien we?

Inzet beschikbare middelen programma 2 infrastructuur

<i>Exploitatie - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	145.397	-15.585	41.331	22.411	66.070
Totaal baten	6.187	1.643	2.138	0	5.692
Saldo van lasten en baten	139.210	-17.228	39.193	22.411	60.378

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
2.1 Beleid en verkeersveiligheid	14.163	38	2.826	1.866	9.509
2.2 Verbetering infrastructuur	25.792	-6.411	3.709	5.711	9.960
2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur	30.968	-1.858	5.489	12.278	11.344
2.4 Openbaar vervoer	74.474	-7.354	29.307	2.556	35.257
Totaal lasten	145.397	-15.585	41.331	22.411	66.070
Baten					
2.1 Beleid en verkeersveiligheid	37	523	32	0	528
2.2 Verbetering infrastructuur	2.434	295	0	0	2.729
2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur	972	825	637	0	1.160
2.4 Openbaar vervoer	2.744	0	1.469	0	1.275
Totaal baten	6.187	1.643	2.138	0	5.692
Saldo van lasten en baten	139.210	-17.228	39.193	22.411	60.378

Voorstel begrotingswijzigingen

- I 5 Verkoop wegensteunpunten
- I 6 Busremise Schiermonnikoog
- II 2 Vrijval budget Herinrichting/verplaatsen OV knooppunt Zurich
- II 3 Vrijval budget Project onrechtmatig gebruik
- II 4 Inkomst verkoop watersteunpunten
- IV 1 Afwikkeling RSP-projecten DEO en WIW

- IV 2 Omzetten dekkingsreserve kapitaallasten provinciale activa in reserve bijdrage activa in eigendom van derden bij diverse projecten
- IV 3 Bijstellen inkomsten projecten Joure, Haak om Leeuwarden en Harlingen
- IV 4 Aanvullende wijziging in de projecten 'Bereikbaarheid Leeuwarden' en 'Onderdoorgang Hurdegaryp' naar aanleiding van de vrijval infraprojecten 2022
- IV 5 Aanvullende wijziging in de bijdrage van het project De Skieding naar aanleiding van de vrijval infraprojecten 2021
- IV 6 Bijdrage 2023 uit Regiospecifiek Pakket (RSP) aan project Joure
- IV 7 Overeenkomst Gemeente Leeuwarden
- V C 2 Verlenging tijdelijk budget Verduurzamen OV bus
- V C 3 Verlenging tijdelijk budget opdracht proef batterijtrein

Beleidsveld 2.1. Algemeen beleid & verkeersveiligheid

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.1.

- We willen de ketenmobiliteit verbeteren, onder andere door de overstap tussen verschillende vervoerswijzen te verbeteren.
- We willen de uitstoot van CO2 en andere schadelijke gassen vanuit mobiliteit verlagen, bijvoorbeeld door het gebruik van elektrische auto's te stimuleren, het verduurzamen van het OV of door het bevorderen van de (elektrische) fiets als vervoermiddel.
- We willen het gebruik van de de fiets stimuleren, waarbij de focus ligt op woon-werkverkeer.
- We willen het aantal verkeersslachtoffers verminderen, met extra prioriteit voor de doelgroepen jongeren en ouderen.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We maken afspraken met gemeenten over de realisatie van (delen van) hoofdfietsroutes over langere afstand.	■	■	■
2. We maken een uitvoeringsprogramma voor het Regionale Mobiliteitsprogramma voor de komende 2 tot 5 jaar	■	■	■
3. We maken in de Kerngroep Verkeershandhaving afspraken over intensivering van het aantal Alcohol/Drugs controles.	■	■	■
4. We verbeteren de hoofdfietsroutes in provinciaal beheer.	■	■	■
5. We voeren het programma "Doortrappen" uit (veiliger fietsen tot je 100ste")	■	■	■
6. We voeren, binnen het Regionaal Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid 2023, gedragscampagnes uit.	■	■	■

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Duurzame mobiliteit	Uitvoeringsprogramma Verkeer & Vervoer is omgezet tot Uitvoeringsprogramma RMP	Gereed	
	Aantal laadpalen voor elektrische auto's	Toename van 200 laadpalen to.v. 2022	
Verkeersveiligheid	Intensivering van het aantal controles.	Stijging t.o.v. 2022	
Veilig en meer fietsen	Programmering van beschikbare provinciale subsidie hoofdfietsroutes	100%	
	Aantal deelnemers aan "Doortrappen"-activiteiten	10 % Stijging t.o.v. 2022	

Beleidsveld 2.2. Verbetering infrastructuur

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.2.

- We willen de verkeersveiligheid verhogen door te investeren in onze eigen infrastructuur
- Naast de provinciale investeringen in onze eigen infrastructuur, willen we externe financiering realiseren (Rijk of Europees) en koppelingen maken met projecten van partners of in gebieden.
- We willen de interne en externe bereikbaarheid op orde houden (toekomstbestendig maken van kruisingen tussen water, spoor en wegen).
- We willen het Van Harinxmakanaal opwaarderen tot faciliterend klasse Va en de knelpunten de Tjerk Hiddessluis en HRMK-spoorbrug tussen Leeuwarden en Zwolle wegnemen. Voor beide knelpunten willen we afspraken met het Rijk maken over haar financiële bijdrage.
- Het (financieel) afronden van aantal van de grote infraprojecten, zoals De Centrale As en Knooppunt Joure.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Het (financieel) afronden van aantal van de grote infraprojecten, zoals De Centrale As en Knooppunt Joure	■	■	■
2. Realisatie van de resterende NABO's	■	■	■
3. We maken met het Rijk afspraken in het MIRT-overleg.	■	■	■
4. We realiseren een deel van de hoofdfietsroutes langs provinciale infrastructuur (danwel minimaal in voorbereiding).	■	■	■
5. We werken aan de Vismigratierivier en verruiming van de Sluis Kornwerderzand	■	■	■
6. We werken volgens planning aan de programmering in het uitvoeringsprogramma Verkeer en Vervoer (MPI, KIP, RYP 1.0 en 2.0).	■	■	■

Toelichting

1. *Geld:* Het oplossen van de staalslakken is een financieel risico, omdat de kans bestaat op juridische procedures over de kosten van de te nemen maatregelen.

3. *Tijd:* Onderhandelingen met het Rijk over de afkoopsom Tsjerk Hiddessluizen lopen, maar bieden nog geen zicht op een afkoopsom welke dit jaar bekend zal zijn.

4. *Tijd:* Voor wat betreft realisatie zijn wij afhankelijk van de vorderingen van de gemeenten. De voorbereidingen vragen de nodige tijd waardoor in 2023 nog geen (delen van) hoofdfietsroutes gerealiseerd kunnen worden. Wel zijn de voorbereidingen in volle gang.

5. *Tijd:* Zie Paragraaf 3. Grote projecten (De Nieuwe Afsluitdijk)

5. *Geld:* Zie Paragraaf 3. Grote projecten (De Nieuwe Afsluitdijk)

6. *Tijd:* De planning uit het uitvoeringsprogramma Verkeer en Vervoer staat onder druk door regelgeving rond stikstof, de prijsontwikkelingen en de werkdruk bij de nutsbedrijven voor het verleggen van kabels en leidingen. Ondanks dat worden veel projecten conform planning uitgevoerd. Mogelijk dat een deel uitloopt naar 2024.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Van bouwen naar op orde houden	In het BO-MIRT 2023 maken we afspraken met het Rijk over de volgende kruisingen: - Aquaduct A6/Skarster Rien (resultaat 36) - Aquaduct A7/Bolsward (resultaat 36) - VHK / Tjerk Hiddessluizen (resultaat 37)	Afspraken gemaakt	■
	Realisatie (delen) hoofdfietsroutes	2	
Aanpak onbeveiligde overwegen	Aanpak openbaar toegankelijke NABO's waar de provincie cofinancier is (locaties Welsryp en Deinum)	2	■
Overige grote projecten	Afronden restpunten grote projecten en monitoren afspraken en het functioneren van de investeringen	2 projecten ronden wij af	■

Toelichting

Van Harinxmakanaal (zie ook paragraaf 2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur). Onderhandelingen met het Rijk over de afkoopsom Tsjerk Hiddessluizen lopen, maar bieden nog geen zicht op een afkoopsom welke dit jaar bekend zal zijn.

Realisatie (delen) van hoofd fietsroutes - hiervoor zijn wij afhankelijk van de vorderingen van de gemeenten. De voorbereidingen vragen de nodige tijd waardoor in 2023 nog geen (delen van) hoofd fietsroutes gerealiseerd kunnen worden. Wel zijn de voorbereidingen in volle gang.

Beleidsveld 2.3. Instandhouding provinciale infrastructuur

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.3.

- Het onderhoudsniveau van het provinciale wegen- en vaarwegennet en de daarbij behorende kunstwerken (zoals bruggen en viaducten) voldoet aan het onderhoudsniveau '6'.
- De provinciale kunstwerken voldoen aan de wettelijk geëiste veiligheid.
- Een programmatische aanpak van het Van Harinxmakanaal, inclusief synergievoordelen geplande onderhoudswerkzaamheden en werkzaamheden ten behoeve van de opwaardering van het kanaal (bijv. bochtverruiming Franeker, resultaat 37 bestuursakkoord 'Lok op 1').
- We willen met het programma afstandsbediening de gastvrijheid voor de watersporter vergroten.
- We willen, ook onder winterse omstandigheden, een optimale en veilige bereikbaarheid en doorstroming van het verkeer.
- We willen de 1700 oorspronkelijk geïnventariseerde dossiers rondom het oneigenlijk gebruik van onze provinciale eigendommen afronden.
- We willen de huidige steunpuntenstructuur vernieuwen en verduurzamen.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We bestrijden gladheid op provinciale wegen en breken het ijs op provinciale vaarwegen.	■	■	■
2. We breiden het aantal bruggen uit dat wordt aangesloten op de al in bedrijf genomen bediencentrale.	■	■	■
3. We starten met de uitvoering van de herverdeling en daaraan gekoppeld het energieneutraal maken van de te handhaven steunpunten	■	■	■
4. We werken aan het afhandelen van de oorspronkelijk ruim 1700 geïdentificeerde dossiers van oneigenlijk gebruik van provinciale eigendommen in 2023.	■	■	■
5. We zorgen voor nautisch toezicht op onze vaarwegen en professionaliseren de integrale samenwerking met politie en andere handhavende diensten.	■	■	■
6. Wij beheren, programmeren en onderhouden de provinciale infrastructuur	■	■	■
7. Wij dragen zorg voor een veilige en vlotte doorvaart	■	■	■

2. *Tijd*: De planning van de aansluiting van kunstwerken op de bediencentrale loopt met 1 á 2 jaar uit door toelevering- en capaciteitsproblemen.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023	
Beheer en (groot) onderhoud (vaar)wegen*	Het deel van de provinciale infrastructuur dat voldoet aan het gewenste onderhoudsniveau (6):			
	Wegen (nulmeting 2018: 90%)	94%		
	* De nulmetingen zijn nog gebaseerd op onderhoudsniveau 7, omdat dit het afgesproken niveau was tijdens de nulmeting. Bij de realisatie sturen wij op niveau 6	Fietspaden (nulmeting 2018: 77%)	93%	
	Kunstwerken (nulmeting 2016: 89%)	95%		
	Oevers (nulmeting 2016: 71%)	81%		
	Diepte vaarwegen (nulmeting 2016: 88%)	93%		
Programma Afstandsbediening	Aantal bruggen wat aangesloten wordt op de bedienentrale in 2023	3		
Programma VHK	De opwaardering volgt het schema (aangepast) onderhoudsprogrammering. Er is duidelijkheid over de keuze brug Kiesterzijl en grondaankopen t.b.v. bocht Langdeel. Er ligt een VO (voorontwerp) voor bocht Froskepolle.	Gereed		
Vastgoed/onrechtmatig gebruik	Dossiers rondom oneigenlijk gebruik afhandelen	400		

Toelichting

Programma Van Harinxmakanaal: de minnelijke onderhandeling over de bedrijfsverplaatsing bij bocht Franeker loopt uit. De grondaankoop voor bocht Langdeel is niet gelukt. Er wordt gekeken naar alternatieve maatregelen voor deze bocht.

We verwachten dit jaar 200 dossiers rondom oneigenlijk gebruik af te kunnen handelen.

Beleidsveld 2.4. Openbaar vervoer

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.4.

- We verlenen en beheren de regionale OV-concessies voor de trein en bus
- Het openbaar vervoer passen we aan op (nieuwe) trends en ontwikkelingen, zoals krimp, vergrijzing en de impact van de coronapandemie
- We willen een schielsprong bereiken door de reistijd tussen Noord-Nederland en de Randstand met minimaal 30 minuten of meer te verkorten
- De infrastructuur die gebruikt wordt voor onze bussen en treinen wordt verbeterd, vernieuwd en daarmee aantrekkelijker gemaakt
- In lijn met het klimaatakkoord en het bestuursakkoord zero emissie bus (BAZEB) dient het openbaar vervoer binnen de concessies verduurzaamd te worden

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Via de nieuwe aanbesteding van het openbaar busvervoer in Fryslân willen wij meer zero-emissie bussen voorschrijven.	■	■	■
2. Voor wat betreft de treinconcessie zetten wij de gesprekken tot een mogelijke herijking van de treinconcessie voort met de huidige vervoerder.	■	■	■
3. We hebben middelen gereserveerd voor de vervanging en het jaarlijkse beheer en onderhoud van de HRMK-spoorbrug.	■	■	■
4. We laten de overweg in de Hogeweg bij Den Horn (provincie Groningen) aanpassen.	■	■	■
5. We realiseren Dynamische Reizigersinformatiesystemen (DRIS) op drukke bushaltes, nieuwe bushaltes aan de hoofdstructuur en upgraden busstations en ketenknooppunten.	■	■	■
6. We starten de aanbesteding van de concessie voor het busvervoer in Fryslan en willen deze gunnen	■	■	■
7. We voeren met het Rijk afspraken uit om de bestaande spoorverbinding naar de Randstad te verbeteren.	■	■	■
8. We voeren met het Rijk en de provincies Groningen en Drenthe het MIRT-onderzoek uit naar de Lelylijn.	■	■	■
9. We werken mee aan het vervolg op het landelijke programma 'Toekomstbeeld OV'.	■	■	■
10. Wij bereiden samen met het programmabureau, ProRail en de provincie Groningen de uitrol van het nieuwe treinbeveiligingssysteem voor op de noordelijke regionale spoorlijnen.	■	■	■
11. Wij onderzoeken de haalbaarheid van een eigen busstalling in Leeuwarden.	■	■	■
12. Wij onderzoeken en ontwikkelen nieuwe/innovatieve concepten van (kleinschalig) openbaar vervoer en andere mobiliteitsoplossingen (MaaS/deelmobiliteit) in samenspraak met gemeenten en vervoerders.	■	■	■
13. Wij onderzoeken samen met het Rijk, ProRail en de vervoerder de haalbaarheid om in de huidig lopende regionale treinconcessie met batterijtreinen te gaan rijden op Leeuwarden-Harlingen Haven.	■	■	■
14. Wij willen afspraken maken over de overdracht van de concessieverlening voor de Waddenveren naar Fryslân (bestuursakkoord resultaat 48).	■	■	■
15. Wij willen de concessieverlening van de sprinterdienst tussen Leeuwarden-Zwolle decentraliseren (bestuursakkoord resultaat 47).	■	■	■

Toelichting

1. *Geld:* De uitkomsten van de aanbesteding van de nieuwe concessie zijn bepalend voor het tempo van de investeringen, welke uiterlijk december 2028 gereed moeten zijn. Daarom is een begrotingswijziging bijgevoegd met het verzoek om het budget te verlengen tot en met 2028.

5. *Geld:* In overleg met de huidige busvervoerder en Rijkswaterstaat is ervoor gekozen de herinrichting / verplaatsing van OV knooppunt Zurich niet meer uit te voeren. Dit i.v.m. onvoldoende urgentie. In een begrotingswijziging wordt daarom voorgesteld het budget, circa € 250.000, vrij te laten vallen naar het begrotingssaldo.

14. *Beleid:* De provincie Fryslân heeft in november 2022 met het Rijk afgesproken dat de concessieverlening voor de Friese Waddenveren niet wordt overgedragen. Voor de overdracht van de concessie is een onderzoek uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de financiële en juridische aspecten die verband houden met de beoogde decentralisatie, het beheer en onderhoud van de haveninfrastructuur en vaargeulen, en de meerwaarde van de beoogde decentralisatie voor de reiziger. Uit dit onderzoek in opdracht van de provincie is gebleken dat een dergelijke overname maar een beperkte meerwaarde heeft voor de reiziger en bovendien aanzienlijke risico's en kosten voor de provincie met zich meebrengt. Die risico's houden onder meer verband met het feit dat het Rijk in geval van decentralisatie verantwoordelijk zou blijven voor het op diepte houden van de vaargeulen en de aanmeervoorzieningen in de havens. Ook speelt een rol dat er nog te weinig beeld is bij de marktwerking van de veerdiensten, waardoor het aanbestedingsresultaat onzeker is. Wij hebben samen met het Rijk de conclusie getrokken dat het op dit moment niet opportuun is om de concessieverlening voor de Friese Waddenveren te decentraliseren van het Rijk naar de provincie Fryslân. Het Rijk heeft toegezegd de provincie te betrekken bij de aanbesteding voor het vervoer vanaf 2030.

15. *Beleid:* De concessieverlening voor de sprinterdienst Leeuwarden-Zwolle wordt niet per 2025 gedecentraliseerd van het Rijk naar de provincie Fryslân. Hiertoe hebben het Rijk en de provincie besloten in november 2022. Het Rijk en de provincie hebben als voorwaarden voor decentralisatie gesteld dat dit meerwaarde voor de reiziger op moet leveren en dit budgetneutraal moet plaatsvinden. Voor de overdracht van de concessie zijn de mogelijkheden verkend om het reizigersproduct te verbeteren. Ook is onderzoek gedaan naar de financiële en praktische consequenties. Het is het Rijk en de provincie vervolgens niet gelukt om overeenstemming te bereiken over de voorwaarden voor decentralisatie per 2025. Dit hangt met name op de financiële opgave om de treindienst te decentraliseren, en de middelen die beide partijen beschikbaar hebben voor exploitatie en investeringen.

Hoewel decentralisatie in 2025 te vroeg komt, zien beide partijen mogelijkheden om het gesprek over decentralisatie te continueren in aanloop naar volgende besluitvormingsmomenten. Dat kan bijvoorbeeld zijn richting de afloop van de concessie voor het regionaal spoorvervoer in Fryslân (2035).

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Verlenen en beheren regionale OV-concessies trein en bus	Nieuwe busconcessie	Gunning is afgerond	
	Decentralisatie concessieverlening sprinterdienst Leeuwarden-Zwolle en Waddenveren	Afspraken met Rijk gemaakt	
Versnellen treinverbinding naar de Randstad	Nemen Startbeslissing voor het uitvoeren van een Verkenning naar de Lelylijn.	Onderzoek uitgevoerd voor Startbeslissing	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	Uitvoering afspraken verbetering bestaand spoor	Afspraken zijn uitgevoerd	
Verbeteren en aantrekkelijk maken spoornetwerk	Vervanging HRMK-spoorbrug	Afspraken met Rijk gemaakt	
	Spoorlijn Leeuwarden-Groningen	Resterende werkzaamheden zijn afgerond	
	Vorbereiding uitrol ERTMS noordelijke regionale spoorlijnen	Afspraken gemaakt	
Verbeteren en aantrekkelijk maken busnetwerk	Eigen busstalling Leeuwarden	Onderzoek haalbaarheid is gedaan	
Verduurzamen openbaar vervoer	Batterijtreinen Leeuwarden-Harlingen Haven	Onderzoek haalbaarheid is gedaan	

Toelichting

Afspraken met het Rijk dat er zowel op sprinterdienst Leeuwarden-Zwolle als op de Waddenveren nu niet wordt gedecentraliseerd. Zie ook eerder toelichting onder kopje 'wat gaan we doen in 2023'.

Programma 3: Omgeving

Portefeuillehouders

Gedeputeerden Douwe Hoogland, Klaas Fokkinga, Sietske Poepjes, Avine Fokkens en Friso Douwstra

Wat zien we?

De transitie van het landelijk gebied is een majeur item voor de komende jaren. Deze transitie wordt ingegeven door de investeringen die vanuit het Nationaal Programma Landelijk Gebied gedaan worden voor het behalen van de (wettelijk) afgesproken doelen op gebied van klimaat, water en natuur. Vanuit het Fries Programma Landelijk Gebied is een integrale aanpak voorgesteld om hieraan vervolg te geven volgens de trits van nu, straks en later. Dit wordt opgeschreven in het gebiedsprogramma, waarvan het concept inmiddels is vastgesteld door PS. De start van de uitvoering is voorzien in het voorjaar van 2024, wanneer het Rijk goedkeuring geeft aan het plan en de bijbehorende middelen beschikbaar stelt.

Op het gebied van Energietransitie zien we dat de prijzen van energie weliswaar dalen, maar nog steeds fors hoger zijn dan voorheen. Hierdoor blijft energiearmoede een actueel thema. Door de problemen op het netwerk en de krapte op de arbeidsmarkt moeten burgers en bedrijven die wel willen investeren in verduurzaming vaak lang wachten voordat ze daadwerkelijk aan de slag kunnen.

Inzet beschikbare middelen programma 3 Omgeving

<i>Exploitatie - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	166.694	-20.407	21.754	59.897	64.635
Totaal baten	37.998	945	11.309	0	27.635
Saldo van lasten en baten	128.695	-21.352	10.446	59.897	37.001

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
3.1 Natuur en landschap	110.137	-11.832	14.634	49.587	34.086
3.2 Landbouw	13.742	-7.300	265	358	5.818
3.3 Veenweide	8.325	1.486	1.138	1.552	7.120
3.4 Water en milieu	20.991	-2.171	4.522	5.923	8.375
3.5 Energietransitie	13.499	-590	1.195	2.477	9.237
Totaal lasten	166.694	-20.407	21.754	59.897	64.635
Baten					
3.1 Natuur en landschap	27.384	881	7.928	0	20.338
3.2 Landbouw	1.740	0	1.558	0	181
3.3 Veenweide	5.597	0	0	0	5.597
3.4 Water en milieu	1.857	0	955	0	903
3.5 Energietransitie	1.420	64	868	0	616
Totaal baten	37.998	945	11.309	0	27.635
Saldo van lasten en baten	128.695	-21.352	10.446	59.897	37.001

Voorstel begrotingswijzigingen

- IV 8 Landschapsbeheer nieuwe natuurgebieden
- IV 9 Inkomsten actieprogramma Missy Wetterwaarmte
- IV 10 Cofinanciering Blue energy
- V C 4 Verlenging tijdelijk budget Potato Valley
- V C 5 Verlenging tijdelijk budget Dutch Dairy Centre
- V C 6 Verlenging tijdelijk budget Vergroenen Schoolpleinen

Beleidsveld 3.1. Natuur en landschap

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.1.

1. We willen naar een natuur-inclusieve samenleving waaraan iedereen een bijdrage levert en het fijn wonen, werken en leven is.
2. In het kader van het herstellen en bevorderen van de biodiversiteit willen we:
  - De basiskwaliteit en samenhang van leefgebieden herstellen (de basis op orde: Natuurnetwerk Nederland (NNN), Natura 2000, Agrarisch Natuurbeheer, weidevogelkerngebieden, voldoende water, schoon water (N, P, inrichting en beheer afgestemd op biodiversiteit) lucht (N) en een gezonde bodem).
  - De verbinding versterken tussen economie en natuur en landbouw (natuurinclusieve landbouw, circulaire economie, recreatie, beheer infrastructuur).
  - De bewustwording in de samenleving versterken (betrokkenheid bij leefomgeving, actieve inzet, monitoring, samenwerking, via cultuur)
  - Natuurinclusief ontwerpen bij nieuwe projecten, koppelen van opgaven, en een gebiedsgerichte aanpak.
3. We willen voorkomende soorten in stand houden en kwetsbare soorten beschermen.
4. Een ombuiging van de neerwaartse trend in een opwaartse trend van weidevogels, met als inzet stabilisatie en groei van de weidevogelpopulaties: 10.000 broedparen Grutto in 2030
5. Het duurzaam in stand houden van de internationaal beschermde ganzenpopulaties.
6. We willen de schade van overlast gevende soorten beperken, waaronder het jaarlijks verlagen van de vraatschade van met name winterganzen.

Wat willen we bereiken?

In het kader van het herstelprogramma biodiversiteit werken we toe naar de volgende resultaten:

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Steunpuntlocaties Provinciale Waterstaat	■	■	■
2. We nemen biodiversiteit als aandachtsgebied mee in alle lopende programma's	■	■	■
3. We investeren in kennisontwikkeling- en deling, bewustwording en educatie over biodiversiteit	■	■	■
4. We maken een activiteitenplan 'Natuur-inclusief werken'	■	■	■

Toelichting

1. *Geld:* Binnen het herstelprogramma biodiversiteit bleek het budget toereikend om één steunpuntlocatie biodivers in te richten. Voor de overige vier kansrijke steunpunt locaties wordt in samenwerking met Provinciale Waterstaat aanvullend budget gezocht.

Wat willen we bereiken?

Voor alle andere natuurgerelateerde onderwerpen (ontwikkelopgave NNN, beheer (agrarische) natuurgebieden, soorten, N2000, Nationale Parken)

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Natuurnetwerk Nederland: verwerven, inrichten en verkopen van gronden	■	■	■
2. Regie voeren op Agrarisch natuurbeheer en beheer van het Natuurnetwerk Nederland	■	■	■
3. Natura 2022: Uitvoeren van maatregelen en voorbereiden en vaststellen van de tweede beheerplannen	■	■	■
4. We voeren het soortenbeleid uit (o.a. weidevogels / grutto's, ganzen)	■	■	■
5. Nieuw beleid voor ganzen wordt opgesteld.	■	■	■
6. Uitwerking wordt gegeven aan Nationale Parken nieuwe stijl	■	■	■

Toelichting

2. *Geld*: Ten tijde van de eerste inschatting was de openstelling ANLB voor de periode 2023/2028 nog in voorbereiding. Inmiddels weten we dat het ANLB rekening moet houden met het implementatiejaar en met onzekerheden, met veranderende eenheidsprijzen als ook de concurrentie vanuit de vergroening van het GLB. Daarom kan de gewenste en aangenomen ambitie mogelijk onder druk komen te staan. Samen met de agrarische collectieven en de landelijke Regieorganisatie GLB-NSP wordt dit risico nauwlettend gevolgd en wordt bijgestuurd waar dat nodig is vanaf 2025".

Programma Stikstof

Wat willen we bereiken?

Doelstelling Programma Stikstof

- Het duurzaam reduceren van de stikstofdepositie in de 11 stikstofgevoelige N2000 gebieden, zodanig dat de instandhoudings- en uitbreidingsdoelstelling in deze N2000 gebieden worden gehaald.
- Het realiseren van een robuuste en veerkrachtige natuur in de 11 stikstofgevoelige N2000 gebieden, zodanig dat deze weerbaarder is tegen de stikstofdepositie.
- Duurzame economische ontwikkeling, met het zwaartepunt op de zuivelketen binnen de landbouw in Fryslân. Zodanig dat het perspectief van deze ontwikkeling de natuurwaarden niet negatief beïnvloeden.
- Houdbare vergunningverlening; Vergunningverlening die juridisch houdbaar is en een basis is voor een gezonde economische ontwikkeling in Fryslân en mede borgt dat de stikstofdepositie ontwikkeling zodanig is dat de natuur behouden blijft.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. De stikstofbank is volledig operationeel en kent een aantal doelenbanken	■	■	■
2. Realisatie pilot meten en monitoren binnen de gebiedsgerichte aanpak	■	■	■
3. Voorbereiding van de gebiedsgerichte aanpak in het gebied is gestart	■	■	■
4. Wij hebben een plan gemaakt met de industrie en de bouw over hoe de stikstofdoelen in Fryslân gerealiseerd worden.	■	■	■
5. Wij hebben een plan gemaakt met de landbouw sector over hoe de stikstofdoelen in Fryslân gerealiseerd worden.	■	■	■

Toelichting

1. *Beleid:* De stikstofbank is operationeel, waarbij er een doelenbank opgericht is: de doelenbank PAS-legalisatie. Er is nog geen aanleiding geweest voor het oprichten van een tweede doelenbank.

4. *Beleid:* Dit proces is gestart met een aantal grote bedrijven, waarbij de realisatie van reductie per bedrijf in kaart wordt gebracht. In de tweede helft van 2023 richten de activiteiten zich onder andere op het betrekken van het bredere bedrijfsleven. Dit zal ook gekoppeld worden aan het FPLG. Het risico van de vertraging is dat we minder tijd hebben om de reductieopgave te realiseren of zelfs te maken kunnen krijgen met verplicht instrumentarium.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Het duurzaam reduceren van de stikstofdepositie in de 11 stikstofgevoelige N2000 gebieden.	Percentage afgeronde maatregelen (binnen looptijd 1e Specifieke uitkering)	40%	■
Het realiseren van een robuuste en veerkrachtige natuur in de 11 stikstofgevoelige N2000 gebieden.	Provinciaal gebiedsplan conform wet Stikstofreductie en Natuurherstel voor de gebiedsgerichte aanpak gereed in de gebieden.	1	■
	Pilot meten en monitoren binnen de gebiedsgerichte aanpak uitgewerkt en opgestart	1	■
Duurzame economische ontwikkeling, met het zwaartepunt op de zuivelketen binnen de landbouw in Fryslân.	Stikstofbank/SSRS operationeel <ul style="list-style-type: none"> aantal doelenbanken opgezet 	2	■
	<ul style="list-style-type: none"> aantal doelenbanken operationeel 	2	■
	Uitvoeren laaghangend fruit pakket		■

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	Plan van aanpak generieke stikstofreductie Fryslân	100%	
Houdbare vergunningverlening en daarmee basis voor een gezonde economische ontwikkeling in Fryslân.	Percentage vergunde PAS melders	25% 2023	

In paragraaf 9 wordt bij Grote projecten een uitgebreide toelichting gegeven op de voortgang van het Programma Natuur.

Stikstofbank: De stikstofbank is opgericht en operationeel. Er is een doelenbank opgericht: doelenbank PAS-legalisatie. Er is nog geen aanleiding geweest voor het oprichten van een tweede doelenbank.

% vergunde PAS melders: De doelwaarde voor 2023 wordt niet behaald. De Raad van State heeft onlangs de rekenafstand van 25 kilometer bevestigd. Op basis hiervan konden in onze provincie 5 PAS-melders gelegaliseerd worden. In de praktijk zien we dat er tot op heden landelijk nog geen stikstofruimte beschikbaar is gesteld/gekomen voor het legaliseren van de PAS-melders door de minister. Voorafgaand aan legalisering kunnen we wel de PAS-meldingen verifiëren op volledigheid en juistheid. De verwachting is nog steeds dat op korte termijn weinig tot geen stikstofruimte voor Fryslân beschikbaar komt. De werkdruk en de daarbij behorende kosten komen daarmee voor de provincie verder in de tijd te liggen. Net zoals we u daarover vorig jaar informeerden. Hiervoor is een kasritmewijziging opgenomen.

Landschap en ruimtelijke kwaliteit

Wat willen we bereiken?

Doelstelling Landschap en ruimtelijke kwaliteit

- De Friese landschapstypen en hun ontstaansgeschiedenis blijven herkenbaar (de basis op orde).
- Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, en de belangenafweging die hieraan voorafgaat, zijn altijd landschaps-inclusief.
- Herstel van landschapselementen die de provinciale kernkwaliteiten versterken en het draagvlak voor het Friese landschap vergroten.

Op dit moment zijn er geen doelindicatoren beschikbaar. Deze zijn onderdeel van het Programma Landschap dat in medio 2023 wordt vastgesteld door GS en PS.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Fryslân mooi houden doen we ook door inzet van het ruimtelijk 'kwaliteitsteam'.	■	■	■
2. Via het Europese programma POP, onderdeel niet productieve investeringen voor landschap, subsidiëren wij projecten voor het herstel van landschap en in samenhang daarmee voor herstel van natuur en biodiversiteit.	■	■	■
3. Via Panorama2028/DeUitkijkers vergroten we de maatschappelijke aandacht voor ruimtelijke kwaliteit en het Friese landschap door ontwerpend onderzoek.	■	■	■
4. We organiseren in 2023 samen met de partners een Friese Landschapstriënnale.	■	■	■
5. We subsidiëren de Nationale Landschappen (Noardlike Fryske Wâlden en Stichting Mar en Klif) en Landschapsbeheer Fryslân (LBF) met als doel behoud, beheer en ontwikkeling van de landschappen.	■	■	■
6. We werken samen met gemeenten, Wetterskip, organisaties die zich bezig houden met landschapsbehoud en beheer, experts, belangengroeperingen, boeren en burgers.	■	■	■
7. We werken samen met LF2028 en de Landschapstriënnale 2023 om onze beleidsdoelen op een vernieuwende manier onder de aandacht van de Mienskip te brengen en de dialoog aan te gaan.	■	■	■
8. Wij zorgen ervoor dat Fryslân mooi blijft.	■	■	■

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
De Friese landschapstypen en hun ontstaansgeschiedenis blijven herkenbaar (de basis op orde).	Samen met onze partners een programma Landschap opstellen waarin we gezamenlijk uitvoering kunnen geven aan de opgave voor het landschap	In 2023 Programma Landschap gereed	
Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen, en de belangenafweging die hieraan voorafgaat, is altijd landschaps-inclusief.	Samenwerking t.b.v. ruimtelijke kwaliteit via Omgevingstafels	6 Omgevingstafels	
	Percentage provinciale projecten met ruimtelijke impact waarover advisering is gedaan.	100%	
	Percentage gemeentelijke bestemmings-/omgevingsplannen met impact voor landschap waarover advisering is gedaan.	100%	
	Aantal grote gemeentelijke projecten waarover wordt geadviseerd.	20	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Herstel van landschapselementen die de provinciale kernkwaliteiten versterken en het draagvlak voor het Friese landschap vergroten.	Aantal landschapsherstelprojecten in het kader van POP.	3	

Toelichting

De realisatie van het programma landschap wordt procesmatig uitgelijnd met de programma's FPLG, NOVEX en actualisatie Provinciale Omgevingvisie (POVI). In deze programma's worden daarmee de doelstellingen voor landschap en ruimtelijke kwaliteit waar mogelijk geborgd/gerealiseerd. Er volgt nog een PS voorstel voor de actualisatie van de POVI.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Ambitie 1. Herstel en bevorderen van de biodiversiteit	Basis op orde. De Provincie Fryslân geeft het goede voorbeeld.	2 steunpuntlocaties van provinciale waterstaat zijn biodivers ingericht en worden ecologisch beheerd.	
	Kennis ontwikkelen: beschikbaarheid beoogde kennis	75% van de beoogde kennis staat op het biodiversiteit kennisplatform.	
	Kennis delen: Friezen zijn zich bewuster van het belang van biodiversiteit en meer geneigd om te zorgen voor flora en fauna.	Biodiversiteitsfestival met 500 bezoekers	
		Het digitaal loket is operationeel	
	Verbindingen realiseren: participerende partijen in uitvoering samenhangend beheer	Het netwerk van 15 partijen komt 3 keer bij elkaar.	
Bewustwording en educatie: publieksbereik	400 scholen		

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	Natuurinclusief: ontwikkeling handelingsperspectief voor natuurinclusief werken	Activiteitenplan met fasering is ontwikkeld en quick wins zijn geïmplementeerd	
	Natuurnetwerk Nederland (NNN)		
	<ul style="list-style-type: none"> Hectares verworven / functiewijziging 	200	
	<ul style="list-style-type: none"> Hectares ingericht 	300	
	<ul style="list-style-type: none"> Hectares verkocht 	250	
	<ul style="list-style-type: none"> Groei hectares in beheer binnen NNN 	300	
	Groei aantal ha natuur in gesubsidieerd beheer ANLB uitgesplitst in:	5.350, uitgesplitst in:	
	<ul style="list-style-type: none"> Optimalisatie en uitbreiding 	3.150	
	<ul style="list-style-type: none"> Aanvalsplan Grutto 	600	
	<ul style="list-style-type: none"> KRW Water 	1.600	
	Natura 2000		
	<ul style="list-style-type: none"> Percentage afgeronde maatregelen (in totaal 258 maatregelen) binnen looptijd 1e beheerplanperiode 	70%	
	<ul style="list-style-type: none"> Percentage afgeronde stikstofgevoelige maatregelen (totaal 77 maatregelen) binnen looptijd 1e beheerplanperiode 	80%	
	<ul style="list-style-type: none"> Vast te stellen evaluatiedocumenten 1e beheerplanperiode 	6	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	<ul style="list-style-type: none"> Vast te stellen Natuurdoelanalyses 	9	
	<ul style="list-style-type: none"> Voor te bereiden beheerplannen 2e beheerplanperiode 	10	
	<ul style="list-style-type: none"> Vast te stellen beheerplannen 2e beheerplanperiode 	3 (Friese Meren)	
Ambitie 2. Soorten in stand houden en de schade beperken	Weidevogels: Aantal gruttobroedparen	7800	
	Ganzen: gewasschade in kg droge stof	5 - 10% lager dan het gemiddelde van de voorgaande 2 jaren	
	Beleidsnotitie Invasieve exoten	Besluit PS in 2023	

In paragraaf 9 wordt bij Grote projecten een uitgebreide toelichting gegeven op de voortgang van de uitvoering van het Natuurpact.

Toelichting

Natuur Netwerk Nederland ingerichte hectares en groei hectares in beheer: de inschatting is dat er dit jaar minder hectares gereed worden gemeld. Dit komt grotendeels omdat een aantal hectares reeds in 2022 gereed is gemeld. Daarnaast starten dit jaar een aantal inrichtingswerken waarvan de realisatie op z'n vroegst in 2023 is. Hierdoor is er ook minder groei van hectares in beheer.

Natura 2000 evaluatiedocumenten en natuurdoelanalyses: Tot de zomer wordt er gewerkt aan de natuurdoelanalyses, dit is langer dan verwacht, vandaar dat later gestart wordt met het opstellen van de evaluaties. De inschatting is dat de vaststelling van de evaluaties doorschuift naar 2024. Er wordt nog een 10e natuurdoelanalyse opgesteld, die voor Oudegaasterbrekken. Als gevolg van het veegbesluit in november 2022 is dit gebied stikstofgevoelig geworden en moet er een natuurdoelanalyse worden opgesteld. De provincie Fryslân is in beroep gegaan tegen het aanwijzen van twee stikstofgevoelige habitattypen waardoor het gebied stikstofgevoelig is geworden.

Biodivers inrichten steunpuntlocaties: Het budget binnen het Herstelprogramma Biodiversiteit bleek alleen toereikend voor het biodivers inrichten van één steunpuntlocatie: het steunpunt Donkerbroek. Voor de overige vier kansrijke steunpunt locaties wordt in samenwerking met Provinciale Waterstaat aanvullend budget gezocht.

ANLB: Ten tijde van de eerste inschatting was de openstelling ANLB voor de periode 2023-2028 nog in voorbereiding. Inmiddels weten we dat het ANLB rekening moet houden met een implementatiejaar met onzekerheden, met veranderende eenheidsbedragen als ook concurrentie vanuit de vergroening uit het GLB. Concurrentie kan ontstaan wanneer boeren voor de vergroeningsmaatregel kiezen en daardoor afscheid nemen van ANLB beheer. Daarom is het reëel het areaal naar beneden toe bij te stellen. Het werkelijke areaal is pas te duiden na realisatie van de ANLB subsidieperiode in 2028.

Ganzen: gewasschade in kg droge stof: Het totale oppervlak getaxeerde schade blijft al sinds 2017/2018 min of meer constant. Dat geldt ook voor de schade in kilogram droge stof. Deze schommelt al vanaf dat

seizoen grofweg tussen de 35 en 40 miljoen kilogram droge stof en bedroeg in 2022 36 miljoen kilogram. Net als voorgaande jaren is het niet gelukt om de schade met 5-10% te laten afnemen. De huidige aanpak heeft wel gezorgd voor een stabilisatie van de aantallen trekganzen en de schade die zij veroorzaken. De verwachting is dat de schade (in kg droge stof) de komende jaren bij gelijkblijvende aantallen trekganzen en gelijkblijvende verjaag- en beheercapaciteit grofweg op eenzelfde niveau zal blijven. In de startnotitie voor het nieuwe beleid, die PS in april 2022 heeft vastgesteld, is dit ook aangegeven. Basisuitgangspunten voor het nieuwe ganzenbeleid zijn optimalisering van de huidige aanpak voor trekganzen, intensivering van de (toenemende) schade door standganzen en een meer gebiedsgerichte aanpak. De inzet daarvan is om de schade door trekganzen komende jaren minimaal te stabiliseren en de sterk toenemende schade door hier broedende standganzen kunnen om te buigen naar een afname.

Beleidsveld 3.2. Landbouw

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.2.

- Een transitie van de landbouw naar meer duurzame productiemethoden en een focus op toegevoegde waarde. Projectmatig wordt door het Innovatie Platform Fryslân (IPF) een investeringsagenda gemaakt om samen met de sector en de aanverwante agribusiness deze beweging vorm te geven. Tevens blijft de doelstelling om de exportwaarde van de gehele agrifood-sector minimaal gelijk te houden.
- Een landbouw die grondgebonden is en gericht op het herstel van de biodiversiteit en het verminderen van uitstoot van broeikasgassen;
- Een bedrijfsvoering die gericht is op een circulaire bedrijfsvoering met oog voor een gezonde bodem en een goede kwaliteit (grond)water;
- We willen een bijdrage leveren aan het in stand houden van het kenmerkende landschap van Fryslân;
- Een landbouw die brede maatschappelijke waardering krijgt en goed en veilig voedsel produceert, welke wordt gewaardeerd door zowel de consument als de burger.
- Een bijdrage leveren aan economische doelen zoals een goed ondernemersklimaat en werkgelegenheid. Het gaat hier om de brede landbouw- en voedselsector met voldoende verschillende verdienmodellen voor de agrarische sector. Ook het perspectief van het Rijk zal hier handvaten voor bieden. Als provincie Fryslân willen we boeren ondersteunen in deze zoektocht.
- De kracht en het innovatieve vermogen van de Friese Agrifood-sector verder uitbouwen en zo kennisontwikkeling te faciliteren en de werkgelegenheid behouden. Hiermee wordt beoogd de ontwikkelde kennis te benutten in heel Nederland en ook wereldwijd deze kennis te verwaarden als exportproduct.

Op dit moment zijn er geen goede doelindicatoren beschikbaar, behalve het dashboard landbouw waar bijvoorbeeld een indicatie terug te vinden is over GVE's, de oppervlakte ANLb en naar de toekomst toe hopelijk ook indicatoren zoals de Biodiversiteitsmonitor. We werken aan de landbouwagenda, waarin we onderzoeken welke realistische doelindicatoren zijn te koppelen aan wat we willen bereiken.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We faciliteren de oprichting van een kenniscluster verzilting, Living Lab Fryslân, Potato Valley, de Agrofoodsector/Dairy Valley.			
2. We voeren de landbouwagenda uit			
3. We voeren de Regiodeal Natuur-inclusieve landbouw uit			

Toelichting

1. *Tijd*: GS heeft ingestemd met een boekjaarsubsidie op voorwaarde van instemming PS. De Stichting vraagt in juni 2023 de boekjaarsubsidie 2023-2026 aan op basis van het gelabelde budget. Het wijzigingsverzoek voor het verlengen van het budget naar 2026 wordt voorgelegd aan PS.

1. *Geld*: GS heeft ingestemd met een boekjaarsubsidie op voorwaarde van instemming PS. De Stichting vraagt in juni de boekjaarsubsidie aan op basis van het gelabelde budget. Het verlengingsverzoek met een

geactualiseerd kasritme van de middelen in 2024 (180.000), 2025 (55.000) en 2026 (40.000) wordt voorgelegd aan PS.

3. *Tijd*: De Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw is met een jaar verlengd. De uitvoering verschuift daarmee ook deels nog naar 2024.

3. *Geld*: De Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw is met een jaar verlengd. De uitvoering en daarmee het budget verschuift daarmee ook deels nog naar 2024.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Economische duurzaamheid van agrarische bedrijven stimuleren;	Uitvoering geven aan landbouwagenda en het jaarplan voor 2023.	Voor ieder actiepunt worden 3- 5 bijeenkomsten georganiseerd.	
Een landbouw die grondgebonden is en gericht op het herstel van de biodiversiteit en het verminderen van uitstoot van broeikasgassen;	Inzetten van GLB openstellingen, zijnde Leader, gebiedsontwikkeling en niet-productieve investeringen voor landbouwbedrijven. Zoeken naar koppelingen met andere beleidsthema's gekoppeld aan landbouw, waaronder het NPLG.	3	

Toelichting

Voor de landbouwagenda zijn niet voor alle prioritaire actiepunten minimaal 3 bijeenkomsten belegd. De reden hiervan is deze bijeenkomsten afgestemd worden op de behoefte en actualiteit. Van alle onderwerpen is wel minimaal 1 bijeenkomst belegd en zijn stakeholders geïnformeerd. Daarnaast is er een webinar georganiseerd en in juli 2023 heeft PS een voortgangsrapportage over de gehele agenda ontvangen.

Beleidsveld 3.3. Veenweide

Wat willen we bereiken?

In paragraaf 9 Grote Projecten wordt een uitgebreide toelichting gegeven wat we op het programma en in de gebiedsprocessen Hegewarren en Aldeboarn-De Deelen willen bereiken.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

In paragraaf 9 Grote Projecten wordt een uitgebreide toelichting gegeven op de resultaten waar we in het programma en in de gebiedsprocessen Hegewarren en Aldeboarn-De Deelen aan gaan werken.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
PL1	Voortzetting van de pilots met flexibel peilbeheer (HAKLAM)	6	
	Samen met de partners in de gebiedsprocessen de beoogde peilverhogingen verder uitwerken	1	
	Samen met de partners in de gebiedsprocessen in beeld brengen wat er nodig is om gevolgen van klimaatverandering op te vangen	1	
PL2	Voortzetting proeftuin bodem; veenoxidatie afremmen door bodemmaatregelen	1	
	Volgen proeven bodemvruchtbaarheid	1	
	Voortzetting proeven draagkracht en bodemverdichting	1	
	Voortzetting proef duurzame maisteelt	1	
PL3	Starten praktijksimulatie flankerend beleid in Aldeboarn-De Deelen	1	
	Vaststellen van flankerend beleid	1	
	Voortzetting verdien capaciteit landbouw behouden en verbeteren	n.v.t.	n.v.t.
PL4	Aanvalsplan Grutto; uitvoeren van het aanvalsplan Grutto binnen het veenweidegebied in twee gebieden, namelijk Aldeboarn De Deelen en Idzegea.	2	
	Uitvoeren van tenminste twee ecosysteem en landschapsanalyses in Hegewarren een nog nader te bepalen gebied (een van de kansrijke gebieden)	2	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	In elk geval in 1 gebied in beeld brengen wat archeologische waarden/resten zijn van het veenweidegebied.	1	
	Inzetten van de aanpak 'Basiskwaliteit Natuur' in ten minste een van de gebiedsprocessen.	1	
PL5	We leveren een gebiedsplan op voor het gebiedsproces Aldeboarn – De Deelen	1	
	We gaan verder met de planfase voor de Hegewarren	1	
	We starten met het opstellen van een gebiedsplan voor Idzegea	1	
	We starten met het opstellen van een startdocument voor Groote Veenpolder om vervolgens aan de slag te gaan met een gebiedsplan	2	
	We starten met het opstellen van een startdocument voor Brekkenpolder om vervolgens aan de slag te gaan met een gebiedsplan	2	
	We starten met het opstellen van een startdocument voor Grouster Leechlân om vervolgens aan de slag te gaan met een gebiedsplan	2	
PL6	Voortzetting van deelname aan nationale onderzoeksprogramma's, onder andere op het gebied van broeikasgasmetingen en monitoring van bodemdaling en daarnaast ook eigen lopende monitoring van broeikasgassen en bodemdaling;	9	
	Voortzetting van de monitoring van grondwaterpeilen en bodemvocht bij aangepast peilbeheer (o.a. bij Boeren Meten Water);	8	
	Voortzetting van het vervolgonderzoek naar preventie en risico's op het ontstaan of toenamen van dierziekten	1	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	bij nattere omstandigheden (met namen leverbot en salmonella);		
	Het afronden en actueel houden van de meetpunteninventarisatie voor grond- en oppervlaktewatermeetpunten;	1	
	Het uitvoeren van de jaarlijkse analyse van meetgegevens van grondwaterstanden en vochtgehaltes.	1	

Toelichting

Gebiedsplannen

De afgelopen periode hebben we gewerkt aan de startdocumenten voor de Groote Veenpolder, Grouster Leechlân en de Brekkenpolder. De verwachting is dat er nog geen begin kan worden gemaakt met het opstellen van een gebiedsplan in 2023.

Beleidsveld 3.4. Water en Milieu

Water - algemeen

Wat willen we bereiken?

Doelstelling Water - algemeen

1. We willen een klimaatrobuuste provincie zijn, waarbij water- en bodemsystemen sturend zijn in de ruimtelijke ordening. Deze ambitie verankeren we in de Blauwe drager.
2. We willen (vanzelfsprekend) voldoen aan wettelijke taken op Nationaal, Europees en internationaal niveau.
3. We willen zoveel mogelijk voorbereid zijn op extreme weersituaties, door zowel preventie van overlast (keringen op orde en de juiste ruimtelijke inrichting), anticiperen op langdurige droogte, als calamiteitenbestrijding op orde te hebben.
4. We willen als provincie een bijdrage leveren aan het vasthouden, bergen en afvoeren van water (primair is dit een taak van het waterschap, maar ook provincie, gemeenten en natuurbeheerders dragen hier aan bij).
5. We willen de schade door gaswinning van de NAM in het gebied Dongeradielen voor de waterhuishouding en de landbouw herstellen/compenseren. We doen dit samen met de Gebiedscommissie en de streek.
6. We willen in 2027 de doelen van de Europees Kaderrichtlijn Water voor de grond- en oppervlaktewater hebben behaald. Dat geldt voor zowel de KRW-waterlichamen als het overige water daarbuiten.
7. Met betrekking tot de niet-KRW wateren willen we geen situaties die we als "slecht" kwalificeren, geen achteruitgang, geen afwenteling naar andere wateren en waar mogelijk verbetering van de waterkwaliteit
8. We bewaken de kwantiteit en kwaliteit van het kostbare grondwater. We beschermen de strategische grondwaterreserves. De Kaderrichtlijn Water (KRW) bepaalt dat de toestand van grondwaterlichamen goed moet zijn voor grondwaterkwantiteit, om droogteschade in de landbouw en verdroging van natuur te voorkomen, en voor grondwaterkwaliteit (chemische toestand) omdat het drinken van water uit de kraan veilig dient te zijn, nu en in de toekomst. We zetten ons er voor in dat de aanleg van bodemenergiesystemen, in het kader van de energietransitie, gebeurt zonder dat er gevaar is voor de grondwaterkwaliteit. We werken hierin samen met Vitens en gemeenten.

9. We willen de verzilting, binnen onze mogelijkheden, vertragen zodat de gebruiksmogelijkheden van het grondwater zo lang mogelijk behouden blijven.
10. We willen een toekomstvisie voor omstreeks 2050-2080, voor een inrichting van onze provincie, waarin water en bodem sturend zijn.
11. Tenslotte zetten wij in op meer schone en veilige zwemlocaties.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Bij de bestaande zwemwaterlocaties in oppervlaktewater zien wij erop toe dat de aangewezen zwemplaatsen voldoen aan de eisen	■	■	■
2. De Blauwe Drager wordt opgeleverd en we nemen de leidende principes mee in de herziening van de Provinciale Omgevingsvisie en planvorming rondom het NPLG.	■	■	■
3. Met het oog op wateroverlast vragen wij Wetterskip Fryslân om in de periode 2023-2024 een maatregelenpakket op te stellen om waar nodig en gewenst situaties met wateroverlast te voorkomen.	■	■	■
4. Verder werken we aan hydrologische maatregelen en KRW doelen als belangrijk onderdeel van de planvorming in het NPLG.	■	■	■
5. Voor drinkwater gaan we de maatregelen uitvoeren die voor 2023 gepland zijn, zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma gebiedsdossiers drinkwater, voor bescherming wingebieden.	■	■	■
6. We voeren de maatregelen uit gericht op de kwaliteit van het grondwater, zoals opgenomen in de KRW-Nota Fryslân 2022-2027.	■	■	■
7. We vragen Wetterskip Fryslân om samen met ons en de natuurbeheerders afspraken te maken over de manier van inzet van natuurgebieden voor waterberging	■	■	■
8. We werken aan de herziening/ herijking van het beschermingsbeleid Drinkwater.	■	■	■
9. We werken in de periode 2022-2025 de doelen en bescherming van niet-KRW oppervlaktewater verder uit.	■	■	■
10. We werken met onze partners aan het ontwerp-gebiedsplan Dongeradielen.	■	■	■
11. We werken samen met Wetterskip Fryslân verder aan de uitvoering van het maatregelenpakket KRW voor oppervlaktewater, op basis van de programmering per waterlichaam.	■	■	■
12. We willen ten aanzien van verzilting een scherper beeld krijgen van zowel de hydrologische aspecten als de consequenties voor de landbouwkundige productie	■	■	■

Toelichting

7. *Beleid:* Samen met WF zijn we in 2023 een dialoog gestart met terrein beherende organisaties over vraag welke natuarpolders, onder welke voorwaarden nog (extra) ingericht en ingezet kunnen worden voor waterberging. Deze dialoog vraagt nog om een vervolg. Het is nu nog onzeker of natuarpolders in belangrijke mate kunnen bijdragen aan de invulling van de resterende opgave voor waterberging.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Ambitie 1	Aantal hectare waterbergingspolders.	Zoals opgenomen in de nog door WF op te stellen programmering.	
Ambitie 2	Programmering en uitvoering prioritair KRW-maatregelenpakket	100% uitgevoerde maatregelen per waterlichaam per jaar volgens (de nog vast te stellen) programmering.	
	Aantal gemeenten waarvoor ecologische doelen overig water in bebouwd gebied zijn vastgesteld.	4	
	Uitvoeringsprogramma gebiedsdossiers drinkwater: maatregelen uitvoeren die voor 2023 gepland zijn.	De voor 2023 geplande maatregelen zijn uitgevoerd.	
	Aantal zwemwaterlocaties dat in de klasse uitstekend, goed of aanvaardbaar valt.	Minimaal 92% van de zwemwaterlocaties valt in de klasse uitstekend, goed of aanvaardbaar.	

Toelichting

Aantal hectare waterbergingspolders:

Met terrein beherende organisaties is een dialoog gevoerd over de vraag welke natuurland - naast de al hiervoor ingerichte - kunnen worden ingericht om in te kunnen zetten voor waterberging. Deze dialoog vraagt nog om een vervolgstap en heeft nog niet geleid tot een basis voor programmering door het Wetterskip.

Aantal gemeenten waarvoor ecologische doelen overig water bebouwd gebied zijn vastgesteld:

Dit project is inmiddels gestart. In het eerste jaar starten we met één gemeente, namelijk Súdwest-Fryslân. Dit betreft de grootste gemeente van Fryslân met de meeste bebouwde kernen en het grootste wateroppervlak. In het eerste jaar is hiervoor gekozen om ook meer ervaring met de systematiek i.s.m. een beperkte groep betrokkenen op te doen. De komende jaren worden meer (kleinere) gemeenten geprogrammeerd.

Uitvoeringsprogramma gebiedsdossiers drinkwater: maatregelen uitvoeren die voor 2023 gepland zijn:

We voeren de maatregelen uit met Vitens samen. Er zijn daar veel personele wisselingen geweest en ongevulde vacatures. In het jaarlijkse overleg met de werkgroep zullen we bepalen of de planning gehaald wordt en of aanvullende acties nodig zijn. Voor één van de drie maatregelen geldt dat het traject is vervallen, waar deze maatregel was ondergebracht. Een alternatief traject is opgestart, dit vraagt van ons aanvullende inzet.

VTH - Milieu en Natuur

Wat willen we bereiken?

Doelstelling VTH - Milieu en Natuur

- We willen de doelen realiseren op het gebied van vergunning, toezicht en handhaving (VTH), die zijn opgenomen in wet- en regelgeving en waarvoor GS als het bevoegde gezag is aangewezen.
- We willen komen tot een beleidskader bodem zoals is opgenomen in de startnotitie.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleed	Tijd	Geld
1. De coördinatie van de samenwerking.	■	■	■
2. De uitvoering van de continue wettelijke taken die primair bij de Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) liggen.	■	■	■
3. Op basis van de door Provinciale Staten vastgestelde startnotitie bodembeleid, werken we het bodembeleid verder uit en leggen dat voor aan Provinciale Staten.	■	■	■

Toelichting

2. Tijd: Het VTH Werkprogramma voor de fysieke leefomgeving 2023 wordt nog vastgesteld door GS. Aandachtspunt is de uitvoering van enkele taken conform de planning, door krapte op de arbeidsmarkt, bij de FUMO en de ODG. Daarvoor worden werkzaamheden bij de omgevingsdiensten geprioriteerd.

2. Geld: De FUMO heeft een begrotingswijziging 2023 aangeleverd aan haar deelnemers en die zal na aanleiding van inbreng van de deelnemers in het AB FUMO in juni 2023 worden vastgesteld. Mogelijk ontstaat er een tekort op de begrote bedragen in provinciale begroting. Daarnaast hebben zowel de FUMO als de ODG te maken met de krapte op de arbeidsmarkt. Dit heeft gevolgen voor het uitvoeren van de taken (mogelijk prioriteren) en de hoogte van de bijdragen (werkelijke kosten hoger dan begroot door inhuur en inwerken van personeel).

Onderzoek heeft aangetoond dat er meer formatie nodig is voor de toezichttaken bij de Terreinbeherende Organisaties (TBO's). Vanuit de provincie wordt samen met de TBO's gewerkt aan een voorstel voor het uitbreiden van de capaciteit voor toezicht en handhaving in natuurgebieden. Dit zal in 2023 leiden tot een voorstel aan GS en PS.

Het resterende tijdelijk budget voor het project nazorg voormalig stortplaats de Saiter (Ald Dwinger) is niet toereikend. Voor het nazorgplan zijn extra financiële middelen nodig. Met de mede-eigenaar wordt hierover een voorstel uitgewerkt.

3. Tijd: Na vaststelling van de startnotitie zijn de ontwikkelingen rond o.m. NPLG en de beleidsbrief water en bodem sturend (Wabos) van invloed geweest op het proces rond de beleidsontwikkeling. Daarnaast wordt er op basis van de studie bodemvitaliteit, een verdiepingsslag gemaakt om de actuele staat van de bodem beter in kaart te brengen. De vertraging van het beleid heeft geen invloed de uitkomst en afspraken uit de startnotitie. Er is meer tijd benodigd om bodemdata te genereren en te ontsluiten.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Ambitie 1: Uitvoeren wettelijke taken, VTH			
Omgevingsvisie	Met risicoanalyses zetten we de beperkte capaciteit in waar de prioriteiten het hoogste zijn. Naleving van wet- en regelgeving wordt daarmee effectief, en efficiënt gemaximaliseerd.	Vastgesteld VTH Jaarwerkprogramma 2024 eind 2023	
	Om de doelen te realiseren, verlenen wij (ODG, FUMO en de provincie) integrale en goed handhaafbare vergunningen en organiseren wij toezicht en handhaving ook integraal. Verantwoording vindt plaats in het VTH jaarverslag.	Vastgesteld VTH Jaarverslag 2022 voor de zomer 2023	
	Een beter naleefgedrag leidt tot een verbetering van de kwaliteit van onze leefomgeving en draagt bij aan onze doelen.	Realiseren naleefgedrag zoals opgenomen in het VTH werkprogramma 2024	
VTH beleid 2019-2023	Resultaten VTH beleid (doelen in hoofdstuk 5)	Resultaten VTH beleid 2019-2023 gerapporteerd in VTH Jaarverslag 2023.	
Wet natuurbescherming	Percentage tijdig verleende vergunningen en ontheffingen (exclusief stikstofaanvragen*) <i>*Exclusief stikstofaanvragen, omdat de vergunningverlening van stikstof aan constante wijzigingen onderhevig is, als gevolg van voortschrijdend inzicht (o.a. jurisprudentie). Dit zorgt voor vertraging bij de lopende aanvragen.</i>	95%	
Ambitie 2 'Overige': Startnotitie- /Transitie Bodembeleid	Ontsluiting bestaande bodemdata en gebiedsgericht genereren nieuwe bodemdata	Vaststellen actuele bodemvitaliteit in Fryslân / nulsituatie.	

Beleidsveld 3.5. Energietransitie

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.5.

- In 2050 zijn we onafhankelijk van fossiele brandstoffen, zoals olie en aardgas
- Alle Friezen, bedrijven en organisaties gebruiken dan duurzame energie. Energie die we zoveel mogelijk zelf in Fryslân opwekken, vaak op of nabij een woning, bedrijf, dorp en stad. Waarbij de lusten en lasten lokaal worden gedeeld met zorg voor natuur en het landschap. Iedereen kan meedoen en niemand leidt aan energiarmede.
- Wij zetten richting 2050 in op energiebesparing, het opwekken van hernieuwbare energie en het zo efficiënt mogelijk gebruiken van fossiele brandstoffen als het niet anders kan (Trias Energetica).
- We kiezen voor een brede mix van eigen hernieuwbare energiebronnen die passen bij Fryslân, zoals aquathermie en groen gas. We willen zelf de regie houden op de ontwikkelingen rondom de energietransitie via de RES. Op deze manier zorgen we ervoor dat de energietransitie hand in hand gaat met de brede welvaart van Fryslân; 'Energzy fan, foar, yn Fryslân'.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Onderstaande acties/resultaten voeren we uit, gebaseerd op het Energieprogramma 2022-2025 en vertaling naar het jaarplan 2023 (eind 2022 ontvangen Provinciale Staten het jaarplan voor 2023):	■	■	■
2. We maken een routekaart voor verschillende typen gebouweigenaren	■	■	■
3. We stellen integrale aanpak energiarmede op en starten met de uitvoering	■	■	■
4. We voeren via het loket KLIMOP 200 energiescans en stellen businessplannen op	■	■	■
5. We verkennen het opzetten van een nieuwe regeling voor energiebesparing in de gebouwde omgeving (motie 2844)	■	■	■
6. Samen met de RES partners stellen we de RES 2.0 op en leggen deze voor aan Provinciale Staten	■	■	■
7. We bereiden een nieuwe opdracht voor het FSFE voor en leggen deze voor aan Provinciale Staten	■	■	■

Toelichting

1. *Geld:* De uitvoering van het Energieprogramma (met name op het gebied van Aquathermie en Groen gas) loopt voorspoedig met als gevolg dat er extra krediet naar 2023 moet worden gehaald. Hiervoor wordt aan PS een begrotingswijziging voorgelegd,

6. *Beleid:* Per brief (02055688), d.d. 6 december 2022, hebben we PS geïnformeerd over de Friese Energietafel en dat we in 2023 een Voortgangsrapportage zullen opleveren in plaats van een RES 2.0.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Stimuleren en faciliteren inwoners en lokale initiatieven	Routekaart voor verschillende typen gebouweigenaren (actie 1 Energieprogramma)	Routekaart opgeleverd	■

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Een Fries plan voor energiebesparing	<ul style="list-style-type: none"> Opstellen en starten integrale aanpak energiearmoede (onderdeel van actie 7 Energieprogramma) Via het loket KLIMOP 200 energiescans uitvoeren en businessplannen opstellen (onderdeel van actie 7a Energieprogramma). Verkennen opzetten nieuwe regeling (motie 2844 en onderdeel van actie 7c Energieprogramma). 	<ul style="list-style-type: none"> 200 energiescans Verkenning en mogelijk een nieuwe regeling 	
Stimuleren de opwek van energie uit duurzame bronnen	Binnen de RES gezamenlijk formuleren van doelstelling zon op dak (actie 14 Energieprogramma)	De geformuleerde doelstelling zon op dak	
Bereiden ons voor op de warmtetransitie	<ul style="list-style-type: none"> Regionaal communiceren over de warmtetransitie (actie 17) Fryslân als aquathermie provincie stimuleren (actie 18) 	5 startklare demonstratieprojecten	
Werken aan een robuust energienetwerk	<ul style="list-style-type: none"> Inzicht in mogelijke knelpunten in het energiesysteem en daar met netbeheerders op acteren (actie 24 Energieprogramma) Verkennen Europese regelingen voor opslag (onderdeel van actie 27 Energieprogramma) 	Inzicht in knelpunten	
RES 2.0	Vaststelling RES 2.0 door PS	Vastgestelde RES 2.0	
Nieuw opdracht FSFE	Voorstel nieuwe opdracht FSFE	Nieuwe opdracht FSFE	

Toelichting

In plaats van een RES 2.0 ontvangt u dit jaar een voortgangsrapportage (zie brief 02055688)

Beleidsveld 3.6. Transitie Omgevingswet

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.6.

- Fryslân is gehouden om aan de wettelijke taken die uit de wet voort vloeien te voldoen, conform de eisen die de wet er aan stelt.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Voor de implementatie van de Omgevingswet zetten we een tijdelijk programmamateam in.	■	■	■
2. We beantwoorden vragen van burgers en bedrijven samen met de ketenpartners.	■	■	■
3. We beheren en monitoren eventuele tijdelijke alternatieve maatregelen (TAM) die nodig zijn om per 1 januari omgevingsdocumenten te kunnen publiceren in het DSO.	■	■	■
4. We coördineren het opstellen van de programma's onder de Omgevingswet.	■	■	■
5. We geven voorlichting aan en begeleiding initiatiefnemers.	■	■	■
6. We lossen knelpunten op die ontstaan direct na de inwerkingtreding van de OW.	■	■	■
7. We zorgen bij de overgang voor de benodigde tijdelijke maatregelen en voor implementatie van het DSO in de bedrijfsvoering.	■	■	■
8. We zorgen voor integrale en provincie brede monitoring voor omgevingswaarden.	■	■	■
9. We zorgen voor verdere actualisatie van de Omgevingsverordening.	■	■	■

Toelichting

7. *Geld:* Het is nog niet duidelijk hoe de situatie bij de start zal zijn. Verwacht wordt dat we mogelijk onze interne systemen nog moeten aanpassen. Pas in november zal duidelijk zijn of hier extra budget voor benodigd is.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Ambitie Transitie Omgevingswet	Dienstverlening op orde conform de mogelijkheden die er bij inwerkingtreding zijn.	Kunnen werken conform de eisen van de OW en het daarbij behorende in ontwikkeling zijnde digitale stelsel.(DSO)	■
	De programma's, de verordening en de visie zijn integraal in de beleidscyclus opgepakt	Plannen Omgevingsverordening en programma kunnen indien mogelijk in DSO worden gepubliceerd.	■

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	Voorlichting en begeleiding van initiatiefnemers	We sluiten met onze ketenpartners aan bij de landelijke voorlichtingscampagne met een verbijzondering in de Provinciale bladen. Er komen instructies voor medewerkers en KCC. Bedrijven en burgers kunnen zo vragen stellen over de gevolgen van de OW.	

Toelichting

Dienstverlening op orde conform de mogelijkheden die er zijn bij inwerkingtreding:
Het is nog niet duidelijk hoe de situatie bij de start zal zijn . Verwacht wordt dat we mogelijk onze interne systemen nog moeten aanpassen.

Programma 4: Economie

Portefeuillehouders

Gedeputeerden Friso Douwstra en Avine Fokkens

Wat zien we?

Inflatie stijgt steeds verder door stijgende prijs grondstoffen, hogere energie- en personeelskosten. Hoge inflatie kan verschillende negatieve gevolgen hebben op de economie en daarmee ook op de recreatie en toerismesector:

1. Vermindering van de koopkracht. Dit kan leiden tot een vermindering van de koopkracht van consumenten en bedrijven, waardoor de vraag naar goederen en diensten afneemt.
2. Verhoogde rentetarieven: Dit kan leiden tot hogere kosten voor leningen en hogere rentebetalingen op bestaande leningen. Dit kan op zijn beurt de consumentenbestedingen en bedrijfsinvesteringen verminderen.
3. Onzekerheid op de markten: Dit kan leiden tot een daling van de aandelenkoersen en een vermindering van de buitenlandse investeringen.
4. Verstoring van de handel: Dit kan leiden tot een afname van de internationale handel en een vermindering van de economische groei.
5. Toenemende ongelijkheid: Bij hoge inflatie kunnen mensen met vaste inkomens, zoals gepensioneerden of mensen met lagere lonen, het moeilijker hebben om rond te komen. Dit kan leiden tot een toename van de inkomensongelijkheid. Daarnaast heeft het impact op het welzijn van mensen, bijv. doordat recreatieve of toeristische voorzieningen minder toegankelijk worden.

Sociale economische vitaliteit wordt in de discussie rondom ruimtelijke ordening een belangrijke onderwerp. De balans tussen economie en ecologie gaat voor het invullen van de ruimte een belangrijke discussie worden, ook om de vitaliteit op het platteland te borgen. Begrippen als “Slimme groei” spelen hier een sleutelrol in en bieden kansen. De gastvrijheidssector kan als medemogelijkmaker, o.a. van meervoudig ruimtegebruik, een verbindende rol in deze discussie spelen.

Inzet beschikbare middelen programma 4 Economie

<i>Exploitatie- bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	41.492	-6.126	12.120	8.841	14.404
Totaal baten	5.723	0	2.816	0	2.906
Saldo van lasten en baten	35.769	-6.126	9.304	8.841	11.498

Uitgebreide financiële tabel

Bij beleidsveld 4.2 lijkt het alsof er overschreden gaat worden. Reden van het negatieve saldo is dat er bij besluitvorming rond de jaarrekening 2022 een voorstel ligt om de vrijgevallen middelen aan WTC (€ 4,9 mln.) terug te vragen. Dit voorstel is niet meegenomen in de bestuursrapportage omdat de jaarstukken nog niet zijn vastgesteld.

Beleidsveld - bedragen x € 1.000	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
4.1 Innovatie en circulaire economie	6.383	-450	2.430	2.253	1.249
4.2 Versterking (internationaal) ondernemerschap en vestigingsklimaat	4.365	-1.726	3.042	2.642	-3.045
4.3 Economische structuurversterking	9.715	-1.550	1.469	1.681	5.016
4.4 Noordelijke/landelijke/Europese samenwerking en lobby	6.607	-800	1.981	353	3.473
4.5 Toerisme en recreatie	14.422	-1.600	3.198	1.912	7.712
Totaal lasten	41.492	-6.126	12.120	8.841	14.404
Baten					
4.1 Innovatie en circulaire economie	791	0	91	0	700
4.2 Versterking (internationaal) ondernemerschap en vestigingsklimaat	0	0	0	0	0
4.3 Economische structuurversterking	0	0	0	0	0
4.4 Noordelijke/landelijke/Europese samenwerking en lobby	2.636	0	2.646	0	-11
4.5 Toerisme en recreatie	2.296	0	79	0	2.217
Totaal baten	5.723	0	2.816	0	2.906
Saldo van lasten en baten	35.769	-6.126	9.304	8.841	11.498

Voorstel begrotingswijzigingen

I 7 Correctie terugbetalen vermogensafbouw aan deelnemers GR De Marrekrite 2022 t/m 2025

II 5 Vrijval collegegeld universitair onderwijs

Beleidsveld 4.1. Innovatie en circulaire economie

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.1.

- We willen dat steeds meer Friese bedrijven bijdragen aan Circulaire economie
- We willen dat het aantal structurele banen in de circulaire economie toeneemt.
- We willen innovaties stimuleren om het Friese MKB aan te jagen zich te blijven ontwikkelen en daarmee het aantal innovatieve duurzame MKB-ers te laten stijgen in Fryslân.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. In het ecosysteem gaan we vijf investeringsprogramma's samen met stakeholders ontwikkelen, waarin innovatie en circulaire economie belangrijk aandachtspunt zijn.			
2. Om de ontwikkeling van nieuwe circulaire business modellen aan te jagen verstrekken we een bijdrage aan de Vereniging Circulair Fryslân (VCF).			
3. Op het gebied van circulaire inkoop geven we een vervolg aan het project Start-up In Residence, waarin we als provincie de launching customers willen zijn voor duurzame en innovatieve experimenten.			
4. Op het gebied van innovatie gaan we onder de naam Founded in Friesland startups/scaleups verder helpen om impact te kunnen maken en daarin duurzaam door te kunnen groeien.			

Toelichting

1. *Geld:* De investeringsagenda's zijn ism IPF opgesteld en geven de niches aan waar we in Fryslan op zouden kunnen gaan richten/ons in kunnen onderscheiden inclusief benodigde financiering. De mate van realisatie is afhankelijk van geld, capaciteit en de uitkomsten van de wensen van PS.

4. *Geld:* De financiering van Founded eindigt 2023. Voor de vervolffinanciering wordt ook noordelijk gekeken. De gesprekken zijn gaande.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Innovatie project	Project Circo Tracks om MKB-ers in aanraking laten komen met Circulaire businessmodellen.	10 deelnemers	
Innovatie Regeling	Via Subsidie Voucherregeling MKB-ers stimuleren aanvraag te doen voor circulaire innovaties.	40 aanvragen van de in totaal 300 beschikbare aanvragen.	
Innovatie programma	Innovatieve startups begeleiden vanuit het Founded in Fryslân programma om succesvol te worden.	Minimaal 10	
Circulaire economie	Investeringsprogramma voor de vijf speerpunten (watertechnologie, Agrifood, HTSM, Circulaire materialen en Maritiem)	Vijf investeringsprogramma's gereed	

Beleidsveld 4.2. Versterking (internationaal) ondernemerschap en vestigingsklimaat

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.2.

- We streven naar een onderscheidend Fries vestigingsklimaat door onze vijf speerpunten watertechnologie, agrifood, circulaire materialen, HTSM en maritiem als niche in te zetten
- We willen dat in aantallen steeds meer Friese bedrijven gaan exporteren.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Exporterende bedrijven zijn robuuster en beter bestand tegen economische tegenslagen zo is gebleken.	■	■	■
2. Samen met de drie provincies, de F4 gemeenten en de NOM wordt gewerkt aan een onderscheidend klimaat.	■	■	■
3. Voor het versterken van het ondernemerschap van het Friese MKB willen we bedrijven via gesprekken ondersteunen bij vraagstukken en uitdagingen op het gebied van duurzaam ondernemerschap (energie, digitaal, circulair).	■	■	■
4. Voor het versterken van het vestigingsklimaat wordt op het gebied van de bedrijventerreinen een regeling/pilot ontwikkeld.	■	■	■

Toelichting

4. *Beleid:* De pilot of regeling kan pas beleidsmatig ontwikkeld worden als het REOS onderzoek is afgerond. Hierbij moet over de inhoud nog akkoord van gemeenten verkregen worden.

4. *Tijd:* Door vertraging in REOS onderzoek zal dit doel later ingevuld kunnen worden.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Vestigingsklimaat	Investeringsprogramma voor de vijf speerpunten (watertechnologie, Agrifood, HTSM, Circulaire materialen en Maritiem)	5 investeringsagenda's voor Watertechnologie, Agrifood, Circulaire Materialen, HTSM en Maritieme Technologie.	■
	Beleid duurzame bedrijventerreinen ontwikkelen vanuit de REOS (Ruimtelijke Economische Ontwikkel Strategie)	Pilot ontwikkelen voor vijf circulaire bedrijventerreinen in provincie Fryslân	
	NOM ontvangt een subsidie voor het uitvoeren van het TopDutch programma.	1 gerichte campagne uitvoeren die aansluit bij de vijf speerpunten van Fryslân	
Versterken ondernemerschap	Regeling internationaal ondernemen om aantal exporterende bedrijven te laten stijgen.	10 aanvragen om daarmee % Friese bedrijven dat exporteert richting landelijk gemiddelde te laten stijgen.	■

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	Leningen / participaties vanuit FOM verstrekken aan Friese MKB ter versterking (internationaal) ondernemerschap en vestigingsklimaat	8 leningen / participaties verstrekken, waarvan 3 op gebied van exportfinanciering	
	Friese MKB adviseren om een andere invalshoek te verkrijgen op een probleem/uitdaging om zo het ondernemerschap te versterken.	700 unieke gesprekken door Ynbusiness over versterken ondernemerschap, waarvan 200 over export	

Beleidsveld 4.3. Economische structuurversterking

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.3.

Om in te spelen op de krimpende arbeidsmarkt willen we ons richten op duurzame banen en daarmee de toegevoegde waarde per arbeidskracht in Fryslân vergroten (in 2020 gem. 59.175 Euro), om zo met minder mensen / minder uren minimaal een zelfde verdienvermogen te behouden.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Binnen Fryslân hebben we een vijftal kansrijke clusters, te weten: Watertech, Agro/Dairy/Food, Circulair Plastics, High Tech Systems en Materials (HTSM) en Maritiem.			
2. Om de verbinding tussen de clusters te maken gaan we samen met IPF en NOM een samenwerkingsconvenant tussen de Friese clusters (Watercampus/Wetsus, ICD, NTCP/Biosintrum, Maritiem en Dairy Campus) ondertekenen.			
3. Ter stimulering voor het oplossen van maatschappelijke opgaven als de energie transitie, de stikstofproblematiek en de ruimteontwikkeling zullen samen met de Friese projectenmachine projecten ontwikkeld worden.			
4. Vanuit cluster Circulaire materialen verstrekken we een subsidie aan het NTCP om een wasinstallatie voor circulaire plastics te ontwikkelen en daarmee de verbinding te maken met cluster watertechnologie / Wetsus.			
5. Vanuit cluster watertechnologie voeren de WaterCampus partijen het WaterCampus Actieplan II uit.			
6. Vanuit Fries Onderwijsakkoord projecten subsidiëren om de aansluiting onderwijs arbeidsmarkt via doorlopende leerlijnen te stimuleren.			
7. Vanuit HTSM cluster wordt een subsidiebijdrage verstrekt aan innovatiecluster Drachten (ICD) om de economische structuurversterking aan te jagen door in te zetten op R&D, data, scholing en human capital.			

Toelichting

1. *Geld*: De investeringsagenda's zijn i.s.m. IPF opgesteld en geven de niches aan waar we in Fryslân op zouden kunnen gaan richten/ons in kunnen onderscheiden inclusief benodigde financiering. De mate van realisatie is afhankelijk van geld, capaciteit en de uitkomsten van de wensen van PS.

2. *Beleid*: Doordat nog niet alle clusters even ver in ontwikkeling zijn is er nog geen samenwerkingsconvenant getekend. Wel is een project gestart waarbij Wetsus en NTCP samenwerken.

3. *Tijd*: Friese projectenmachine (nu Europa Pact Fryslân) is qua menskracht nu op orde. Dit heeft iets langer geduurd omdat geschikte mensen niet gevonden konden worden. Voor het bereiken van de doelstellingen hoeft dit nog geen probleem te geven.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Economische structuurversterking	Samenwerken in ecosysteem om onderscheidend te zijn door niches in kansrijke clusters door te ontwikkelen	5 investeringsagenda's voor Watertechnologie, Agrifood, Circulaire Materialen, HTSM en Maritiem.	
	Bijdrage aan WaterCampus, Innovatiecluster Drachten, Nationaal Testcentrum Circulaire Plastics, Agrifood en Maritiem	Stijging bruto arbeidsparticipatie t.o.v. vorig jaar	
	Bijdrage aan WaterCampus, Innovatiecluster Drachten, Nationaal Testcentrum Circulaire Plastics, Agrifood en Maritiem	Stijging gemiddeld besteedbaar inkomen en Bruto Regionaal product	
	Uitwerken Fries Onderwijsakkoord om te komen tot doorlopende leerlijnen.	Verhouding werkzame personen t.o.v. totale bevolking en bruto regionaal product monitoren	

Beleidsveld 4.4. Noordelijke/landelijke/Europese samenwerking en lobby

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.4.

- We willen samen met de overheden, onderwijs en ondernemers meer en betere projecten opzetten, om zo onze ambitie te realiseren om € 130 mln. Europese middelen naar Fryslân te halen ter versterking van de Friese economie.
- We willen Europees in projecten een actieve kennispartner zijn op het gebied van Circulaire economie vanuit onze ambitie om meest circulaire regio te zijn.
- Noord-Nederland als een belangrijke regio in Nederland, Europa positioneren.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Het EFRO programma Noord-Nederland 2021-2027 heeft diverse openstellingen.	■	■	■
2. Op het gebied van circulaire economie ontwikkelen we Europese projecten in samenwerking met andere vooruitstrevende regio's op het gebied van circulariteit.	■	■	■
3. Vanuit het JFT fonds willen we projecten ontwikkelen die werken aan een oplossing voor het arbeidsmarktvraagstuk.	■	■	■
4. We voeren EuropaPact Fryslân uit (voorheen Friese projectmachine).	■	■	■

Toelichting

3. *Beleid:* Het blijkt dat projecten geïnitieerd vanuit Fryslân niet passend zijn te maken om te voldoen aan de voorwaarde dat de resultaten in het Corop gebied provincie Groningen of gemeente Emmen moet vallen. De verwachting nu is dat er weinig projecten vanuit Fryslân gebruik gaan maken van het JTF fonds (Just Transition Fund).

4. *Tijd:* Europa Pact Fryslân is qua menskracht nu op orde. Dit heeft iets langer geduurd omdat geschikte mensen niet gevonden konden worden. Voor het bereiken van de doelstellingen hoeft dit nog geen probleem te geven.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Noordelijke/landelijke/ Europese samenwerking en lobby	Noordelijke JTF gelden inzetten voor versterken Friese economie, arbeidsmarktproblematiek.	5 Friese JTF projecten op gebied van innovatie en Human Capital realiseren om in te spelen op maatschappelijke problemen.	■
	EFRO programma bestaande uit 110 miljoen euro ism Groningen en Drenthe uitwerken om te komen tot sterke noordelijke economie vanuit RIS3.	2 nieuwe EFRO openstellingen voor Programma Noord-Nederland 2021-2027	■
	EFRO gelden inzetten voor versterken Friese economie, innovatiestimulering ter stimulering van MKB vriendelijkste provincie.	Minimaal 15 miljoen euro Friese aandeel in goedgekeurde projecten	■
	Kennisdelen op gebied van Circulaire economie om meest Circulaire regio te worden, te blijven.	In 3 Europese projecten op gebied van Circulaire economie deelnemen	■

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	Samenwerking Duitsland – Friesland/noorden verbeteren met Duitse investeringsagenda	5 Interreg projecten realiseren die bijdrage aan het economisch onderscheidend vermogen van Fryslân	

Toelichting

Het blijkt dat projecten geïnitieerd vanuit Fryslan niet passend zijn te maken om te voldoen aan de voorwaarde dat de resultaten in het Corop gebied provincie Groningen of gemeente Emmen moet vallen. De verwachting nu is dat er weinig projecten vanuit Fryslan gebruik gaan maken van het JTF fonds.

Beleidsveld 4.5. Toerisme en recreatie

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.5.

1. We willen dat Toerisme bijdraagt aan een prettige en gezonde woon- en leefomgeving, door:
  - Een gebalanceerde groei en spreiding van toerisme te stimuleren over heel Fryslân en jaarrond.
  - Toerisme als een middel in te zetten als koppeling met de grote maatschappelijke opgaven.
  - Experimenteerruimte en koppelkansen in cross overs met retail, landbouw, bouw etc
  - Een toename van het aantal volledig circulaire logiesbedrijven en ook de mate van sociale inclusie en laagdrempeligheid voor kwetsbare doelgroepen.
  - Participatie van alle Friese gemeenten in de uitwisseling van toeristische data, hetzij via Data Fryslân, dan wel via een ander samenwerkingsverband en is de ondernemersdata actueel.
2. We willen met toerisme het behoud en ontwikkeling van cultuur- en natuur erfgoed versterken, door:
  - De groei vooral te realiseren door toeristen gericht op natuur- en cultuurerfgoed en de zakelijke markt (business mix).
  - Hogere bestedingen per bezoeker (cultuurtoerist en zakelijk) en een hoger herhalingsbezoek.
  - Een éénduidige marketingstrategie waarbij in gelaagdheid wordt samengewerkt tussen het Nationaal Bureau Toerisme en Congressen (NBTC), Merk Fryslân en de Friese organisaties voor Regiomarketing.
  - Een substantiële toename van het aanbod van erfgoedlogies en herbestemde karakteristieke gebouwen en monumenten
  - voldoende thema's en verhaallijnen beschikbaar te maken en duidelijk ontsloten die samen een innovatief dagrecreatief aanbod vormen, gebruik makend van wandel-, fiets- en vaarnetwerken.
  - Met Merk Fryslan en in samenwerking met het Friese bedrijfsleven organiseren we bezoekerscentra en educatieve rondgangen binnen bedrijven (motie VVD d.d. 29 juni 2022, nr. 2937).
  - Er is in 2028 een diverser, vindbaar en boekbaar uniek aanbod van dagrecreatie in Fryslân, gekoppeld aan het Frysk eigene.

3. We willen dat toerisme zorgt voor toekomstbestendige banen, door:

- Een programma gericht op 'een leven lang leren' voor alle (toekomstige)werknemers. Dit vanuit de samenwerking van ondernemers, onderwijs en overheid.
- Het verbeteren van het imago en verdere professionalisering van de sector.
- Volop in te zetten op digitalisering.
- Elk jaar twee nieuwe living lab hubs/coöperaties erbij, gericht op innovatie met ondernemers en onderwijs.

Wat willen we bereiken?

1. Slimme groei

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We verlenen een bijdrage aan Friesland Convention Partners voor de uitvoering van de meerjarige aanpak stimulering zakelijk toerisme	■	■	■
2. We maken een uitvoeringsprogramma toerisme, in samenhang met natuur, circulair en diversiteit, verbreding seizoen en dit programma is in uitvoering.	■	■	■
3. We verlenen een bijdrage aan IPF voor de Toerisme Alliantie Fryslân (TAF) als aanjager en kennisplatform voor ondernemers.	■	■	■
4. We zetten de uitvoering van het actieplan 'Gastvrij Fryslân circulair' voort.	■	■	■
5. We voeren de structuurversterking uit No en Moarn uit, middels een challenge, bedoeld om de sector innovatieve oplossingen te laten bedenken, versterken en vormgeven.	■	■	■

Toelichting

1. *Tijd*: Als gevolg van corona (en de daarmee samenhangende beperkingen in reizen en samenkomsten) is een deel van de activiteiten van Friesland Convention Partners later uitgevoerd. Daardoor loopt het stimuleringsprogramma naar verwachting vertraging op.

Wat willen we bereiken?

2. Toekomstbestendige banen

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Het Actieplan 'Toekomstbestendige Banen' is in uitvoering. Hierin werken ondernemers, onderwijs en overheden samen, mede gefinancierd door Rijks Regionaal Investerings Fonds en cofinanciering van de provincie.	■	■	■

Wat willen we bereiken?

3. Destinatiemanagement

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We verlenen subs. aan Merk Fryslân voor het verzorgen van de toeristische marketing. Cultuurtoerisme en de Friese merken 'Friesland' en 'De Wadden' worden in de etalage gezet alsmede (samen met Groningen en N-Holland) de Werelderfgoed Waddenzee	■	■	■
2. Concrete uitvoering van drie destiniatiemanagementprojecten.	■	■	■
3. Het plan voor het realiseren van educatieve rondgangen binnen bedrijven/bezoekerscentra om zo waardevolle cross-over te realiseren is gereed en in uitvoering.	■	■	■

Toelichting

3. *Beleid:* Op grond van financieel-juridische regelgeving (inkoop, aanbesteding, staatssteun) kan de motie – na nader onderzoek - niet uitgevoerd worden zoals deze is aangenomen, te weten door het budget in zijn geheel en in één keer ter beschikking stellen aan Merk Fryslân voor de uitvoering. Hierin zitten staatssteunvoelige componenten die via een aanbesteding of regeling gecontracteerd dienen te worden. De uitvoering van de motie is daarom opgeknipt in twee fasen: • In een eerste fase in 2023 de haalbaarheid te inventariseren en de aanpak uit te werken in een projectplan en op basis hiervan een go/no-go beslissing te nemen.

• In het geval van een go in een tweede fase eind 2023 en in 2024 de uitvoering in te richten en te realiseren.

In de begroting is een uitvoeringsperiode aangehouden tot en met 2023. Dit betekent dat het resterende deel van de middelen na dit jaar in principe vrijvalt en dat de uitvoering van de motie daarmee niet kan worden afgerond. Indien Provinciale Staten de uitvoering van de motie willen continueren, vraagt dit een besluit tot verlenging van de budgetperiode.

Provinciale Staten worden in het vierde kwartaal geïnformeerd over de resultaten van het haalbaarheidsonderzoek, de inhoud van het projectplan alsmede de uitvoeringsmogelijkheden.

3. *Tijd:* Zie toelichting hierboven.

3. *Geld:* Zie toelichting hierboven. De fase van inventarisatie en haalbaarheid zal in 2023 nog wel kosten met zich meebrengen, maar niet voor het volledig beschikbare bedrag. Na de zomer zijn de exacte kosten bekend. Provinciale Staten worden in het vierde kwartaal geïnformeerd over de resultaten van het haalbaarheidsonderzoek, de inhoud van het projectplan alsmede de uitvoeringsmogelijkheden. Het resterende deel van de middelen valt na dit jaar in principe vrij naar het begrotingsaldo.

Wat willen we bereiken?

4. Vitale Waterrecreatie

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We vergroten de zichtbaarheid en beleefbaarheid van Fryslân als waterrecreatieve bestemming door (doelgroepen)onderzoek en communicatie & marketing.	■	■	■
2. We leveren een bijdrage aan het vergroten van de veiligheid en verduurzaming op het water.	■	■	■
3. We hebben met overheid en ondernemers een integrale, ruimtelijke gebruiksvisie 2050 van de Friese wateren gemaakt.	■	■	■
4. We werken verder aan het uitbreiden van het aantal bruggen dat wordt aangesloten op de nieuwe bedieningscentrale Het Swettehûs. (zie ook programma 2.3).	■	■	■
5. We leveren een bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling Marrekrite.	■	■	■

Toelichting

5. *Geld*: Marrekrite geeft over de boekjaren 2022 t/m 2025 per jaar geld terug aan de deelnemers als vermogensafbouw. De terugkomende bedragen vallen vrij naar het begrotingsaldo. Wij gingen ervan uit dat de terugbetaling jaarlijks achteraf zou plaatsvinden, maar eind 2022 bleek dat dit in de betreffende boekjaren gebeurt en we al in 2022 geld ontvingen, wat naar het rekeningsaldo 2022 gevloeid is. Om die reden moet de eerder begrote inkomst voor 2026 gecorrigeerd worden ten laste van het begrotingsaldo. Zie hiervoor de begrotingswijziging.

Wat willen we bereiken?

5. Vitale logiesaccommodaties

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We leveren een bijdrage aan en zijn (samen met ondernemers, branches, gemeenten, Ynbusiness, TAF) partner in de uitvoering van het Actieplan 'Vitale Logies Fryslân.	■	■	■

Wat willen we bereiken?

6. Dagrecreatieve netwerken

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We leveren een bijdrage aan en zijn (samen met ondernemers, regio's, terrein beherende organisaties, gemeenten, TAF) partner in de uitvoering van het Actieplan Dagrecreatieve Netwerken.	■	■	■

Wat willen we bereiken?

7. Toeristische data op orde

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Het uitvoeringsprogramma Toeristische Kennis voor de Toekomst is in uitvoering. De bezoekers-, bewoners- en bedrijvenmonitors hebben vorm gekregen.	■	■	■
2. Het programma deelt de kennis afkomstig van monitoring met gemeenten en ondernemers, zodat zij goed geïnformeerd keuzes kunnen maken.	■	■	■

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Slimme groei	Aantal congressen in Fryslân	10	
	Aantal projecten verlengen en verbreden seizoen	2	
	Aantal challenges op grond van No en Moarn pakket 2	5	
Toekomstbestendige banen	Aantal hybride leeromgevingen	2	
	Aantal studenten dat deelneemt hybride opleiding	40	
	Aantal bedrijven dat deelneemt in programma GastvrijFryslân	18	
Destinatiemanagement	Aantal destiniatiemanagementprojecten	3	
Vitale waterrecreatie	Vergroten zichtbaarheid via campagnes en beurzen	2	
Vitale logies	Aantal logiesaccommodaties dat heeft deelgenomen aan instrumenten	10	
	Aantal actieplannen bij gemeenten	5	
Dagrecreatieve netwerken	Deelname wandelnet en fietsplatform	2	

Toelichting

Toekomstbestendige banen

In het huidige schooljaar nemen 13 leerlingen deel aan de hybride opleiding. Vanuit Gastvrij Fryslân wordt een hybride opleiding aangeboden, die gebaseerd is op leren in de praktijk: Leerlingen krijgen les binnen een professionele werkomgeving (bij één van de bedrijven die is aangesloten bij een 'hub') in plaats van op school, en docenten en praktijkopleiders komen naar de leerling toe voor begeleiding op locatie. 2022-2023 is het eerste schooljaar dat deze hybride opleiding wordt aangeboden, en alleen op locatie Leeuwarden. In het schooljaar 23-24 start de hybride opleiding ook in Sneek en mogelijk in Heerenveen. Op dit moment is nog geen zicht op hoeveel leerlingen zich hebben aangemeld voor de opleiding voor het nieuwe schooljaar. Daardoor is het nog niet zeker of deze doelstelling behaald gaat worden.

Project Oudega aan het Water

Naast bovengenoemde onderwerpen maakt ook het project Oudega aan het Water onderdeel uit van beleidsveld 4.5. Dit project bestaat uit 2 fasen, namelijk Waterfront Oudega (fase 1) en het Meer bij

Oudega (fase 2). Waterfront Oudega is inmiddels bijna klaar met de uitvoering. Het Meer bij Oudega is in voorbereiding. Het contract voor de aanbesteding om een aannemer te vinden die de uitvoering op zich gaat nemen wordt voorbereid. Het is nog onzeker of het project gerealiseerd kan worden binnen het beschikbaar gestelde budget. Ten opzichte van de start van het project is er sprake van een forse inflatie, alles is duurder geworden en dit kan mogelijk effect hebben op de uitvoering van het project. Binnen het project wordt gekeken naar mogelijkheden om dit op te vangen, bijvoorbeeld door versoberingen door te voeren.

Programma 5: Mienskip

Portefeuillehouders

Gedeputeerden Friso Douwstra, Klaas Fokkinga, Sietske Poepjes, Douwe Hoogland en Avine Fokkens

Wat zien we?

1. De huidige Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer loopt eind 2023 af. Wettelijk is bepaald dat Rijk en provincie een nieuwe afspraak voor de periode 2024-2028 moeten afsluiten, dat doen we dit jaar. Eind 2022 heeft de Tweede Kamer hierover gedebatteerd en met verschillende moties aangegeven dat de ambities verhoogd moeten worden. Het Fries taalbeleid moet in de volle breedte op een hoger plan worden getild.

Inzet beschikbare middelen programma 5 Mienskip

<i>Exploitatie- bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	75.558	-1.886	26.891	17.014	29.767
Totaal baten	1.630	0	177	0	1.453
Saldo van lasten en baten	73.928	-1.886	26.714	17.014	28.314

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
5.1 Leefomgeving	29.524	-818	5.863	14.047	8.796
5.2 Cultuur en erfgoed	31.307	-198	15.655	1.426	14.028
5.3 Taal, media, onderwijs en letteren	14.728	-870	5.373	1.542	6.943
Totaal lasten	75.558	-1.886	26.891	17.014	29.767
Baten					
5.1 Leefomgeving	488	0	163	0	326
5.2 Cultuur en erfgoed	1.142	0	15	0	1.127
5.3 Taal, media, onderwijs en letteren	0	0	0	0	0
Totaal baten	1.630	0	177	0	1.453
Saldo van lasten en baten	73.928	-1.886	26.714	17.014	28.314

Voorstel begrotingswijzigingen

- I 8 Bestedingsritme reserve jaarovergang structurele budgetten
- II 6 Vrijval (deel) middelen Breed corona budget 2e pakket
- II 7 Vrijval Iepen Mienskipsfûns – Thema Vrijheid
- IV 11 Bestedingsritme Netwerk Mienskipsinisiatieven voor capaciteit
- IV 12 Bijdrage budget Erfgoeddeal Greppellân
- V C 7 Verlenging tijdelijk budget Fries in het MBO
- V C 8 Verlenging tijdelijk budget Taal

Beleidsveld 5.1. Leefomjouwning

Het beleidsveld Leefomjouwning bestaat uit verschillende beleidsterreinen die achtereenvolgens in aparte subparagrafen aan de orde komen: Leefbaarheidsbeleid in algemene zin, Wonen, Sociaal beleid en Sport.

Leefbaarheidsbeleid

Wat willen we bereiken?

Doelstelling Leefbaarheidsbeleid

We willen de kracht van de mienskip mobiliseren om zo, van onderop en aansluitend op de behoefte van de Friese samenleving, de leefbaarheid hoog te houden en brede welvaart te versterken. Daarbij streven we een toekomstbestendig en bereikbaar voorzieningenniveau na.

Wat willen we bereiken?

We delen en 'halen' kennis, door:

Een van de vier doelen van de beleidsbrief Leefberens is het delen van kennis.

In 2023 doen wij dit door het organiseren van een aantal inspiratiesessies. Een is gericht op samenwerking in onderwijs en kinderopvang. De overige sessies zijn gericht op betaalbaar wonen zowel op traditionele manier als met alternatieve en inspirerende vormen. De laatste meer abstracte sessie gaat over de manier waarop je hier komt in planvorming e.d.

Daarnaast nemen we in verschillende netwerken (RUG, SNN, BZK, regio's) deel waarin kennis gedeeld wordt over onder andere brede welvaart, Elke regio Telt en regiodeals. Deze kennis delen we in- en extern met onze partners.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Het subsidiëren van het Fries Sociaal Planbureau (FSP)	■	■	■
2. Het organiseren van regionale masterclasses	■	■	■
3. Het organiseren van een provinciale inspiratiesessie	■	■	■
4. Actief contact met het ministerie van BZK, SNN, de voormalige krimpprovincies (K6), P10 - samenwerkingsverband van grote plattelandsgemeenten en K80 - netwerk van deze kleine en krachtige gemeenten	■	■	■

Wat willen we bereiken?

We ondersteunen initiatieven vanuit de Mienskip, door:

Naast de DOM-methode die al jaren ingezet wordt, wordt in 2023 een woonmodule bij GKK (Groei Kwaliteit Krimp) opgeleverd die ingezet kan worden voor het verspoedigen van de woningbouw in de dorpen met oog voor de kwaliteit en de demografische veranderingen (krimp/groei).

Op basis van de Beleidsbrief Grote Maatschappelijke Initiatieven ondersteunen wij een aantal grote projecten, waaronder gebiedspilot Tsjûkemar en Holwerd aan Zee.

In 2023 wordt een pilot uitgevoerd in de regio's Wadden en Zuidwest om te komen tot een netwerk voor de ondersteuning van mienskipsinitiatieven, in de breedste zin van het woord. Bij succes wordt dit provinciebreed uitgerold.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Het implementeren en faciliteren van het Netwerk ter ondersteuning van Mienskipsinitiatieven.	■	■	■
2. We faciliteren grote maatschappelijke initiatieven, zoals de gebiedspilot Tsjûkemar.	■	■	■
3. Met het Iepen Mienskipsfûns (IMF) subsidiëren wij leefbaarheidsinitiatieven uit de mienskip. Daarbij gaat het o.a. om ontmoetingsplekken, landschap, cultuurhistorie en duurzaamheid.	■	■	■
4. Aanvullend op het IMF worden in de regio's Noordoost en Noordwest initiatieven ondersteund in het kader van het Budget Lokale Innovaties (BLI) en de LEADER, als onderdeel van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3).	■	■	■
5. De voorbereiding van de nieuwe LEADER-periode is er op gericht om het Europese programma voor plattelandsontwikkeling voor meerdere Friese regio's in te zetten. In de regio Zuidoost is in dit kader (vanwege de Regiodeal) het Regiofonds opgezet.	■	■	■
6. We faciliteren gemeenten provinciebreed om de DOM-methode verder te ontwikkelen, die integraal wordt toegepast in meerdere beleidsvelden (zoals in erfgoeddeal en bij Regiodeals). We stimuleren gemeenten in de hele provincie om via het DOM-principe	■	■	■

Toelichting

1. *Geld:* In de regio's Zuidwest-Fryslân en Waddeneilanden worden in 2023 pilots voor de realisatie van een Mienskipsloket opgezet. Hiervoor is personele inzet nodig en daarom wordt voorgesteld de beschikbare middelen in het juiste jaar te begroten en voor 2023 om te zetten in een (tijdelijk) capaciteitsbudget. Hiervoor zijn twee begrotingswijzigingen bijgevoegd.

2. *Geld:* In februari 2023 is PS akkoord gegaan met het vrijgeven van € 1,2 miljoen uit de Regiodealmiddelen voor de vraagstukken Holwerd aan Zee. De overige middelen zijn nog niet vrijgegeven en wachten op afronding van de onderzoeken en besluitvorming van PS over het vervolg. Naar alle waarschijnlijkheid worden de resultaten in het voorjaar van 2024 ter besluitvorming aan PS voorgelegd. Besteding van de niet-vrijgegeven middelen zal niet meer in 2023 plaatsvinden. Een begrotingswijziging om deze door te schuiven naar 2024 is bijgevoegd. Bij of na positieve besluitvorming door PS kunnen we een realistisch bestedingsritme in de begroting verwerken.

Wat willen we bereiken?

We werken samen en sluiten aan op uitvoeringsplannen in de regio's

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. In alle vijf regio's de bestuurlijke samenwerking operationeel en zoeken we daarbij de verbinding met de parallelle processen De Friese Aanpak en Bestuurlijk overleg Friese samenwerking van overheden en het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)	■	■	■

Toelichting

1. Geld: Er worden 2 begrotingswijzigingen voorgesteld:

1) De provincie heeft bij project De Centrale As met de regio afgesproken het gebied met een plus achter te laten. De provinciale bijdrage wordt per maatregel verstrekt als is aangetoond dat de maatregel uitvoeringsgereed is en er sprake is van een sluitende begroting. De gemeente heeft aangegeven e.e.a. voor te leggen aan de gemeenteraad. Na akkoord van de gemeenteraad gaat de gemeente aan de slag om de maatregelen uitvoeringsgereed te krijgen. Als realisatietermijn is uiterlijk 01-01-2027 aangegeven. Voor het verlengen van de budgetperiode is een begrotingswijziging bijgevoegd.

2) De verwachting is dat gebiedsgerichte samenwerking/ regionale samenwerking in 2024 en verder een intensivering krijgt, waardoor de vraag naar procesgeld voor aanjagen hiervan in 2024 gewenst is. Voorgesteld wordt € 150.000 door te schuiven van 2023 naar 2024.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Kennis ophalen en delen	Kennis delen over demografische veranderingen	5 regionale masterclasses organiseren	
		1 provinciale inspiratiesessie organiseren	
	Communicatiestrategie demografische ontwikkeling met proactief informatie delen	communicatiestrategie gereed en geïmplementeerd	
Ondersteunen initiatieven vanuit de mienskip	Experimenteren in 3 dorpen met transitiefonds	Projecten ontwikkelen in 3 pilotdorpen	
	Innovatieve facilitering grote maatschappelijke initiatieven en lerende implementatie Uitvoeringsparagraaf	1 gebiedspilot groot maatschappelijk initiatief (gebiedspilot Tsjûkemar)	
	Ondersteunen van initiatieven via Iepen Mienskipfûns: Afgeronde projecten zijn te vinden op: Projecten in beeld Fryslân	In 2023 bedienen we 250 burgerinitiatieven – over de totale looptijd van het IMF 2020-2023 750	
Aansluiten op en samenwerken aan uitvoeringsplannen in de regio's	Optimalisatie van de bestuurlijke regionale samenwerking (gebiedsagenda en/of Regio Deal)	5 (regio's Waddeneilanden, Noardwest-, Noardeast-, Súdeast- en Súdwest Fryslân)	

Toelichting

Er is onzekerheid in hoeverre de gemeenten dit jaar het provinciale budget uit het Transitiefonds en de eigen bijdrage weg kunnen zetten. Onderzocht wordt of de uitvoeringstermijn verlengd kan worden naar 2024 en 2025.

Wonen

Wat willen we bereiken?

Doelstelling Wonen

1. Plezierig wonen in een verscheidenheid aan woonbuurten en woningen, waarbij het woningaanbod - nieuw én bestaand - aansluit op de (toekomstige) vraag van inwoners en van mensen die zich in Fryslân willen vestigen, en de doorstroming in de Friese woningvoorraad wordt bevorderd.
2. De Friese woningvoorraad en woonomgeving dragen in positieve zin bij aan Brede Welvaart in Fryslân
3. Bestaande verouderde woningen en de directe woonomgeving zijn grootschalig opgeknapt (bouwkundig, functioneel, energetisch en klimaatadaptief), via een integrale aanpak, waarbij ook koppelkansen met verduurzaming, ruimtelijke kwaliteit en erfgoedwaarden, klimaatadaptatie, en circulair bouwen zijn benut.
4. Zorgvuldig ruimtegebruik door optimale benutting van woningbouwmogelijkheden in bestaand bebouwd gebied, door hergebruik/herbestemming, tijdelijke woonvormen, herstructurering, sloop (eventueel met vervangende nieuwbouw) en transformatie van bestaande bebouwing.
5. Goede huisvesting voor doelgroepen met een tijdelijke woonvraag.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. De Friese Planmonitor wordt geoptimaliseerd zodat we samen met gemeenten en Rijk de gemaakte afspraken over de woningbouwproductie kunnen monitoren.	■	■	■
2. De Friese Wenjen monitor wordt verder geprofessionaliseerd en samen met de Friese kennispartners ondergebracht in een voor iedereen toegankelijk dashboard.	■	■	■
3. De resultaten uit het onderzoek naar de kwaliteit van de woningvoorraad worden vertaald naar een Fries plan van aanpak en een herstructureringsfonds.	■	■	■
4. Op initiatief van de gemeenten, zorgpartijen en anderen werken we mee aan de bewustwording van ouderen over de manier waarop zij willen wonen als ze meer zorg nodig hebben en zelf minder mobiel worden.	■	■	■
5. Samen met gemeenten en Rijk maken we woondeals waarin integrale aandacht is voor alle aspecten van de Volkshuisvesting en de wijze waarop we willen samenwerken.	■	■	■
6. Samen met gemeenten en Rijk versnellen we de bouw van nieuwe woningen; hiervoor willen we een Fries Impulsteam opzetten.	■	■	■
7. Samen met gemeenten voeren we regie op voldoende woningen en woningen die aansluiten bij de woonbehoefte van de inwoners van Fryslân.	■	■	■
8. Uitvoering van de regeling Herbestemming.	■	■	■
9. We adviseren de Friese gemeenten bij het opstellen van hun woonzorgvisies.	■	■	■
10. We ondersteunen gemeenten bij hun aanvragen voor de Rijksregeling Volkshuisvestingsfonds en aanvragen bij de Europese Unie voor de aanpak van de bestaande woningvoorraad.	■	■	■

Toelichting

1. *Tijd:* De eerste versie van de monitor is grotendeels gevuld. We zijn echter sterk afhankelijk van medewerking van gemeenten. Vanwege landelijke regelgeving wordt gewerkt aan een volgende versie, die voldoet aan landelijke afspraken tussen VNG, BZK en IPO. Wij verwachten dat de bestaande monitor hiervoor kan worden geconverteerd.

2. *Tijd:* Op dit moment zijn er diverse dashboards en onderzoeken beschikbaar. Er is echter nog geen samenhang tussen deze dashboards. Samen met gemeenten en kennispartners willen we tot een samenhangend dashboard komen. Hiervoor is meer tijd nodig.

3. *Tijd:* Het Rijk heeft de provincie gevraagd om regionale woondeals te maken. Daardoor was er geen tijd om al met dit onderzoek te starten. We hopen in het najaar samen met de kennispartners met dit onderzoek te kunnen starten. Vertaling naar een Fries plan van aanpak en een herstructureringsfonds kan pas daarna. Dat zal wellicht niet meer in 2023 lukken.

4. *Beleid:* Met het nieuwe Rijksbeleid zoals vastgelegd in de Nationale Woon- en Bouwagenda en het programma Wonen en zorg voor ouderen zal de rol van de provincie op dit terrein veranderen. Een wetswijziging wordt voorbereid. Omdat dit op dit moment niet behoort tot de wettelijke taak of smalle kerntaak, wordt er binnen de provincie geen extra capaciteit op ingezet. We sluiten eventueel aan bij initiatieven van anderen.

4. *Tijd:* Zie toelichting bij Beleid.

6. *Tijd:* Er wordt gewerkt aan een knelpuntenanalyse. Op basis hiervan wordt samen met de gemeenten een advies geformuleerd op welke wijze per regio de Flexpoolmiddelen het beste kunnen worden ingezet. De analyse is een arbeidsintensief proces.

8. *Beleid:* In de regeling die in 2022 was opengesteld waren ook rubrieken opgenomen voor vrijkomende karakteristieke boerderijen en voor flexwoningen. Hiervan is geen gebruik gemaakt. Voordat we de regeling nogmaals openstellen willen we eerst de regeling evalueren. Afhankelijk daarvan weten we of de regeling nog in 2023 opengesteld en uitgevoerd kan worden of dat dit doorschuift naar 2024.

9. *Beleid:* De rol van de provincie op het gebied van wonen en zorg verandert. De wijze waarop is afhankelijk van nieuwe wetgeving en de keuze die de provincie hierin maakt. In het eerste halfjaar is vooral gewerkt aan het maken van de regionale woondeals. Daarom was er onvoldoende capaciteit beschikbaar bij de provincie om hier invulling aan te geven.

9. *Tijd:* De eerste woonzorgvisies nieuwe stijl zullen dit jaar gereed zijn. Niet alle gemeenten en regio's zullen op tijd gereed zijn.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Vertalen prestatieafspraken naar regionale woonagenda's	Aantal regionale woonagenda's	4 regionale woonagenda's	
Regie voeren op prestatieafspraken	Evaluatie prestatieafspraken in iedere regio, gemeente Leeuwarden en de Waddengemeenten	6 evaluaties 1 herijking prestatieafspraken met Rijk	
Opzetten Fries Impulsteam	In samenwerking met gemeenten opgezet	1 Impulsteam	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Herbestemming	De regeling herbestemming heeft in 2023 geleid tot nieuwe zelfstandige woningen door herbestemming.	50 zelfstandige woningen	
Kwalitatieve verbetering voor verouderende woningmarkt	Aantal risicowoningen in Fryslân Herstructureringsfonds	Nulmeting in 2023 Voorstel voor herstructureringsfonds in Fryslân	

Toelichting

Regie voeren op prestatieafspraken:

de regionale woondeals zijn in 20 april 2023 ondertekend. Er zijn veel procesafspraken gemaakt. De uitvoering hiervan kost veel tijd. We verwachten daarom dat evaluatie en herijking pas in 2024 plaatsvinden.

Opzetten Fries Impulsteam:

in overleg met de gemeenten in regionaal verband worden eerst de knelpuntenanalyses uitgevoerd. De gemeenten hebben aangegeven op regionaal niveau de middelen te willen besteden. Aan de hand van de knelpuntenanalyse wordt samen met de gemeenten een advies voor besteding van de Flexpoolmiddelen opgesteld.

Kwalitatieve verbetering voor verouderende woningmarkt:

dit onderzoek, met de Friese kennispartners en andere partijen, moet nog worden opgestart. We verwachten de uitkomsten niet eerder dan in 2024.

Sociaal beleid

Wat willen we bereiken?

Doelstelling Sociaal beleid

1. Het verminderen van eenzaamheid, het bestrijden van discriminatie en het verbeteren van de situatie van mensen die zorg nodig hebben.

Sinds 2015 is er geen sprake meer van autonoom sociaal beleid van de provincie. Daarom zijn geen doelindicatoren geformuleerd. De activiteiten die de provincie op dit beleidsterrein uitvoert vloeien voort uit het bestuursakkoord Lok op 1 (resultaat 31 & 32) en het coronaherstelpakket No & Moarn II. Daar zijn wel indicatoren uit te herleiden, zoals benoemd bij het onderdeel resultaatindicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. In de Stellingwerven gaan we samen met de beide gemeenten door met het project 'Aandachtsgebieden Stellingwerven' (2014-2023).	■	■	■
2. Overeenkomstig de motie van Provinciale Staten bij de behandeling van de Kadernota van 29 juni 2022, maken we regenboogbeleid en ontwikkelen we een visie op de Reinbôgeprovinsje Fryslân.	■	■	■
3. We bieden maatschappelijke organisaties de mogelijkheid om op projectbasis een bijdrage te leveren aan het verminderen van eenzaamheid, het bestrijden van discriminatie, of het verbeteren van de situatie van mensen die zorg nodig hebben.	■	■	■
4. We faciliteren de bestuurstafel Seker en Sûn en het gesprek over en oplossingsrichtingen voor de gevolgen van de personeelstekorten in zorg en welzijn (onderdeel herstellepakket No en Moarn II).	■	■	■
5. We maken de uitvoering van het project 'Fryslân gaat voor de 10' mogelijk.	■	■	■
6. We maken het project Financieel Fit Fryslân mogelijk met als doel het verminderen van armoede en schulden (onderdeel herstellepakket No en Moarn II).	■	■	■
7. Vanuit het Iepen Mienskipsfûns steunen we initiatieven die de sociale leefbaarheid versterken.	■	■	■

Toelichting

5. *Beleid:* We maken de uitvoering mogelijk, maar waarschijnlijk wordt de indicator om alle 18 gemeentelijke coalities te smeden op het gebied van positieve gezondheid en inclusiviteit niet gehaald. Zie resultaat indicatoren.

6. *Tijd:* Financieel Fit Fryslân heeft aangegeven dat ze mogelijk uitstel willen aanvragen voor de uitvoering. Een van hun doelstellingen is dat gemeenten worden aangesloten op de schuldhulproute. Een aantal gemeenten is dit al, maar nog niet helemaal. Financieel Fit Fryslân is hierover in gesprek met gemeenten. Deze gesprekken duren iets langer dan verwacht. De verwachting is dan ook dat het niet haalbaar is dat in 2023 alle gemeenten aangesloten zijn bij de schuldhulproute, maar wel in 2024. Ditzelfde geldt voor deelproject Geldzorgen de baas. Hierbij is het de bedoeling dat deze training bij een aantal grote bedrijven wordt verzorgd. Er lopen al contacten met verschillende bedrijven, maar het is niet zeker of het lukt om de training daadwerkelijk in 2023 te geven, of dat de afspraken in 2023 wordt gemaakt en de training zelf in 2024 wordt gegeven.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Sociale leefbaarheid	Aantal gehonoreerde projecten Fonds Lok op Ien in 2023	8-10	■
	Totaal aantal Friese burgers en totaal aantal gemeentelijke coalities voor inclusie en/of gezondheid dat is bereikt met het project 'Fryslân gaat voor de 10' in de gehele projectperiode 2020-2023.	5000 Friese burgers 18 gemeentelijke coalities	■

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	Aantal mienskipsinitiatieven gesteund door de provincie via het Iepen Mienskipsfûns op het gebied van vitale, bewegende en gezonde bevolking.	40 gesteunde initiatieven	
Aandachtsgebieden Stellingwerven	Aantal projecten gericht op daling werkloosheid, stijging van het inkomen en de participatiegraad.	5 projecten in Ooststellingwerf	
		5 projecten in Weststellingwerf	
Bestuurstafel Seker en Sûn	Aantal keer dat de bestuurstafel Seker en Sûn bij elkaar komt	Minimaal 3x	

We verwachten dat het binnen het project Fryslân gaat voor de 10 een grote uitdaging wordt om in elke gemeente een coalitie te vormen op het gebied van inclusie en/of positieve gezondheid. Belangrijkste oorzaak is de impact die corona heeft gehad op dit driejarig project, waardoor vertraging is ontstaan. Op 2 juni hebben wij een speciale inspiratiebijeenkomst met de Friese gemeenten georganiseerd met als doel om een versnelling te realiseren op het gebied van coalitievorming. We verwachten dat we uiteindelijk op 12 à 14 coalities uitkomen.

Sportbeleid

Wat willen we bereiken?

Doelstelling Sportbeleid

- We willen de vier officiële Fryske Sporten keatsen, fierljeppen, Fryske damjen en skûtsjesilen, op de kaart zetten, in het bijzonder bij de Friese jeugd.
- We willen de breedtesport stimuleren.
- We zetten in op een veilig en betaalbaar sportklimaat: iedereen in Fryslân moet zich welkom en veilig voelen om te gaan sporten en bewegen, van de recreant tot de talentvolle sporter op topsportniveau.
- We investeren in talentontwikkeling en topsport.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We bevorderen de organisatie van de Fryske Olympiade; een sportevenement waar de Friese sporten kaatsen, fierljeppen en skûtsjesilen tegelijkertijd plaatsvinden.	■	■	■
2. We dragen bij aan het project 'Sport yn Beweging'.	■	■	■
3. We dragen via een subsidie bij aan de nieuwbouw van zwembad De Welle in Drachten (regionale voorziening - 50m zwembad zowel topsport als recreatie).	■	■	■
4. We reiken de oevreprijs voor Sport uit.	■	■	■
5. We stellen twee fondsen in om innovatie en inclusiviteit in de sport in Fryslân te bevorderen: het Fonds Inclusiviteit Sport en het Innovatiefonds Sport.	■	■	■
6. We subsidiëren grootschalige sportevenementen.	■	■	■
7. We subsidiëren het project Schoolschaatsen.	■	■	■
8. We subsidiëren het project Skoallekeatsen.	■	■	■
9. We subsidiëren Sport Fryslân, de Fryske sportbonden Frysk Ljeppers Boun, Stichting Foar de Neiteam, Koninklijke Watersportvereniging Sneek, Koninklijke Nederlandse Kaatsbon en Dambûn Frysk Spul, en Fryske sportevenementen.	■	■	■
10. We subsidiëren Topsport Noord en het TeamNLcenter Noord (voorheen: Centrum voor Topsport en Onderwijs (CTO) en zijn aandeelhouder van Thialf.	■	■	■
11. We voeren lobbyactiviteiten uit gericht op het binnenhalen van internationale grootschalige sportevenementen.	■	■	■

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Fryske sporten	Aantal scholen dat gebruik maakt van het aanbod van 'Fryske Sport yn dyn Klasse'	100	
	Aantal evenementen die met de regeling Fryske sporten worden ondersteund.	7	
Breedtesport	Aantal projecten via Sport Fryslân bij sportverenigingen, gericht op inclusie	50	
	Aantal kinderen dat gebruik maakt van mogelijkheid schoolschaatsen	9.460	
	Aantal gemeenten dat deelneemt aan het project Sport yn Beweging	18	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
	Aantal evenementen die met de regeling Grootschalige sporten worden ondersteund	10	
Topsportevenement	Aantal (lobby)gesprekken tbv internationaal (wieler) topsportevenement	4	

Beleidsveld 5.2. Cultuur en Erfgoed

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.2.

- Via (grotere) culturele producties willen we bijdragen aan een hoogwaardig leef-, vestigings- en verblijfsklimaat in Fryslân en een aantrekkelijk cultureel klimaat (ambitie 1)
- We streven naar meer innovatieve, experimentele en/of interdisciplinaire initiatieven in Fryslân als aanjager bij het werken aan maatschappelijke vraagstukken en om vernieuwing binnen de sector te stimuleren (ambitie 2)
- Via cultuureducatie en -participatie en amateurkunst willen we dat kunst en cultuur bereikbaar en toegankelijk is voor iedere inwoner van Fryslân (ambitie 3)
- We willen het Het Frysk Eigene, datgene wat bepalend en onderscheidend is voor Fryslân, borgen in het Ferhaal fan Fryslân om inwoners en bezoekers van Fryslân er kennis mee te kunnen laten maken. (ambitie 5)
- We willen cultuurhistorische waarden zijn behouden, ontwikkeld, onderzocht en zichtbaar (ambitie 8a)
- We willen archeologische waarden onderzoeken, beschermen en een groter publieksbereik (ambitie 8b)
- We streven naar het behoud, ontwikkeling, onderzoek en een groter publieksbereik van gebouwde en groene monumenten (ambitie 8c)

Wat willen we bereiken?

Ambitie 1 – Grut en Grutsk LF2028 – Arcadia

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We subsidiëren de stichting LF2028. 2023 wordt een belangrijk jaar als opmaat naar het volgende triënnale jaar in 2025. Net als in 2022 zetten we in 2023 in op het verbinden van Arcadia programma met maatschappelijke thema's.	■	■	■
2. We herijken en continueren de ticketrisicoregeling;	■	■	■
3. We zetten in onze opdracht aan Merk Fryslân ook specifiek in op de cultuurtoerist	■	■	■

Toelichting

2. *Beleid*: De regeling is geëvalueerd. Voor herijking en continueren zijn wij in afwachting van het nieuwe bestuursakkoord.

Wat willen we bereiken?

Ambitie 2 – Ynnovasje & eksperimint

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We gaan door met de uitvoering van de Stimuleringsregeling Ontwikkeling en Innovatie. Met deze regeling investeren wij in het proces van kennisontwikkeling tot uitvoering: we subsidiëren professionaliteitsbevordering, pilots en grote voorstellingen	■	■	■
2. We nemen deel aan het netwerk We the North en werken verder aan het doorontwikkelen van de talentontwikkelingsnetwerken van We the North en de proeftuinen;	■	■	■
3. We werken aan verdere versterking van de programmalijnen met Rijk en Rijksfondsen;	■	■	■
4. We zetten in op internationalisering voor het verkrijgen van substantiele Europese middelen, alsmede het uitbreiden en intensiveren van internationale contacten voor overheden en het veld.	■	■	■

Toelichting

3. *Tijd*: Door prioriteitsstelling hebben we hier nog geen uitvoering aan kunnen geven

Wat willen we bereiken?

Ambitie 3 – Kultuer yn 'e Mienskip

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We subsidiëren onze steuninstellingen voor cultuureducatie, -participatie en amateurkunst (Keunstwurk) en bibliotheken (Fers);	■	■	■
2. We matchen de OCW-bijdrage aan KEK3 en stimuleren verbindingen tussen cultuurparticipatie en zorg (o.a. door cultuur onderdeel te maken van Bluezone);	■	■	■
3. Wij evalueren wij steuninstelling Keunstwurk, meten we de tevredenheid van bibliotheken over de dienstverlening van Fers en doen onderzoek naar cultuurparticipatie;	■	■	■
4. Via het Iepen Mienskipfûns en een regeling Iepenloftspullen leveren wij een bijdrage aan het stimuleren van actieve cultuurparticipatie en faciliteren wij het amateurkunstklimaat in Fryslân.	■	■	■
5. We geven uitvoering aan de cultuurkaart, waarmee we de subsidiestromen inzichtelijk maken voor aanvragers en (mede)overheden.	■	■	■
6. We hebben uitvoering gegeven aan de structuurversterking van Beeldende Kunst	■	■	■
7. Met de Friese gemeenten werken we aan een betere afstemming van beleid op het gebied van cultuurparticipatie en cultuureducatie.	■	■	■
8. We dragen bij aan gebiedsgerichte processen zoals Anno II en Streekwurk	■	■	■

Toelichting

2. *Tijd:* Door prioriteitsstelling hebben we nog geen uitvoering aan activiteiten op het vlak van 'cultuur en zorg' kunnen geven

8. *Tijd:* Door prioriteitsstelling dragen we bij op verzoek, maar zoeken niet actief de verbinding vanuit het cultuurbeleid.

Wat willen we bereiken?

Ambitie 5 - Ferhaal fan Fryslân

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Via de Friese musea (geselecteerd op basis van de regeling Kunst en Musea en het rapport 'Analyse en advies subsidiëring musea Provincie Fryslân' n.a.v. de motie vreemd 'Musea subsidies' PS 17 februari 2021 en de motie 'Ondersteuning Friese musea'	■	■	■

Wat willen we bereiken?

Ambitie 6 – Sterke kunstinfrastructuur als basis voor een bloeiend artistiek klimaat

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We herijken de regeling Musea en Kunstinfrastructuur op basis van de evaluatie van deze regeling en op basis van duidelijkheid over het beschikbare budget.	■	■	■
2. Wij ontwikkelen accounthouderschap naar partnerschap met onze instellingen die meerjarige financiële steun van ons krijgen. Wij zetten daarbij in op informeren en faciliteren dat instellingen van elkaar kunnen leren en samenwerken;	■	■	■
3. We subsidiëren Pop Fabryk (pop-infrastructuur) en het kultuer kollektief, zodat zij een volwaardig partner zijn voor het indienen van een aanvraag binnen de landelijke basisinfrastructuur.	■	■	■
4. We geven opdracht om de nota Nij Poadium te evalueren als opmaat naar de volgende beleidsperiode.	■	■	■

Toelichting

1. *Beleid:* Het herijken van de regeling is in gang gezet, maar het eindresultaat is afhankelijk van de keuzes in het nieuwe coalitieakkoord.

1. *Tijd:* Doordat gewacht wordt op het nieuwe coalitieakkoord, is de tijdsplanning om te komen tot een herijkte regeling krap. Het is nog niet duidelijk of het gaat lukken om dit jaar een vervolgregeling te publiceren.

1. *Geld:* De vorm van de herijkte regeling is nog niet bekend, vanwege het ontbreken van duidelijkheid over het beschikbare budget.

2. *Tijd:* Door prioriteitsstelling ligt de 'dienstverlening' richting culturele instellingen, en met name de snelheid daarvan, niet op het geambieerde niveau.

4. *Geld:* Het resterende procesbudget voor Nij Poadium is verdeeld over de jaren 2023 en 2024. In 2024 ligt het zwaartepunt van afronding van Nij Poadium en opstarten van nieuwe beleidsperiode. Daarom is een begrotingswijziging bijgevoegd om middelen van 2023 naar 2024 door te schuiven. In 2024 wordt vervolgens budget omgezet in uitvoeringscapaciteit via een aparte begrotingswijziging (zie programma 6).

Wat willen we bereiken?

Ambitie 8a - Erfgoed ûntwikkele – Cultuurhistorie

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Wij subsidiëren een aantal projecten uit de Erfgoeddeal: de Campagne 'Kusten van het IJsselmeer', het project K(l)eigoed, en het project Buitengewone Leerstoel	■	■	■
2. Voor het projectplan Takomst Fryske Pleats voeren we restauratieregeling voor boerderijen uit en zetten we een database op voor karakteristieke boerderijen in Fryslân.	■	■	■
3. Wij adviseren gemeenten en andere partijen over het behoud en de ontwikkeling van cultuurhistorisch erfgoed in hun plannen, op basis van de doorwerking van de thematische structuurvisie Grutsk op'e Romte, FAMKE en de Cultuurhistorische Kaart in de	■	■	■

Toelichting

1. *Geld:* Door het Rijk is het project Greppelland gehonoreerd vanuit de Erfgoed Deal met € 353.000,-. Omdat dit project bijdraagt aan meerdere provinciale resultaten, hebben wij onze cofinanciering vanuit diverse budgetten beschikbaar gesteld. Via twee begrotingswijzigingen stellen wij voor alle budgetten voor dit project samen te voegen tot één projectbudget en in het juiste bestedingsritme in de begroting op te nemen.

2. *Geld*: De termijn van de uitvoering van de prijsvraag voor herbestemming van boerderijen loopt tot in 2024, waardoor het nodig is het bestedingsritme aan te passen. Hiervoor is een begrotingswijziging bijgevoegd.

Wat willen we bereiken?

Ambitie 8b - Erfgoed ûntwikkele - Archeologie

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Wij leveren een bijdrage aan archeologische steunpunten en onderzoeken en behouden het o.a. via het Noordelijk Archeologisch Depot Nuis.	■	■	■

Wat willen we bereiken?

Ambitie 8c - Erfgoed ûntwikkele - Monumenten

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Via onze subsidies aan een aantal instellingen en netwerken op het gebied van erfgoed en monumenten (onder andere kerken) en archeologie zorgen wij voor het beheer en behoud van ons erfgoed.	■	■	■
2. Via de subsidieregeling monumenten en het Cultuurfonds voor Monumenten Fryslân ondersteunen we de restauratie en herbestemmingsplannen van monumenten en karakteristieke bouwwerken.	■	■	■

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Ambitie 1	Subsidiëring voor de voorbereiding van de triënnale in 2025.	Alle thema's komen terug	
Ambitie 2	Subsidiëring van interdisciplinaire, innovatieve en experimentele producties/projecten	Minimaal 10	
Ambitie 3	Subsidie verstrekking	Subsidie verstrekt aan Keunstwurk en Fers, Iepenloftspullen	
	Evaluatie samenwerking Fers	Evaluatie voltooid	
	Onderzoek cultuurparticipatie	Werving voltooid. Analyse gestart.	

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Ambitie 5	Aantal exposities die hebben bijgedragen aan het Ferhaal van Fryslân	7	
Ambitie 6	Evaluatie werkwijze subsidietoekenning	Evaluatie voltooid	
	Pro-actieve rol qua netwerkontwikkeling	Nieuwsbrieven, netwerkbijeenkomsten, etc.	
Ambitie 8a	Aantal projecten uit de erfgoeddeal en De Fryske Pleats	5	
	Aantal verstrekte subsidie voor restauratie van boerderijdaken	20	
Ambitie 8b	Aantal archeologische steunpunten	11	
Ambitie 8c	Subsidieregeling Monumenten (SUMO): aantal restauraties en herbestemmingen van (Rijks)monumenten	35	

Beliedsfjild 5.3 Taal, media, ûnderwiis en letteren

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beliedsfjild 5.3.

- Wy wolle in fanselssprekkend plak foar it Frysk realisearje yn alle fasetten fan it (iepenbier) libben, troch:
  - taal en identiteit te brûken as ynspiraasje foar kulturele inisjativen, produksjes en nije netwurken (ambysje 4).
  - in fanselssprekkend plak fan it Frysk yn it ûnderwiis: in ryk taaloanbod op skoalle, dêr't alle learlingen optimaal Frysk troch leare kinne, sadat de ûnderwiiskwaliteit fan it fak Frysk tanimt (ambysje 7A).
  - In fanselssprekkend plak fan it Frysk yn ús iepenbiere libben: it behâlden en befoarderjen fan de Fryske taal yn ús iepenbiere libben (ambysje 7B).
  - In fanselssprekkend plak fan it Frysk yn ús frije tiid: de Fryske taal wurdt as fanselssprekkend ynset yn keunst- en kultuerproduksjes en mear brûkt troch de media (ambysje 7 C).

Wat willen we bereiken?

Ambysje 7A: in fanselssprekkend plak fan it Frysk yn it ûnderwiis

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Wy geane troch mei de útfiering fan it projekt Taalplan Frysk 2030, yn 'e mande mei dosinten, skoal(bestjoeren) en acht taal- en ûnderwiisynstellings, sadat yn 2030 it fak Frysk op alle basisskoallen en skoallen foar it fuortset ûnderwiis op foldwaan	■	■	■
2. Wy ûntwikkelje konsept-kearndoelen foar it fak Frysk as oanset foar in fernijd kurrikulum Fryske taal en kultuer yn it primêr en fuortset ûnderwiis.	■	■	■
3. Sawol yn fundearjend ûnderwiis as ferfolchopliedings op middelber en heger nivo is mear omtinken foar it Frysk. Frysk moat in plak krije yn bygelyks beropsfoarmjende of boargerskipslessen. De learare-oplieding Frysk wurdt oantrekliker makke troch dy	■	■	■

Toelichting

2. *Tijd:* De kurrikulumwyziging fan de kearndoelen Frysk rint lykop mei die fan de oare fakken. Sjoen dat der fanwegen de opmerkingen en winsken fan de Twadde Keamer fertraging is binnen it lanlike trajekt, hat dat ek gefolgen foar it Frysk.

2. *Geld:* Oanslutend op de taljochting by Tiid, hat de fertraging ek as gefolch dat de budzjetten letter bestege wurde sille. Hjirfoar is in begruttingswyziging taheakke.

3. *Geld:* Foar it tydlike budzjet Frysk yn it MBÛ (ryksmiddels) wurdt mei in begruttingswyziging útstelt om dizze te ferlingen oan't en mei 2024. Pas neidat wy de ryksmiddels yn maaie 2022 krigen hiene, koe it trajekt fan de subsydzjeferliening opstart wurde. Dêrtroch koe der earst allinich foar 2 jier in gedegen subsydzjeoanfraach ferwurke wurde, wylst der mei it ryk ôfsprutsen is dat der binnen de rintiid fan de hjoeddeistich BFTK (2019-2023) in subsydzje foar 3 jier ferliend wurde soe.

Wat willen we bereiken?

Ambysje 7B: in fanselssprekkend plak fan it Frysk yn ús iepenbiere libben

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. De langetermynaginda is liedend as it giet om gemeentlik taalbelied.	■	■	■
2. Yn it ramt fan it Sichtberensakkoart en moasje 2938 fan de FNP wurde konkrete ferfryskingsprojekten (en de streektalen) útfierd, mar ek belied en ôfspraken makke oer de yntegraliteit dêrfan yn de takomst.	■	■	■
3. Wy soargje der foar dat der in goede opfolging komt fan it Taalkado as it giet om de taaloerdracht nei in nije generaasje.	■	■	■
4. Yn ôfstimming mei it Ryk en it Fryske fjild soargje wy foar de tastânkommig fan in nije BFTK foar de perioade 2024 – 2028.	■	■	■

Wat willen we bereiken?

Ambysje 7C: in fanselssprekkend plak fan it Frysk yn ús frije tiid

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. De provinsjale organisaasje wurket út de ferskillende opjeften wei gear om it fanselssprekkend plak fan it Frysk te realisearjen. Bygelyks troch meartalige kommunikaasje, de sichtberens fan it Frysk op it mêd fan beliedsmêden as ynfrastruktuer, natue	■	■	■
2. Trochûntwikkeling fan digitale helpmiddels yn it Frysk en ynset op in folsleiner oanbod foar alle domeinen en leeftiden. Spearpunten binne spraaktechnology, it oersetten fan digitale tapassings yn de soarch en nije tapassings foar bern en jongerein.	■	■	■
3. Wy jouwe yn 'e mande mei de gemeente Ljouwert útfiering oan UNESCO City of Literature, en stelle skriuwersbeurzen en oare regelings beskikber.	■	■	■
4. Wy stimulearje en fasilitearje (lês)projekten as Lês No.	■	■	■

Toelichting

1. *Geld:* Trochskowen fan budzjet, sa-as utstelt yn de begruttingswiziging, is nedich troch aktualisaasje fan de planning fan de útfiering by û.o. it projekt Sichtberens N359 (Boalsert - Ljouwert), 3 krúsing: Boalsert Noard, Burchwert en Wommels. Ferwachting is dat de wurksumens yn 2024 plakhawwe en wy de kosten dêrom ten leste fan 2024 bringe moatte.

2. *Geld:* Sawol it projekt Nedersaksische spraaktechnologie as it Projekt The Intergenerational transmission of west Frisian hawwe fertraging en binne noch ûnwis te starten dit jier, mar dizze finânsjes binne wol nedich foar 2024 om it projekt uit te kunnen voeren. Dêrom is in begruttingswiziging tafoege om middels troch te skowen fan 2023 nei 2024.

Resultaatyndikatoaren

Ûnderwerp	Yndikator	Doelwearde 2023	Proгноaze 2023
Ambysje Taalplan Frysk 2030	In skoalstiper foar alle skoallen yn it primêr en fuortset ûnderwiis as fêste begelieder	Yn 2023 hat elke skoalle minimaal ien kear kontakt hân mei de skoalstiper	■
Ambysje Fernijd kurrikulum	In fernijd kurrikulum ûntwikkele yn 'e mande mei it ûnderwiisfjild en mei oare leargebieten.	Konseptkearndoelen binne ûntwikkele om te testen yn de ûnderwiispraktyk.	■
Ambysje In fanselssprekkend plak fan it Frysk yn ús iepenbiere libben	Het sichtberensakkoart wurdt útfierd.	Trije projekten útfierd / útfiere litte yn it ramt fan de sichtberens fan it Frysk. By 50 projekten fan it Iepen Mienskipsfûns is it Frysk of de streektaal sichtber.	■

Ûnderwerp	Yndikator	Doelwearde 2023	Proгноaze 2023
	Der wurdt in nije BFTK opsteld	Ein 2023 is de nije BFTK 2024 – 2028 ree.	
Ambysje Frysk yn 'e frije tiid	De trochûntwikkeling fan de digitale helpmiddels foar en yn it Frysk	Yn 2023 komt der in taallearapp en in (serious) game beskikber en wurdt der fierder wurke oan de ûntwikkeling fan digitale helpmiddels foar en yn it Frysk.	
Ambysje fanselssprekkend plak fan it Frysk yn 'e frije tiid	Taalbeleid rjochte op nije Friezen	Belied rjochte op Frysk by nije Friezen wurdt fan krêft	
Ambysje Frysk yn ynternasjonaal perspektyf	In ferfolch fan de pilot European Charter Classroom Activities (ECCA) Project (www.thisismylanguage.eu).	Minimaal trije útwikselingsprojekten fan Fryske skoallen (jongerein 15-18 jier) mei maksimaal fiif oare Europeeske taalregio's.	

Taljochting

Ambitie Frysk yn 'e frije tiid:

Foar de taallearapp rint op it stuit in ûndersyk, it útjaan fan de app wurdt nei alle gedachten 2024.

Programma 6: Bedrijfsvoering

Portefeuillehouder

Gedeputeerde Avine Fokkens

Wat zien we?

De uitvoering van het organisatieontwikkeltraject (O&O) is volop in uitvoering. Het organisatieplan, stap 1, 2023-2027 is vastgesteld. Op basis van dit plan is de adviesaanvraag voor stap 1 ingediend bij de OR en is een akkoord bereikt met de vakbonden over een Sociaal Plan. Stap 1 gaat over de inrichting van de nieuwe hoofdstructuur van de organisatie en dat proces is nu gestart. In stap 2 wordt deze structuur verder ingericht en zal het traject starten dat zich richt op cultuur en leiderschap in de organisatie. Het organisatieontwikkeltraject moet leiden tot meer daadkracht, leiderschap en eenvoud; waarbij aandacht is voor de politiek-/ bestuurlijke context waarin wij samenwerken met en voor de 'Mienskip'. Slimmere en heldere werkwijze en processen moeten zorgen voor het inzichtelijk krijgen en verlagen van de werkdruk.

Deze ontwikkeling vraagt veel van de organisatie, terwijl er al grote thema's speelden en het nieuwe bestuursakkoord zal vragen om tijd en energie om een goede start te maken met de nieuwe ambities voor komende periode.

In 2022 is de kadernota het voorstel Digitaliseringstrategie aangenomen. De voorbereiding en inrichting van dit programma zijn gestart en vanaf 2023 zijn de middelen beschikbaar.

In 2023 voeren we een wijziging van de CAO door. Op 30 maart 2023 heeft de Bestuurlijke Onderhandelingsdelegatie (BOD) namens de provinciale werkgevers met de vakbonden aanvullende afspraken gemaakt voor de Cao Provinciale Sector 2022 – 2023. Eén van de afspraken betreft een eenmalige uitkering van € 750,- bruto per medewerker. De andere afspraak is dat werknemers van de provincies van nu af aan recht hebben op een Persoonlijk Duurzaam Inzetbaarheidsbudget (PBDI) i.p.v. een Persoonlijk Ontwikkelingsbudget. Het bedrag blijft ongewijzigd: € 5000,- per werknemer voor 5 jaar. Het budget kan worden ingezet voor de duurzame inzetbaarheidsdoelen loopbaan & arbeidsmobiliteit, leren & ontwikkelen, gezonde balans werk & privé en gezondheid & vitaliteit.

Bovenstaande ontwikkelingen komen terug in een aantal begrotingswijzigingen, het programma bedrijfsvoering en meer uitgebreid in de paragraaf bedrijfsvoering.

Inzet beschikbare middelen programma 6 Bedrijfsvoering

<i>Exploitatie – bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	92.703	-492	39.613	13.790	38.807
Totaal baten	1.627	-335	3.393	0	-2.102
Saldo van lasten en baten	91.076	-157	36.220	13.790	40.909

Uitgebreide financiële tabel

<i>Beleidsveld - bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
6.1 Mensen	69.029	1.070	32.268	7.636	30.196
6.2 Middelen	23.673	-1.562	7.346	6.154	8.611
Totaal lasten	92.703	-492	39.613	13.790	38.807
Baten					
6.1 Mensen	1.461	-365	3.292	0	-2.196
6.2 Middelen	166	29	101	0	94
Totaal baten	1.627	-335	3.393	0	-2.102
Saldo van lasten en baten	91.076	-157	36.220	13.790	40.909

Voorstel begrotingswijzigingen

- I 9 Capaciteit Legaliseren PAS-melders
- I 10 Aanvullende afspraken CAO 2022-2023
- I 11 Capaciteit Subsidies 2023
- IV 13 Capaciteitsinzet Natuurpact
- IV 14 Aanpassen systemen voor Omgevingswet omzetten goederen en diensten naar capaciteit
- IV 15 Uitvoeringskosten subsidieregeling daken
- IV 16 Omzetten exploitatiebudgetten Nij Poadium naar capaciteit
- IV 17 Verlenging HR Traineeprogramma statushouders
- IV 18 Digitalisering Subsidiezaken omzetten goederen en diensten naar capaciteit
- IV 19 Wet open overheid omzetten goederen en diensten naar capaciteit
- IV 20 Vitaliteit
- V C 11 Verlenging tijdelijk budget Energieneutrale provinciale gebouwen

Beleidsveld 6.1. Mensen

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 6.1.

1. We willen dat medewerkers optimaal bijdragen aan de realisatie van maatschappelijke opgaven en de realisatie van de ambities van het provinciaal bestuur.
2. We willen dat de verschillende 'HR thema's', zoals leiderschap, leren en ontwikkelen en goed werkgeverschap, integraal en gestructureerd onderdeel uitmaken van de cultuur, processen en structuren binnen de organisatie.

De resultaten worden nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. We doen pro actief aan arbeidsmarktcommunicatie, gericht op de provincie als aantrekkelijke werkgever	■	■	■
2. We doorlopen een organisatie ontwikkeltraject, dat leidt tot een integrale en gestructureerde aanpak van HR thema's.	■	■	■
3. We geven invulling aan 'resultaat 60' uit het bestuursakkoord 'Lok op 1' over gedeeld werkgeverschap / shared services.	■	■	■
4. We geven invulling aan inclusiviteit en diversiteit	■	■	■
5. We voeren programma's uit gericht op leiderschap (MD, management development) en Leren en Ontwikkelen, met specifieke aandacht voor (persoonlijk) leiderschap, resultaatgerichtheid en politiek bestuurlijke sensitiviteit.	■	■	■
6. We zorgen ervoor dat de inzet van personeel, vast, tijdelijk en inhuur, in balans zijn en blijven binnen het beschikbare capaciteitsbudget.	■	■	■
7. We zorgen ervoor dat elk team beschikt over een teamplan SPP, als afgeleide van de organisatie brede notitie SPP, dat is inzicht heeft in de beschikbare en benodigde kwaliteit en kwantiteit van het team.	■	■	■
8. We sturen actief op het zo laag mogelijk houden van het ziekteverzuim.	■	■	■

1. Beleid: Het afgelopen jaar is de provincie Fryslân gestart met een aantal acties gericht op arbeidsmarktcommunicatie. Er is een nieuwe 'werken-bij-pagina' gelanceerd en een succesvolle arbeidsmarktcampagne gestart. Deze initiatieven waren gericht op het aantrekken van nieuwe medewerkers en het tonen van de aantrekkelijkheid van de provincie Fryslân als werkgever. De reacties op de nieuwe werken-bij-pagina en de campagne zijn zeer positief en dit heeft geleid tot een aanzienlijke toename in het aantal sollicitaties. Door middel van voortdurende monitoring en evaluatie zullen er verdere verbeteringen worden aangebracht om de wervingsinspanningen te optimaliseren en de aantrekkelijkheid als werkgever verder te vergroten.

2. Beleid: We lichten het programma O&O toe in de paragraaf bedrijfsvoering.

4. Beleid: Traineeship statushouders

Op basis van de motie 'Traineeship statushouders' zijn in de begroting 2023 en 2024 middelen opgenomen voor de uitvoering van dit traineeship. Hiervoor is een plan van aanpak opgesteld dat is gedeeld met Provinciale Staten. In 2023 zullen de eerste statushouders instromen.

4. Tijd: Traineeship statushouders

De uitvoering van het traineeship ligt op schema. In deze berap wordt voorgesteld de looptijd te verlengen naar 2025, vanwege de looptijd van twee jaar.

Participatiebanen

In de begroting 2023 zijn we uitgegaan van 28 fta (1 fta is 25,5 uur) op basis van de Banenafpraak. Over 2022 hebben we 23,6 fta gerealiseerd. Het is in 2023 gelukt een stijging te realiseren, onder andere door het plaatsen van medewerkers bij de buitendienst. De huidige stand is daardoor 27,25 fta.

Bij de jaarstukken hebben we onder andere toegelicht dat er wetgeving in voorbereiding is waarmee de provincie ook de medewerkers mag meenemen die via een dienstverleningscontract voor de provincie

werken. In die situatie zouden we voldoen aan onze ambitie uit de begroting. Met ingang van 2023 hebben we echter te maken met een stijging van het 'quotum' in de Banenafpraak en zien we een lichte stijging van het aantal medewerkers met een provinciaal dienstverband. We verwachten over 2023 uit te komen op een te realiseren aantal van ongeveer 30 fta.

4. *Geld:* Het voorstel wordt gedaan om een deel van de beschikbare middelen voor het traineeship Statushouders door te schuiven naar 2025.

7. *Tijd:* Strategische personeelsplanning (SPP) is een doorlopend proces. Er is in 2023 sprake van enige vertraging, omdat er een integratie zal zijn met het organisatieontwikkeltraject (O&O) en de aanpassing van de organisatiestructuur. Onderdeel van het programma O&O is het borgen van SPP in de P&C cyclus van de organisatie.

8. *Tijd:* zie toelichting bij de resultaat-indicatoren.

Resultaat indicatoren

Ambitie	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Organisatie ontwikkeling	Geactualiseerd organisatieplan	Plan is vastgesteld	
Leiderschap en Leren en ontwikkelen	MD programma en cursussen/workshops op het gebied van (persoonlijk) leiderschap, resultaatgerichtheid en politiek bestuurlijke sensitiviteit.	Alle leidinggevenden hebben deelgenomen aan MD programma (management development).	
SPP	Uitgewerkt SPP	Alle teams beschikken over teamplan SPP	
Inclusiviteit en diversiteit	Traineeprogramma – regulier Traineeprogramma - statushouders	10 trainees 6 trainees	
	Aantal wettelijke verplichte participatiebanen (in fta)	28	
Resultaat 60	Aantal projecten opgestart in het kader van gedeeld werkgeverschap / shared services	2	
Ziekteverzuim	Ziekteverzuim	Lager dan 4,5%	

Toelichting

Het resultaat over SPP loopt vertraging op en dit is toegelicht bij de resultaten.

Het aantal gerealiseerde wettelijke verplichte participatiebanen is gestegen, maar dat geldt ook voor het aantal dat we in 2023 moeten realiseren. Dit is toegelicht bij de resultaten.

Het cijfer over de maand mei was 5,4% en komt nagenoeg overeen met het verzuimcijfer van mei 2022. Gelet op de eerste maanden van dit jaar en de meldingsfrequentie zien we een dalende lijn .

Het 12 maandsvoortschrijdend ziekteverzuim tot en met mei 2023 komt hiermee op 5,9%. Dat ligt boven onze doelstelling van 4,5% voor 2023. Oorzaak ligt ondermeer in de landelijke en dus ook bij onze medewerkers voorkomend verzuim als gevolg van griep- en corona golven. Het terugdringen van het verzuim is een gezamenlijke inspanning van medewerkers en management, daarbij ondersteund door adviezen van onze bedrijfsarts.

Beleidsveld 6.2. Middelen en digitalisering

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 6.2.

1. We willen met digitalisering, data en/of innovatie publieke waarde leveren
2. We willen de randvoorwaarden creëren voor stabiele, duurzame en toekomstgerichte informatievoorziening
3. We willen een sober en doelmatig ingericht provinciehuis dat ontmoeting en samenwerking, met onze partners, en het 'plaats-onafhankelijk' werken faciliteert.
4. We willen een 'Energie-neutrale' organisatie zijn.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Er wordt een nulmeting uitgevoerd om de digitale vaardigheid van collega's te meten.	■	■	■
2. We geven verdere uitvoering aan de geplande energiebesparende maatregelen voor het Provinsjehûs en de provinciale steunpunten.	■	■	■
3. We implementeren versneld een nieuwe vorm van duurzame en lokale inkoop van energie. Dit doen we gezamenlijk met Friese gemeenten in OVEF-verband.	■	■	■
4. We starten met de uitvoering van de digitaliseringsstrategie. Hiervoor wordt het programma Digitale Transformatie ingericht.*)	■	■	■
5. We voeren stapsgewijs een herinrichting van het provinciehuis door, gericht op ontmoeten, samenwerken en 'plaats-onafhankelijk' werken	■	■	■
6. We werken een plan uit met concrete (investerings-)voorstellen voor het opwekken van duurzame energie zoals zonne-energie op eigen gronden en lokale productie van groen gas.	■	■	■
7. We zorgen er met behulp van 'projectportfolio management' voor dat de schaarse capaciteit en middelen worden ingezet op de projecten die naar verwachting de meeste impact hebben op organisatiedoelstellingen	■	■	■
8. We zorgen ervoor dat alle vergaderruimtes worden voorzien van hybride vergaderfaciliteiten	■	■	■

Toelichting

1. *Beleid:* Onderdeel van het organisatieontwikkeltraject dat momenteel loopt is te bepalen welke digitale vaardigheden per organisatieonderdeel en per proces / team nodig zijn. Daarnaast moet voor onze provincie worden bepaald welke focus we willen aanbrengen in de nulmeting. Op basis van de inventarisatie en het besluit kan de nulmeting worden voorbereid en kunnen we deze projectmatig aanpakken met bijbehorende planning. Verwachting is dat dit in Q1 2024 kan worden uitgevoerd.

1. *Tijd:* zie toelichting hierboven

2. *Geld:* Er is een begrotingswijziging ingediend: V C 12 Verlenging tijdelijk budget Energieneutrale provinciale gebouwen.

5. *Tijd:* In 2022 zijn twee pilots gestart. Op dit moment is een werkvleugel volgens het brûs, rûs en rêst concept ingericht om te laten zien hoe je activiteitgerelateerd kunt werken en welke voordelen dit biedt. Binnen de dienst zijn meerdere afdelingen al volgens dit concept gaan werken.

Zodra in het organisatieontwikkeltraject duidelijk wordt hoe de inrichting van de nieuwe organisatie vorm krijgt, kunnen we dit vertalen naar de verdere inrichting van het provinciehuis, waarbij we gebruik kunnen maken van de ervaringen die we opdoen met de pilots.

6. *Beleid:* De zoektocht naar concrete mogelijkheden voor zonne-parken op eigen provinciale gronden loopt tegen een aantal beperkingen aan. We ervaren dat in het omgevingsproces verschillend wordt gekeken naar de prioriteit van duurzame energie opwekking ten opzichte van andere belangen, zoals bijvoorbeeld agrarische en/of natuurbestemmingen. Hierdoor blijven er weinig provinciale grondposities over die mogelijkheden bieden om duurzame energie opwekking te realiseren waarbij alle belangen kunnen worden geïntegreerd. Om succes te bereiken vereist dit een zorgvuldig omgevingsproces en inbreng in de gemeentelijke omgevingstafels. Dit vraagt veel tijd en afstemming en geeft geen garantie voor overeenstemming.

6. *Tijd:* Om succesvol tot concrete ontwikkellocaties voor zonne-energie op provinciale gronden te komen is een zorgvuldig gebiedsproces en inbreng in de gemeentelijke omgevingstafels vereist. Dit vraagt veel tijd en afstemming en geeft geen garantie voor overeenstemming. De conclusie is dat binnen de huidige aanpak de realisatie van de beoogde 10MW (scenario energieneutraal) aan zonne-energie op provinciale gronden waarschijnlijk niet voor 2025 te realiseren is.

6. *Geld:* In de benodigde financiële middelen voor realisatie van zonne-installaties op provinciale gronden is niet voorzien. Het investering/financieringsvoorstel dient als integraal onderdeel van het PS voorstel voor zonne-energie op eigen provinciale gronden aangeleverd te worden.

8. *Tijd:* Net als bij herinrichting van het provinciehuis doen we dit stapsgewijs. De uitkomst van het organisatieontwikkeltraject en de indeling van de nieuwe organisatiestructuur zullen we gebruiken om te beoordelen waar de hybride vergaderfaciliteiten gerealiseerd moeten worden. Vooruitlopend op de uitkomsten zijn er al extra bel/teamhuisjes besteld vanwege het grote gebruik hiervan.

Resultaat indicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2023	Prognose 2023
Herinrichting provinciehuis / werken na corona	Ruimtes voor ontmoeting, samenwerking en hybride / plaats-onafhankelijk werken in het provinciehuis.	Aantal ruimtes met genoemde voorzieningen is toegenomen.	
Energie neutrale organisatie	Gerealiseerde energie besparende en opwekkende maatregelen, conform implementatieplan Energie-neutrale organisatie 2025	Energiebesparing en opwekking zijn toegenomen, conform implementatieplan.	

Programma 7: Algemene dekkingsmiddelen

Portefeuillehouder

Gedeputeerde Friso Douwstra

Wat zien we?

Inzet beschikbare middelen programma 7 Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

Dit 'programma' is niet beleidsinhoudelijk van aard. Hier worden de zogenoemde algemene dekkingsmiddelen geraamd, zoals de algemene uitkering uit het provinciefonds, de opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting en het rendement op het vermogen. Deze dekkingsmiddelen hebben geen specifieke bestemming gekregen. Ze dienen als dekking van de lasten in de beleidsinhoudelijke programma's die niet worden gedekt door (specifieke) uitkeringen van andere overheden. Daarnaast zijn de zogenaamde voorwaardelijke budgetten in dit programma opgenomen. Dit zijn budgetten die pas na besluitvorming over de aanwending daarvan door respectievelijk Provinciale of Gedeputeerde Staten vrijgegeven worden voor uitvoering.

Exploitatie – bedragen x € 1.000	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Totaal lasten	43.020	-17.140	2.140	5.439	18.302
Totaal baten	344.101	-6.655	148.041	0	189.405
Saldo van lasten en baten	-301.081	-10.485	-145.902	5.439	-171.103

Hieronder is de opbouw van de lasten en baten nader uitgewerkt, de toelichting is bij de afzonderlijke beleidsvelden opgenomen.

Bij het onderdeel dividend staat een hogere bate dan begroot. Voor Alliander moet nog € 3,7 mln. ontvangen worden ten opzichte van. begroot, voor het windpark FHW hebben we reeds extra dividend ontvangen. Eind juni zal de jaarrekening FHW aan GS worden voorgelegd ter instemming en zal de meeropbrengst dividend van € 4,3 mln. conform de afspraak met PS worden toegevoegd aan betreffende reserve.

Exploitatie – Bedragen x € 1.000	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
7.4 Financieringsrente	891	838	12	55	1.661
7.6 Overige algemene dekkingsmiddelen	38.446	-17.702	2.253	4.736	13.754
7.7 Werken voor derden	3.683	0	150	647	2.886
7.8 Onvoorzien	0	-275	-275	0	0
Totaal lasten	43.020	-17.140	2.140	5.439	18.302

<i>Exploitatie - Bedragen x € 1.000</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Baten					
7.1 Provinciefonds	231.042	0	104.076	0	126.966
7.2 Opcenten motorrijtuigenbelasting	72.447	0	23.897	0	48.550
7.3 Dividenden	13.244	0	17.674	0	-4.430
7.4 Financieringsrente	13.915	0	785	0	13.130
7.5 Interne financiering	113	0	33	0	80
7.6 Overige algemene dekkingsmiddelen	9.657	-6.655	19	0	2.983
7.7 Werken voor derden	3.683	0	1.558	0	2.126
7.8 Onvoorzien	0	0	0	0	0
Totaal baten	344.101	-6.655	148.041	0	189.405
Saldo van lasten en baten	-301.081	-10.485	-145.902	5.439	-171.103

Tabel overige algemene dekkingsmiddelen

In onderstaande tabel zijn de overige algemene dekkingsmiddelen nader gespecificeerd. Hierin zijn onder meer de voorwaardelijke budgetten opgenomen. Op basis van expliciet besluitvorming door PS dan wel GS kunnen deze budgetten als besteedbaar budget in de begroting worden verwerkt.

<i>Exploitatie - Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijziging	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Lasten					
Bijdrage aan provincie Zeeland	501	0	209	0	292
Bijdrage Rijk vervangingen Thialf	0	0	394	317	-711
Exploitatiebijdrage Thialf	560	0	608	0	-48
Lening herstelplan Thialf	90	0	0	0	90
Risicobuffer Breedband	0	7.000	1.045	3.160	2.795
Stelpost nominaal	1.273	0	0	0	1.273
Voorwaardelijk budget GS: Breed cofinancieringsbudget	22.767	-12.913	-3	1.259	8.599
Voorwaardelijk budget GS: Holwerd aan Zee	9.655	-9.655	0	0	0
Voorwaardelijk budget GS: Tussenstap Veenweide	0	1.250	0	0	1.250
Voorwaardelijk budget GS: Windpark Fryslân Ambitieagenda IJsselmeerkust	2.800	-2.585	0	0	215
Voorwaardelijk budget PS: Regiodeal Holwerd aan Zee	800	-800	0	0	0
Totaal lasten	38.446	-17.702	2.253	4.736	13.754
Baten					
BTW compensatiefonds	49	0	0	0	49
Rendementsderving inzet vermogen	12	0	0	0	12
Rente kapitaalverstrekking Alliander	1.587	0	0	0	1.587
Rente revolverende middelen	62	0	19	0	43
Risicobuffer Breedband	1.294	0	0	0	1.294
Voorwaardelijk budget GS: Holwerd aan Zee	6.655	-6.655	0	0	0
Totaal baten	9.657	-6.655	19	0	2.983
Saldo van lasten en baten	28.789	-11.048	2.234	4.736	10.771

Voorstel begrotingswijzigingen

- I 12 Deelnemersbijdrage IPO/BIJ12
- I 13 Rente Nazorgfonds
- I 14 Rentevergoeding ten behoeve van RSP/REP
- II 8 Toevoeging onvoorzien aan begrotingssaldo
- II 9 Deelnemersbijdrage IPO
- IV 21 Breedband 5% regeling super witte adressen
- V A Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A
- V B Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B
- VI Bestedingsritme reserves
- VII 1 Lastneming subsidiebeschikkingen

Paragraaf 1. Grondbeleid

Samenvatting grondbezit

Met de komst van o.a. het Fries Programma Landelijk gebied, Natuer mei de Mienskip, verdere ontwikkeling van het Veenweide programma zal de opgave rondom grondverwerving, herwaardering en financiering van gronden sterk groeien. Niet alleen de grondverwervingsvraag zal groeien maar ook de beheer en verkoop opgave van gronden en opstallen. De eenheid Vastgoed bereidt zich momenteel voor op deze toename van werk. De transitie naar o.a. natuurinclusief landbouw vraagt meer ruil- en compensatiegronden en nieuwe financieringsmogelijkheden, zodat de toekomst van de landbouw geborgd blijft.

De Fryske Grûnbank

De Fryske Grûnbank is een samenwerking met diverse externe partners in het veld en adviesorgaan voor Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten rondom gebiedsoverstijgende grondzaken. Zij ziet voor zichzelf een rol in het Fries Programma Landelijk gebied en de samenwerking Natuer mei de Mienskip waarin vele integrale grondzaken samenkomen.

De Provinciale grondbank

De provincie staat aan de vooravond om actiever grondbeleid te voeren. Gezien de grote opgave in het landelijk gebied wordt grond gezien als één van de belangrijkste instrumenten om de transitie in natuur, water en landbouw mogelijk te maken. Hiervoor zal de provincie ten dienste van de opgaven in het Fries Programma Landelijk gebied meer grondposities innemen om samen met haar partners de grondpuzzel in de gebiedsopgaven te kunnen leggen.

Strategische Grondvoorraad

Wij zien onze strategische grondvoorraad als één van de middelen om meer grondpositie in te nemen om als landingslocatie voor de landbouw te dienen, om kavelruil te stimuleren. De provincie heeft niet de ambitie om zelf groot grondeigenaar te blijven. Wij kopen en verkopen grond alleen om onze opgave mogelijk te maken.

Op basis van door Gedeputeerde Staten vastgelegde criteria (welke draagt het meest bij aan onze opgaven) worden de kansen gewogen en wordt er mete de onderhandelingen gestart.

Rijksbeleid en recente ontwikkelingen op het gebied van natuur en stikstof ontwikkeling leiden tot een verdere groei van grondzaken. Met Rijk wordt overleg gevoerd over de uitvoering van de LBV+ (Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderijen Plus), Nationale Grondbank en herwaardering van gronden zodat wij samen in onze gebiedsprocessen kunnen optrekken. Zolang er sprake is van een vrijwillig spoor vinden wij de samenwerking zinvol mede omdat wij graag regie willen houden op de samenwerking met onze partners in het landelijk gebied.

Grondaankopen per beleidsprogramma

Programma 2 – Infrastructuur

De Haak, De Centrale As, N381 en Knooppunt Joure zijn gerealiseerd. Nu wordt de laatste hand gelegd aan afrondende grondzaken zoals het splitsen van percelen om deze juridisch bij de juiste eigenaar te krijgen (gemeente, rijk, waterschap en particulieren). Daarnaast ligt er nog een behoorlijke verkoopopgave vanuit deze projecten, waarbij we gezien de grote opgaven in het landelijk gebied voorzichtig zijn met de verkoop van gronden.

De projecten N358 De Skieding en N358 Uterwei komen qua grondzaken in de laatste fase. De grondverwerving voor deze projecten is afgerond echter met 3 eigenaren rondom De Skieding en Uterwei zijn wij in de laatste fase van onteigening.

Programma 3 – Omgeving

Binnen programma 3 worden via diverse gebiedsprocessen diverse verwervingen uitgevoerd. De belangrijkste opgave ligt de Natuurontwikkeling binnen het Natuur Netwerk Nederland en het Veenweide gebied.

Samen met Natuer mei de Mienskip wordt nu verkend hoe de grondopgave gerealiseerd en versneld kan worden. De eerste aankoop in Burgermar-De Leijen is gelukt. Anderen zijn in voorbereiding.

De verkoop van ingerichte natuurgronden wordt begroot op 150 hectare per jaar, waarvan de verkoop van een deel van de ingerichte natuur binnen Oude Willem is afgerond. De verkoop van de rest van de gronden binnen de Oude Willem en Twijzelermieden is in voorbereiding. De verkoop van Hemrikkerscharren zal anders in de markt worden gezet aangezien de eerste ronde niet tot de verkoop heeft geleid.

De andere grote opgave in programma 3 is Veenweide. Binnen de aangewezen gebieden Hegewarren en Aldeboarn De Deelen vinden reeds diverse aankopen plaats. Financiering van de volgende fase in ADD zal nodig zijn om verdere grondaankopen mogelijk te maken. Ook in het gebied Idzergea zijn de verkenningen rondom grondaankopen gestart en zijn al biedingen gedaan.

Wij staan aan de vooravond voor de uitvoering van de LBV(+). Er wordt momenteel gewerkt aan een uitvoeringsovereenkomst.

Programma 5 – Mienskip

Het terpenproject is een doorlopend project en een samenwerking tussen provincie en Rijk. In totaal willen wij graag 23 hectare terpengrond verwerven. Er hebben nog geen nieuwe grondaankopen plaatsgevonden.

Te verwerven gronden			
ha te verwerven	totaal te verwerven	verworven per 01-06-2023	nog te verwerven
programma infra CA Haak	4.112	4.037	75
programma 4	4.457	2.499	1.958
programma Terpenproject	23	6	17
Programma 6a veenweide progr			
Programma 6b ADD	171	103	68
Programma 6c HW	302	116	186
totaal	9.065	6.761	2.304

x € 1.000.000	totaal te verwerven	verworven per 01-06-2023	nog te verwerven
programma infra CA Haak	138	137	1
programma 4	173	101	72
programma Terpenproject	1	0	1
Programma 6a veenweide progr			
Programma 6b ADD	11	5	6
Programma 6c HW	24	12	12
totaal	347	255	92

Te verkopen gronden			
ha te verkopen	totaal te verkopen	verkocht per 01-06-2023	nog te verkopen
programma infra CA Haak	1.632	1.396	236
programma 4	4.097	459	3.638
programma Terpenproject	0	0	0
Programma 6a veenweide progr	0	0	0
Programma 6b ADD	0	0	0
Programma 6c HW	302	0	302
Totaal	6.031	1.855	4.176

x € 1.000.000	totaal te verkopen	verkocht per 01-06-2023	nog te verkopen
programma infra CA Haak	50	46	4
programma 4	78	33	45
programma Terpenproject	0	0	0
Programma 6a veenweide progr	0	0	0
Programma 6b ADD	0	0	0
Programma 6c HW	15	0	15
Totaal	143	78	64

* toelichting over de programma's is in de paragraaf opgenomen
programma 4 is exclusief Harlingen Franeker

Overig vastgoedbezit

De provincie heeft ruim 12.000 ha structureel bezit, waarvan het grootste deel bestemd is voor (vaar)wegen en de Friese meren. Daarnaast hebben wij diverse eigendommen die wij zelf gebruiken of verhuren. Het gaat bijvoorbeeld om:

- Brug- en sluiswachterswoningen
- Huisvesting (steunpunten) voor weg- en waterbeheer door de hele provincie
- Verhuur van oeverstroken, ligplaatsen voor recreatie arken, steigers
- Tijdelijk verworven gronden die wij verpachten
- Een aantal busstations
- Het Afsluitdijk Waddencentrum
- Diverse gronddepots
- Alle Friese meren

Daarnaast zijn wij actief met de verkoop van restpercelen die onder het overige vastgoedbezit vallen. Deze worden eerst aan andere overheden aangeboden, voordat zij in de openbare verkoop gaan.

Het project oneigenlijk gebruik provinciale eigendommen is recent versterkt en borgt hiermee de uitvoering van de opgaven van de provincie.

Paragraaf 2. Bedrijfsvoering

Ontwikkeling en organisatie

De samenleving is in ontwikkeling en vraagt om een andere houding van de overheid; minder sturend en meer faciliterend. Zowel voor het bestuur als voor de organisatie is het voor de komende jaren de uitdaging mee te bewegen met deze ontwikkelingen en de kansen die er voor de provincie liggen (externe initiatieven zoals Natuur mei de mienskip, Holwerd aan Zee, de IJsselmeerkust, het Interbestuurlijk Programma, de Regiodeals etc). Dit gebeurt in een context van een provinciale begroting die afneemt. Het organisatieplan 'kansen gripe troch romte te bieden' geeft richting aan deze uitdagingen. In 2023 zullen wij dit organisatieplan herijken en richten op de komende bestuursperiode.

In het programma bedrijfsvoering staan onze ambities, doelen en resultaten op het gebied van de bedrijfsvoering. In deze paragraaf lichten we de volgende onderdelen nader toe:

- De inzet van personeel, de ontwikkeling van het capaciteitsbudget, inclusief bezetting (vast en tijdelijk personeel) en inhuur
- Het programma O&O en de uitvoering van het HR-beleid (human resources)
- Het programma digitaliseringstrategie
- De herinrichting van het provinciehuis en het hybride werken
- De Energie-neutrale organisatie.
- De rechtmatige organisatie

Financiën

Het bedrijfsvoeringsbudget is opgebouwd uit personele en materiële kosten. Een deel van deze kosten wordt gedekt door bijdragen van derden en vanuit tijdschrijven op met name projecten. In de volgende paragraaf gaan we nader in op de inzet van personeel, het capaciteitsbudget.

Inzet beschikbare middelen					
<i>Exploitatie Bedragen x € 1.000,-</i>	Begroting incl. vastgestelde wijzigingen	Voorstel Begrotingswijzigingen	Realisatie per 1-6	Vastgelegde verplichtingen per 1-6	Saldo
Uitgaven					
<i>Capaciteitsbudget</i>					
- salarissen	74.760	944	32.071	0	43.634
- inhuur	14.228	-53	2.854	6.714	4.608
Subtotaal capaciteitsbudget	88.988	892	34.925	6.714	48.241
Overige personeelskosten	2.027	-23	784	477	743
Kosten automatisering	5.790	315	2.622	3.278	205
Kosten huisvesting	7.524	0	2.948	1.687	2.888
Overig	10.360	-1.877	1.775	1.189	5.518
Totaal bedrijfsvoeringskosten (A)	114.688	-694	43.055	13.345	57.595
Dekking					
Dekking capaciteit	21.986	-202	3.441	-445	18.788
Bijdrage van derden	1.627	-335	3.393	0	-2.102
Totaal dekking (B)	23.613	-537	6.834	-445	16.686
Saldo van lasten en baten (A-B)	91.076	-157	36.220	13.790	40.909

Inzet personeel

Capaciteitsbudget

Onderstaand is het verloop van het capaciteitsbudget in de begroting ten opzichte van de jaarstukken 2022 weergegeven. Dit totaal sluit aan op het subtotaal capaciteitsbudget waarbij géén rekening is gehouden met dekking vanuit tijdschrijven dan wel bijdragen van derden. In het overzicht is aangegeven of de uitbreiding van capaciteit wordt gedekt uit bijdragen derden of uit middelen van de provincie zelf. Tevens is aangegeven onder welk mandaat de wijzigingen zijn doorgevoerd.

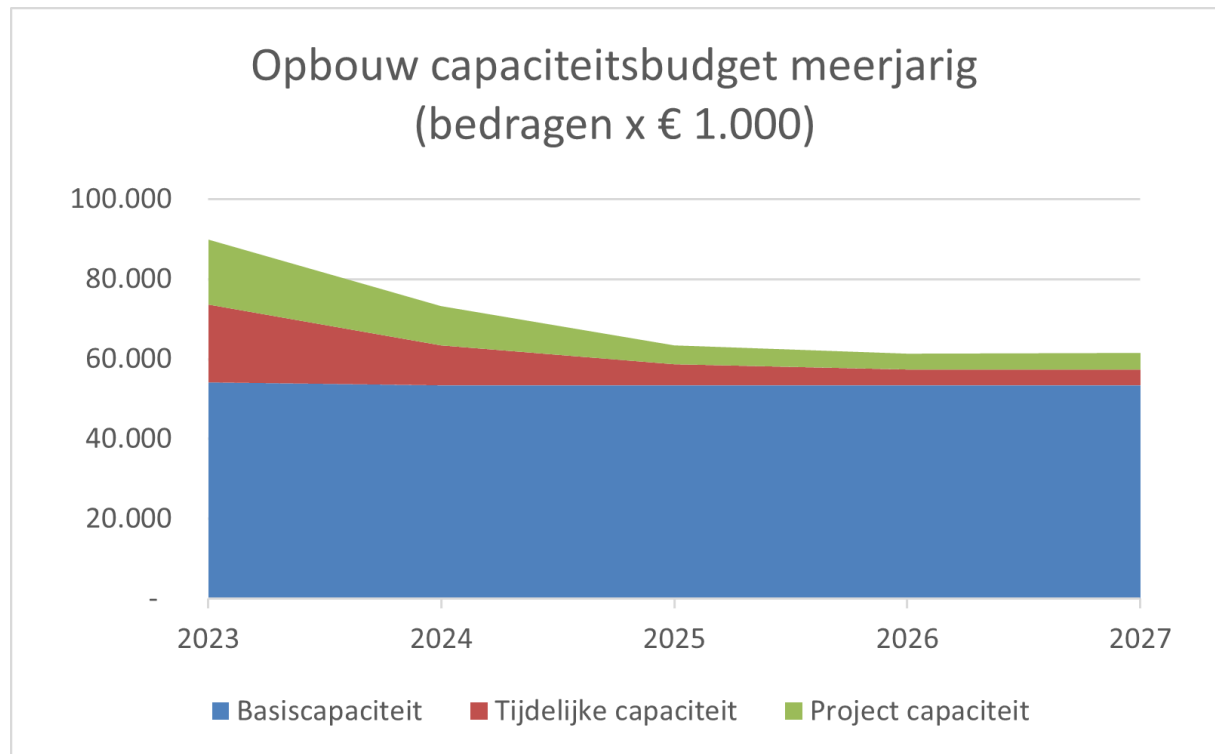
In het overzicht is voor 2023 zichtbaar dat de aanvullende afspraken (éénmalige uitkering van € 750,-) voor de CAO 2022-2023 leidt tot een ophoging van het capaciteitsbudget ten laste van het begrotingssaldo met € 0,7 mln. Daarnaast is onder GS-mandaat het capaciteitsbudget opgehoogd voor bijdragen van derden voor personele inzet en door inzet op projecten.

(bedragen x € 1.000)		Budget	Dekking	2023	2024	2025	2026	2027
jaarstukken 2022				83.181	72.955	63.817	62.278	55.790
Wijziging PS berap	Aanvullende afspraken CAO 2022-2023	Basis	Provincie	660	0	0	0	0
Wijziging PS berap	Omzet WOO naar basiscapaciteit	Basis	Provincie	284	304	304	304	304
Wijziging GS berap	Administratieve correctie	Basis	Provincie	-11	-11	-11	-11	-11
PS 19-04-2023	Amendement PS: inzet capaciteit vanuit extra dividend WPF	Tijdelijk	Provincie	305	28	13	75	0
Wijziging PS berap	Verschuiving budget legaliseren PAS-melders	Tijdelijk	Provincie	-40	40	0	0	0
Wijziging PS berap	Extra capaciteit Subsidiezaken	Tijdelijk	Provincie	417	0	0	0	0
Wijziging PS berap	Omzetting budget Netwerk Mienskipinitiatieven naar capaciteit	Tijdelijk	Provincie	275	0	0	0	0
Wijziging PS berap	Verschuiven inzet t.b.v. traineeprogramma statushouders	Tijdelijk	Provincie	-523	-138	464	0	0
Wijziging PS berap	Omzetten g/d-budget erfgoed taal en cultuur 2024 naar capaciteit	Tijdelijk	Provincie	0	869	0	0	0
Wijziging PS berap	Omzetten g/d-budget systemen voor omgevingswet naar capaciteit	Tijdelijk	Provincie	200	0	0	0	0
Wijziging PS berap	Overschot vitaliteitsbudget naar capaciteit	Tijdelijk	Provincie	23	0	0	0	0
Wijziging PS berap	Uitvoeringskosten dakenregeling	Tijdelijk	Provincie	42	0	0	0	0
Wijziging PS berap	Verlaging inzet t.b.v. Natuurpact	Tijdelijk	Provincie	-566	0	0	0	0
GS 09-05-2023	Inzet t.b.v. DVO Marekrite	Tijdelijk	Derden	8	8	8	8	8
GS 23-05-2023	Dekking inzet 'bossenstrategie' uit cofinancieringsbudget (Interreg EU GIFT)	Tijdelijk	Provincie	12	23	23	23	11
Wijziging GS berap	Mutaties capaciteitsbudget vanuit bijdragen derden (incl. detacheringen)	Tijdelijk	Derden	1.736	-369	-56	84	1.397
Wijziging GS berap	Actualisatie generatiepact	Tijdelijk	Provincie	-41	-38	-2	1	0
Wijziging PS berap	Omzetten g/d-budget naar capaciteit projectleider digitaliseringsstrategie	Project	Provincie	120	0	0	0	0
Wijziging GS berap	Opvoeren capaciteitsinzet voor projecten	Project	Provincie	3.082	-1.111	-1.143	-1.341	3.980
GS 21-02-2023	Inzet gebiedsontwikkeling Idzegea uit TB Veenweidevisie	Project	Provincie	277	277	0	0	0
GS 14-03-2023	Hegewarren: vastelling overgangsbeheer en instellen kwartiermaker Veenweide Innovatiecentrum	Project	Provincie	312	312	0	0	0
GS 11-04-2023	Bijdrage derden voor oeverbeheer vaarwegen	Project	Provincie	128	0	0	0	0
bestuursapportage 2023				89.880	73.149	63.416	61.421	61.479

Ontwikkeling capaciteitsbudget meerjarig

Het capaciteitsbudget is meerjarig opgebouwd in de ruimte voor salarissen (vast en tijdelijk personeel) en inhuur. Een deel van dit budget is structureel. Het tijdelijke deel bestaat deels uit middelen die wij ontvangen van derden voor bijvoorbeeld de uitvoering van taken en projecten en deels uit middelen die Provinciale Staten beschikbaar stellen. Dit maakt dat het capaciteitsbudget flexibel is en fluctueert.

Dit leidt tot het volgende overzicht van het capaciteitsbudget waarin op hoofdlijnen zichtbaar wordt hoe het capaciteitsbudget zich meerjarig ontwikkelt op begrotingsbasis. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de basiscapaciteit (voor onze basis/structurele taken), tijdelijke capaciteit (budget voor extra taken met een bepaalde looptijd) en projectcapaciteit (verantwoording via tijdschrijven).

Toelichting

De afname van tijdelijke capaciteit (rode balk in bovenstaand overzicht) komt met name door de afloop van het aanvullende capaciteitsbudget voor uitvoering van het vigerende bestuursakkoord (tijdelijke capaciteit, beschikbaar gesteld door Provinciale Staten). De afname projectcapaciteit komt met name door de afloop van de grote infraprojecten. In deze cijfers is nog geen rekening gehouden met te verwachten additionele capaciteit die samenhangt met nieuwe projecten zoals bijvoorbeeld het NPLG / FPLG, de Sluis Kornwerderzand en mogelijk de Lelylijn. De tijdelijke en projectcapaciteit fluctueren. Het capaciteitsbudget neemt toe als er nieuwe middelen beschikbaar worden gesteld voor tijdelijke en projectcapaciteit door derden of door Provinciale Staten zelf. Het capaciteitsbudget neemt af als structurele taken worden beëindigd of tijdelijke projecten worden afgerond.

Bezetting

Naast het capaciteitsbudget wordt gestuurd op de het totaal aan 'vast' personeel. Op basis van de benchmark van Cebeon, de uitgevoerde ZBB-analyse en de geactualiseerde notitie SPP is in beeld gebracht wat onze basiscapaciteit zou moeten zijn, dit naast de tijdelijke en projectcapaciteit. Op basis hiervan stellen wij een meerjarige raming op en bepalen wij wat de gewenste vaste bezetting is voor onze organisatie. Voor alleen de basiscapaciteit is dat 640 fte.

Op basis van het nieuwe bestuursakkoord in 2023 en de mogelijke nieuwe taken die daarin worden opgenomen, zullen we een nieuwe analyse uitvoeren van de omvang van het tijdelijke capaciteitsbudget en de gewenste bezetting daarop (vast en flexibel).

De projectcapaciteit fluctueert afhankelijk van de omvang van de projecten. Een deel hiervan is echter wel constant evenals de daarbij behorende ondersteuning vanuit de bedrijfsvoering. Ook hiervan zal bekeken

worden wat daarop de gewenste bezetting is (vast en flexibel).

Jaarlijks actualiseert de organisatie dit beeld in de paragraaf bedrijfsvoering.

In onderstaand overzicht staat de ontwikkeling van het aantal fte met een provinciaal dienstverband (vast en tijdelijk).

Inzicht in bezetting provincie Fryslân	jan-23	april 23	jan-24	jan-25	jan-26	jan-27
Huidige bezetting arbeidsovereenkomst onbepaalde tijd (fte)	726	738	723	700	680	655
Huidige bezetting arbeidsovereenkomst bepaalde tijd (fte)	106	101	42	15	15	15
totaal	832	839	765	715	695	670

Bezettingsoverzicht met meerjarige prognose uitgaande van de aangegeven arbeidsovereenkomsten stand 1 april 2023, inclusief pensionering en afloop van tijdelijke contracten.

Toelichting

Voor alleen de basiscapaciteit gaan we uit van 640 fte aan medewerkers met een provinciaal vast dienstverband, voor de uitvoering van structurele taken per 1 januari 2023. De verwachte vaste bezetting bedraagt op peildatum 1 januari 2024 volgens de huidige inzichten 723 fte. Dit komt deels omdat wij een aantal fte in dienst hebben, die geen onderdeel uitmaken van de prognose van 640 fte waaronder bijvoorbeeld de inzet voor het Waddenfonds.

Verder zien we dat we te maken hebben met stijgende inhuurtarieven en een krappe arbeidsmarkt, waardoor ook de afweging in beeld komt om juist medewerkers vast aan te nemen, met als gevolg een daling van de inhuur. In de wetenschap dat de arbeidsmarkt ook de mogelijkheid biedt dat medewerkers ook weer makkelijk kunnen uitstromen als dat nodig is. Zoals hierboven aangegeven zal de gewenste omvang van het aantal medewerkers met een overeenkomst voor bepaalde en onbepaalde tijd, herijkt worden op basis van de omvang van de tijdelijke en projectcapaciteit.

Programma O&O (organisatieontwikkeling) en de uitvoering van het HR-beleid

Programma O&O

De ambitie van de organisatie is optimaal bij te dragen aan de realisatie van maatschappelijke opgaven en de realisatie van de ambities van het provinciaal bestuur. Binnen de organisatie zijn forse stappen gezet in de transitie om meer wendbaar en in samenwerking met met onze partners te werken aan de opgaven die er zijn.

Hiervoor is in 2022 een programma O&O opgestart. In een participatief en interactief proces met de organisatie zijn daarin de keuzes gemaakt die zorgen dat de organisatie zichzelf kan doorontwikkelen en klaar is voor de nieuwe bestuursperiode. Deze keuzes betreffen structuur, cultuur, processen en systemen en zijn ingegeven door de vragen vanuit het bestuur, onze partners en externe ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt.

Begin 2023 is het organisatieplan, stap 1, 2023-2027 is vastgesteld. Op basis van dit plan is de adviesaanvraag voor stap 1 ingediend bij de OR en is een akkoord bereikt met de vakbonden over een Sociaal Plan. Stap 1 gaat over de inrichting van de nieuwe hoofdstructuur van de organisatie. In mei is gestart met de het proces om de functies van directeuren, domeinmanagers en stafhoofden in te vullen.

In stap 2 van het organisatieontwikkeltraject wordt deze structuur verder ingericht en zal het traject starten dat zich richt op cultuur en leiderschap in de organisatie.

Het organisatieontwikkeltraject moet leiden tot meer daadkracht, leiderschap en eenvoud; waarbij aandacht is voor de politiek-/ bestuurlijke context waarin wij samenwerken met en voor de 'Mienskip'. Slimmere en heldere werkwijze en processen moeten zorgen voor het inzichtelijk krijgen en verlagen van de werkdruk.

Deze ontwikkeling vraagt veel van de organisatie, terwijl er al grote thema's speelden en het nieuwe bestuursakkoord zal vragen om tijd en energie om een goede start te maken met de nieuwe ambities voor komende periode.

Strategische personeelsplanning (SPP)

Op basis van de notities ZBB, Cebeon en SPP (PS juni 2022), is vanuit de afdeling HR een cyclisch SPP proces gestart volgens een 5-stappenmodel, ontwikkeld door Moon HRM. De eerste resultaten zijn zichtbaar, waarbij inzichtelijk is geworden dat SPP overall in de organisatie een thema, maar dat het ene organisatie onderdeel verder is dan het andere. Daarnaast is er een organisatie-ontwikkelingsproces gaande, waarbij de organisatie opnieuw zal worden ingedeeld. De te benoemen kwartiermakers/leidinggevenden zullen de opdracht krijgen SPP prominent te organiseren.

Het programma Digitale Transformatie

In navolging van de positieve besluitvorming door GS/PS inzake de Digitalisering Strategie voor onze organisatie is er begin 2023 gestart met de inrichting van de programma structuur voor het programma Digitale Transformatie. Deze structuur zal de gedurende de looptijd van het programma de integrale sturing en het bereiken van de strategische doelen in brede samenhang gaan faciliteren.

Voor de realisatie van het programma is er een tijdelijke inzet van externe expertise voorzien om de noodzakelijke kennis op te bouwen en daar waar nodig te versnellen. De vraag naar deze specifieke kennis is in de huidige markt enorm, maar door succesvolle werving is de formatie voor de initiële fase nagenoeg op sterkte.

Met de daadwerkelijke start van het programma Digitale Transformatie wordt ook de eerste transitie voor de informatievoorzieningsketen zichtbaar. Waar in de afgelopen jaren de focus met name op stabiliteit en continuïteit heeft gelegen, is er nu een omslag waarbij de aandacht meer specifiek gericht is op het kunnen leveren van een moderne, duurzame ondersteuning aan de organisatie.

In de wetenschap dat digitalisering, data, innovatie en Informatievoorziening in de volgende jaren sterk in belang zouden toenemen, heeft de Informatievoorzieningsketen (IV-keten) zich de afgelopen jaren getransformeerd tot een professionele organisatie die de opgaven en afdelingen goed kan bedienen bij het realiseren van de digitaliseringsambities.

In de begroting 2023 is het voorstel Digitalisering-strategie voor een bedrag van € 10,4 mln euro opgenomen voor de periode 2023 tot en met 2026. Dit bedrag is verwerkt in de begroting onder de noemer Programma Digitale Transformatie. Het programma Digitale Transformatie kent globaal de volgende twee hoofddoelstellingen, gedurende de looptijd van het programma zullen daar waar nodig de subdoelstellingen en deelresultaten nader worden uitgewerkt.

Doelstelling 1:

Met digitalisering, data en/of innovatie direct en indirect leveren van publieke waarde door:

- Impuls geven aan maatschappelijke vraagstukken en met digitale ondersteuning/oplossingen opgaven helpen realiseren
- Realiseren van adaptieve beleidsontwikkeling, beter beleid, advies, besluitvorming door Data gedreven werken. Excellente informatiepositie (provincie als dé informatieautoriteit als het gaat om geïntegreerde ruimtelijk-economische informatie)
- Versterken van vertrouwen in provincie en deze zien als intelligente, betrouwbare, laagdrempelige partij; voldoen aan wetgeving die opkomt voor de rechten van burgers, democratisering van technologie, verbeteren dienstverlening (mienskip op 1), burgerparticipatie, vergroten betrokkenheid burgers
- Realiseren van efficiënte bedrijfsvoering, door uitvoerende taken slimmer, beter en goedkoper uitvoeren

Doelstelling 2:

De randvoorwaarden creëren voor stabiele, duurzame en toekomstgerichte informatievoorziening:

- Verhogen vakmanschap ambtenaar en organisatie - hogere digitale volwassenheid ambtenaar, vergroten adaptief en wendbaar vermogen: kunnen anticiperen op effecten digitalisering, leveren tools
- Digitalisering in het hart van organisatiebeleid – aanjagen digitale transformatie; Digitalisering, data, innovatie, informatie structureel opgenomen in afdelings- en opgaven-jaarplannen; faciliteren strategische besluitvorming
- Wendbare IT- en data-huishouding – basis op orde; professionele, volwassen inrichting van de IVketen; datadienst; archivalistiek en security
- Innovatie als vakgebied verankerd in organisatie – opschalen innovatie naar publieke waarde, innovatie verdient zichzelf terug; innovatief denken in DNA van de organisatie; gestructureerd en ondersteund innovatieproces
- Netwerk-samenwerking - werken als 1 overheid, aangaan samenwerkingsverbanden (samenwerkingspartners binnen overheid, onderwijs en bedrijfsleven)

Kosten programma Digitale Transformatie

In het programma bedrijfsvoering is voor het programma Digitale Transformatie nu een bedrag opgenomen van in totaal € 10,4 mln. over de periode 2023 tot en met 2026, met een bedrag van € 2,6 mln. per jaar. Dit is terug te vinden in het beleidsveld 6.2 Middelen en Digitalisering. In 2023 is dit bedrag gesplitst, waardoor een bedrag van € 1,3 mln. beschikbaar is voor capaciteit, te vinden in beleidsveld 6.1 Begin 2023 is de programmabegroting gereed voor de jaren 2023 tot en met 2026, verdeeld over de verschillende onderdelen van het programma*). Dit zal worden verwerkt in de 1e berap 2023, zodat de voortgang van de het programma kan worden gemonitord en als nodig bijgesteld.

*) in het programma is nog geen rekening gehouden met mogelijke extra beheer- en exploitatiekosten. Dit kan pas op het moment dat er keuzes worden gemaakt voor bijvoorbeeld nieuwe systemen

De herinrichting van het provinciehuis en het hybride werken

De twee pilots die in 2022 zijn gestart vormen de basis om verder te kijken naar de stapsgewijze herinrichting van het provinciehuis. Het organisatieontwikkeltraject zal hier invloed op hebben. Op het moment dat duidelijk is hoe de nieuwe organisatiestructuur wordt ingericht, wordt duidelijk wat dit betekent voor de behoefte aan ruimtes en voorzieningen in het provinciehuis. Dat zal een combinatie worden van werken in het provinciehuis, thuis en hybride en in verschillende vormen, van samenwerken in projecten tot concentratiewerk. Het concept van Brûs, Rûs, Rêst, waar de pilots nu op zijn gebaseerd, sluit hier goed op aan.

Ondertussen wordt in een aantal vergaderruimtes al het meubilair vervangen en zijn vooruitlopend op de uitkomsten van de pilots en het O&O traject al extra bel/"Teams'huisjes besteld vanwege het grote gebruik hiervan.

De Energie-neutrale organisatie

De provinciale organisatie heeft als ambitie energieneutraal te zijn en daarom wordt ingezet op energiebesparing en de duurzame opwekking van hernieuwbare energie.

Voortgang uitvoering

Energiebesparende maatregelen zoals het vervangen van de verlichting op het Provinsjehûs door energiezuinige LED verlichting en de voorbereidingen voor een vergunning en aanschaf van isolerende beglazing voor het monumentale deel van het Provinsjehûs staan gepland voor 2023 en 2024.

Concrete stappen worden er momenteel gemaakt voor het in 2025 kunnen produceren van fossielvrij biogas door middel van een innovatieve mono-grasvergistingsinstallatie op de energiecampus Leeuwarden. Hierbij is het bermmaaisel vrijkomend uit beheerwerkzaamheden langs provinciale wegen de grondstof voor de productie van dit groengas. Hiermee hebben we een duurzame en lokaal beschikbare vervanger voor ons fossiele aardgasverbruik.

Voor wat betreft de opdracht om duurzame elektriciteit middels zonnepanelen op eigen gronden te ontwikkelen voorzien we dat we de planning van 2025 waarschijnlijk niet gaan halen. Uitgaande van het huidige ruimtelijk beleid en het daarbij zorgvuldig moeten doorlopen van de omgevingsprocessen is de realisatie van de beoogde 10 MW (scenario energieneutraal) aan zonne-energie op provinciale gronden

waarschijnlijk niet voor 2025 te realiseren. Tenzij we kiezen voor een alternatief (aankoop zonnepark in ontwikkeling deels op eigen gronden) welke iets afwijkt van de oorspronkelijke PS opdracht maar in de uitvoering simpeler te realiseren is en waarmee we mogelijk zelfs kunnen versnellen in het behalen van onze doelstelling.

Naast de energieneutrale doelstelling voor de eigen organisatie heeft de Provincie Fryslân zich ook gecommitteerd aan een Europese CO2-reductiedoelstelling (49% reductie in 2030). Verwachting is dat het project energieneutrale organisatie een zeer concrete bijdrage in CO2-reductie gaat opleveren voor wat betreft de Friese provinciale organisatie.

De rechtmatige organisatie

Met ingang van 1 januari 2023 is de wijziging van de Provinciewet met betrekking tot de rechtmatigheidsverantwoording in werking getreden. De externe accountant geeft vanaf het boekjaar 2023 geen oordeel meer over de rechtmatigheid. Het college was en blijft ook vanaf 2023 verantwoordelijk voor de rechtmatigheid binnen de organisatie, maar is nu zelf verantwoordelijk voor het afleggen van verantwoording over de rechtmatigheid. De rechtmatigheidsverantwoording vormt een onderdeel van de jaarstukken, waardoor de accountant deze controleert op getrouwheid. Met de controle op de getrouwheid zijn voor PS waarborgen ingebouwd dat het college niet zomaar de verantwoording kan opstellen en afgeven.

De verdere uitwerking van de rechtmatigheidsverantwoording zal geschieden door wijziging van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) en het Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden (BADO). Voor gemeenten en provincies zijn inmiddels voorbereidingen getroffen door de commissie BBV en de commissie BADO. Beoogd is dat de wijzigingen in het BBV en het BADO in de loop van 2023 worden vastgesteld, voor de aanvang van de voorbereiding van de jaarrekening 2023.

Ter voorbereiding van de rechtmatigheidsverantwoording door het voltallige college is een pilot uitgevoerd over het verslagjaar 2022. In de auditcommissie van juni wordt de pilot in aanwezigheid van de accountant besproken. De gewenste inhoud van de verantwoording over het boekjaar 2023 zal dan worden afgestemd met de auditcommissieleden.

Opvolging aanbevelingen

Over de opvolging van de aanbevelingen van de noordelijke rekenkamer, de accountant en de afdeling Concerncontrol wordt bij de bestuursrapportages gerapporteerd.

In onderstaande tabel is het aantal aanbevelingen weergegeven per 6 juni 2023. Het overzicht waar u verantwoordelijk voor bent is toegevoegd in bijlage V. Wanneer u daarmee instemt dan worden deze als daadwerkelijk afgehandeld beschouwd.

Bron		Openstaand 09/08/2022	Nieuw	Tussentijds afgehandeld door directie	Voorstel afgehandeld berap 2023	Openstaand 06/06/2023
Noordelijke Rekenkamer	PS	17				17
Accountant	PS	5			2	3
Totaal		22	0	0	2	20

Paragraaf 3. Grote projecten

In deze paragraaf staan alle grote projecten in de provincie Fryslân. Provinciale Staten hebben bepaald welke projecten zijn opgenomen. De verantwoording gebeurt aan de hand van de volgende vragen:

- Welke besluiten hebben Provinciale Staten in 2023 genomen?
- Wat heeft het gekost?
- Hebben wij bereikt wat wij wilden bereiken?
- Hoe hebben de risico's zich ontwikkeld?

Overzicht projecten

Projecten

1. Spoorprojecten
  - a. Spoorverbetering Leeuwarden-Zwolle
  - b. Capaciteitsvergroting spoorverbinding Leeuwarden-Sneek

Programma's

2. De Nieuwe Afsluitdijk
  - a. programma De Nieuwe Afsluitdijk
  - b. Vismigratierivier
  - c. De bruggen en de sluis Kornwerderzand
3. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave
4. Programma Natuur
5. Veenweide
  - a. Veenweideprogramma 2021-2030
  - b. Aldeboarn-De Deelen
  - c. Hegewarren

Wat willen we bereiken?

Projecten en programma's

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1. Spoorprojecten			
1a. Spoorverbetering Leeuwarden-Zwolle	■	■	■
1b. Capaciteitsvergroting Leeuwarden-Sneek	■	■	■
2De Nieuwe Afsluitdijk			
2a. Programma De Nieuwe Afsluitdijk	■	■	■
2b. Vismigratierivier	■	■	■
2c. De bruggen en de sluis Kornwerderzand	■	■	■
3. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave	■	■	■
4. Programma Natuur	■	■	■
5. Veenweide			
5a. Veenweideprogramma 2021-2030	■	■	■
5b. Aldeboarn-De Deelen	■	■	■
5c. Hegewarren	■	■	■

1. Spoorprojecten

Wat willen we bereiken?

Spoorprojecten

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
1a. Spoorverbetering Leeuwarden-Zwolle	■	■	■
1b. Capaciteitsvergroting Leeuwarden-Sneek	■	■	■

Toelichting

1a. Beleid: De Tweede Kamer heeft in december 2022 een amendement aangenomen om € 75 miljoen Rijksfinanciering vrij te maken om de HRMK-spoorbrug te vervangen door een spooraquaduct. Inmiddels is in gezamenlijke opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en de regio in samenspraak met ProRail het voorbereidende onderzoek gestart om een (MIRT-)verkenning te starten naar de realisatie van het spooraquaduct. Het streven is om in het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT) van november 2023 een startbeslissing hierover te nemen.

Het ontwerp van de nieuwe hoofdrailnetconcessie (met een looptijd van 2025-2033) is door IenW in het voorjaar van 2023 aan stakeholders ter consultatie aangeboden. De huidige 4 treinen per uur per richting op het traject Leeuwarden - Zwolle zijn door IenW hierin structureel opgenomen, inclusief de bediening en exploitatie van het nieuwe station Leeuwarden Werpsterhoeke vanaf 2027. Dit is conform de wens van de provincie. Hiermee is de huidige jaarlijkse provinciale bijdrage van circa € 2,9 miljoen per 1 januari 2025 voor het laten van de derde en vierde trein op Leeuwarden - Zwolle niet langer noodzakelijk. De ontwerpconcessie moet echter nog wel definitief worden vastgesteld door IenW in 2023. De opname van Leeuwarden Werpsterhoeke in de nieuwe hoofdrailnetconcessie betekent dat we ProRail opdracht kunnen verlenen om de planvoorbereiding te starten voor de bouw van het station. Een haltering op station Heerenveen IJss Stadion tijdens evenementen zien wij graag nog opgenomen in de nieuwe hoofdrailnetconcessie. Dit hebben wij in de consultatie ook aan IenW laten weten.

Parallel aan het proces van IenW om te komen tot een nieuwe hoofdrailnetconcessie, heeft Arriva in december 2022 een open toegang-melding gedaan om de stoptreindiensten - voor in eerste instantie drie jaar - te willen verzorgen op de trajecten Zwolle - Leeuwarden / Groningen vanaf 2025. IenW staat voor de keuze om op deze trajecten stoptreindiensten al dan niet op te nemen in de voorgenomen hoofdrailnetconcessie. Omdat de treindiensten die Arriva voorstelt niet inpasbaar zijn naast de bestaande stoptreindiensten van NS, bepaalt dit de ruimte die er overblijft voor dit initiatief. IenW verwacht hierover in de zomer van 2023 een besluit te nemen.

Wij zien het rijden van treindiensten in open toegang als een interessante en waardevolle aanvulling voor reizigers als dit bovenop het bestaande aanbod van treinvervoer (geregeld via een concessie) wordt aangeboden. Reizigers krijgen er dan meer reismogelijkheden bij. Wij maken ons zorgen in het geval treindiensten in een concessie worden vervangen door treindiensten in open toegang. Sturingsmogelijkheden vanuit de overheid op de bediening, het volume en de voorwaarden van het reisproduct zijn er dan niet of nauwelijks. Daarmee zijn versobering van de bediening en/of uiteenlopende (en slechtere) klantvoorwaarden niet uit te sluiten. De bereikbaarheid van stations kan in het geding komen. Het valt niet uit te sluiten dat een beroep wordt gedaan op de provincie(s) als belanghebbende partij voor een financiële bijdrage om het voorzieningenniveau op peil te houden, terwijl wij hier geen budget voor hebben. Wij zien daarom het volume dat is opgenomen in de ontwerpconcessie voor het traject Leeuwarden - Zwolle graag bevestigd bij de definitieve vaststelling van de hoofdrailnetconcessie. Dit hebben wij IenW ook laten weten. De reiziger moet kunnen rekenen op een gegarandeerd, betrouwbaar, frequent, betaalbaar en kwalitatief hoogwaardig treinproduct voor de hele looptijd van de nieuwe concessie.

1b. Beleid: In december 2022 heeft het Rijk € 2,5 miljoen extra beschikbaar gesteld om het tekort op dit project te dekken. Hiermee was de financiering rond en kon ProRail het gehele project definitief gunnen. De uitvoering staat gepland voor 2023 en 2024. Voor de provincie realiseert ProRail voor circa € 14

miljoen een snelheidsverhoging op het emplacement om 4 treinen per uur Leeuwarden – Sneek mogelijk te maken binnen de planningsnormen van ProRail. Ook wordt een stuk bovenleiding verlengd richting Harlingen en Sneek in het kader van verduurzaming.

Het risico is aanwezig dat we boven het beschikbare budget uitkomen vanwege onverwachte tegenvallers. Het risico van overschrijding van het budget verkleinen we door samen met ProRail scherp te sturen op het budget en aan risicobeheersing te doen.

1. Spoorprojecten (programma infrastructuur)

De spoorprojecten zijn onder te verdelen in twee hoofdprojecten:

- Verbeteren spoorverbinding Leeuwarden-Zwolle door de spoorbrug over het Van Harinxmakanaal (HRMK-spoorbrug) te vervangen door een spooraquaduct en de realisatie van station Leeuwarden Werpsterhoeke.
- Capaciteitsvergroting van de spoorverbinding Leeuwarden-Sneek voor de uitbreiding van drie naar vier treinen per uur in de spitsrichting.

1a. Spoorverbetering Leeuwarden-Zwolle

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

Geen.

Wat heeft het gekost?

- Voor de vervanging van de HRMK-spoorbrug is € 100 miljoen beschikbaar: € 75 miljoen vanuit het Rijk en € 25 miljoen vanuit de provincie.
- Voor de realisatie van station Leeuwarden Werpsterhoeke is een bedrag van circa € 11 miljoen gereserveerd.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

- Lobbyen bij het Rijk voor benodigde cofinanciering voor de vervanging van de HRMK-spoorbrug door een spooraquaduct.
- Afspraken maken met het Rijk, ProRail en vervoerder over de inpassing van station Leeuwarden Werpsterhoeke in de dienstregeling en de realisatie en ingebruikname van het station.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Vervanging HRMK-spoorbrug: externe financiering is gevonden voor de realisatie van een spooraquaduct onder het Van Harinxmakanaal. De Tweede Kamer heeft in december 2022 per amendement € 75 miljoen Rijksfinanciering vrijgemaakt.

Station Leeuwarden Werpsterhoeke: de bediening en exploitatie van station Werpsterhoeke vanaf 2027 is door het Rijk opgenomen in het ontwerp van de nieuwe hoofdtrainconcessie. Dit is conform de wens van de provincie. De ontwerpconcessie moet echter nog wel definitief worden vastgesteld door IenW in 2023. De opname van Werpsterhoeke in de nieuwe hoofdtrainconcessie betekent dat we ProRail opdracht kunnen verlenen om de planvoorbereiding te starten voor de bouw van het station. Eveneens zijn er Rijksmiddelen vrijgemaakt om station Meppel aan te pakken ad € 35 miljoen. Met de aanpak van Meppel kan het mogelijk worden gemaakt om station Werpsterhoeke robuust in te passen in de dienstregeling. ProRail werkt dit de komende tijd verder uit.

1b. Capaciteitsvergroting spoorverbinding Leeuwarden-Sneek

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

Geen.

Wat heeft het gekost?

De aanpassingen van de treinbeveiliging bij station Mantgum hebben circa € 1,3 miljoen gekost.

De kosten voor de ombouw van spooreplacement Leeuwarden voor de provincie Fryslân zijn door ProRail geraamd op circa € 14 miljoen. Dit betreft een snelheidsverhoging op het emplacement voor de capaciteitsuitbreiding op Leeuwarden - Sneek en verlenging van de bovenleiding naar Harlingen en Sneek.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

De aanpassing voor het emplacement van station Leeuwarden heeft ProRail gepland voor 2023 en 2024.

In 2023 worden sporen en wissels vernieuwd in het kader van groot onderhoud. In 2024 wordt de snelheidsverhoging en de nieuwe opstel- en servicesporen gerealiseerd en een stuk bovenleiding op het emplacement verlengd richting Harlingen en Sneek in het kader van verduurzaming.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Het risico is aanwezig dat we boven het beschikbare budget uitkomen vanwege onverwachte tegenvallers. Het risico van overschrijding van het budget verkleinen we door samen met ProRail scherp te sturen op het budget en aan risicobeheersing te doen.

2. De Nieuwe Afsluitdijk

Wat willen we bereiken?

De Nieuwe Afsluitdijk

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
2a. Programma De Nieuwe Afsluitdijk	■	■	■
2b. Vismigratierivier	■	■	■
2c. De bruggen en de sluis Kornwerderzand	■	■	■

Toelichting

2b. Tijd: De planning van de Vismigratierivier is mede afhankelijk van de planning van het Project Versterking Afsluitdijk. Op dit onderdeel tijd zit dus onzekerheid. Vooralnog gaan we uit van oplevering Q4 2025.

2b. Geld: Naast de financiële gevolgen van- en vertraging door - Covid speelt dat het project Vismigratierivier grote financiële consequenties ervaart door de algehele vertragingen van de werkzaamheden aan de Afsluitdijk. Daarnaast hebben we door de oorlog in Oekraïne te maken met substantieel hogere bouwkosten. De effecten opgeteld gaat het om een bedrag van ca. € 5 miljoen.

2c. Beleid: De discussie rondom de verziltingsproblematiek van het IJsselmeer kan invloed hebben op de projectdoelstelling, met betrekking tot het toegankelijk maken van het IJsselmeer voor grotere schepen. De vaargeulen moeten verdiept worden om deze grotere schepen toegang te geven tot de verschillende havens in het IJsselmeergebied. Het kan zijn dat verdieping van de geulen niet mag, om verdere verzilting van het IJsselmeer te voorkomen. Onderzoek naar oplossingen hiervoor loopt.

2c. Tijd: Het Rijksproject loopt uit, waardoor de werkzaamheden aan de sluis niet eerder kunnen beginnen dan in 2025. Daardoor komt de einddatum van het project in het gedrang. Daarnaast zijn de eisen ten aanzien van verkeersfasering aangescherpt vanwege recente ervaringen van Rijkswaterstaat bij de bouw van de keersluis bij Kornwerderzand. Door deze nieuwe eis, zal de vaarroute door Kornwerderzand in 2 richtingen open moeten blijven in de zomerperiode, waardoor de bouw voornamelijk zal moeten gaan plaatsvinden in de winterperiode. Dit vraagt ca. 2 jaar extra bouwtijd.

2c. Geld: De dekking voor het project is weliswaar rond, gebaseerd op de afspraken ten tijde van het afsluiten van de bestuursovereenkomst. De extra kosten als gevolg van de genoemde vertraging en fasering op het onderdeel bruggen bedragen 12 mln. euro. Met het Rijk lopen gesprekken over deze meerkosten. Dit nieuwe risico staat naast de al eerder genoemde risico's m.b.t. BTW, zandwinning, prijsontwikkeling, etc.

2. De Nieuwe Afsluitdijk (programma's infrastructuur, omgeving en economie)

Het onderdeel 'De Nieuwe Afsluitdijk' bestaat uit:

- a. Het programma De Nieuwe Afsluitdijk;
- b. De Vismigratierivier;
- c. De bruggen en de sluis Kornwerderzand.

2a. Programma De Nieuwe Afsluitdijk

Onder de noemer De Nieuwe Afsluitdijk (DNA) werkt de provincie Fryslân samen met de provincie Noord-Holland en de gemeenten Súdwest-Fryslân en Hollands Kroon aan het programma DNA, dat gezamenlijk wordt bekostigd. Het programma DNA is opgedeeld in twee ontwikkelingsfasen:

- Fase 1 betreft grotendeels de projecten die meelopen met het Rijkscontract voor de versterking van de Afsluitdijk, zoals de Vismigratierivier (zie 2b), of al gerealiseerd zijn, zoals het Afsluitdijk Wadden Center en enkele duurzame energie pilots.
- Fase 2 betreft opgaven zoals het verder benutten van de Afsluitdijk voor toerisme, de vervanging van bruggen van Kornwerderzand, verdieping vaargeulen en verruiming van de sluis Kornwerderzand (zie 2c) alsmede de projectcommunicatie en (inter)nationale profilering van de Afsluitdijk.

Het programma DNA is van de ontwikkel- naar de realisatiefase verschoven. In 2021 is bekend geworden dat de Rijksopgave aan de Afsluitdijk vertraging oploopt. Juist in de openstelling van bepaalde onderdelen als de fietspaden en de bereikbaarheid van de VMR en de vermarkting in brede zin, lag nog werk voor het programmabureau. De vertraging van de Rijksopgave op de Afsluitdijk heeft er toe geleid dat het financieel niet aantrekkelijk en inhoudelijk niet strikt noodzakelijk is om het programmabureau na 2023 voort te zetten. Er is daarom door de stuurgroep besloten om het programmabureau per 31 december 2023 te beëindigen.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

Er zijn in 2023 geen besluiten genomen door Provinciale Staten.

Wat heeft het gekost?

In 2011 is het programma De Nieuwe Afsluitdijk gestart met een ambitieagenda. Deze ambitieagenda heeft tot een investeringsportefeuille van circa 300 miljoen geleid. Het grootste deel daarvan valt binnen het Friese gedeelte van de Afsluitdijk.

De financiering van het programma DNA in 2023 is rond. Voor 2023 zijn geen nieuwe middelen beschikbaar gesteld voor het programma DNA. De reserves uit voorgaande jaren worden gebruikt om het programmabureau in 2023 te bekostigen.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Het programma DNA heeft zich gericht op de verdere uitrol/realisatie van het programma. Het programmabureau is voornamelijk actief geweest op planontwikkeling, het gebied van communicatie, besluitvorming en verantwoording, afstemming met het Rijk, het Rijkscontract en de regionale onderdelen hierin, zoals de VMR, fietspaden en het Vlietermonument. De uitvoering van het programma DNA bestaat uit verschillende onderliggende projecten, de grote lopende projecten zijn VMR en Sluis/Bruggen Kornwerderzand. Deze projecten worden uitgevoerd in opdracht van de provincie Fryslân, zijn zelfsturend en zullen ook na beëindiging van het programmabureau voortgezet worden.

Afronding programmabureau

DNA zit momenteel in de afrondingsfase. Hoewel het programmabureau stopt, blijft het programma bestaan. Bestuurlijke afstemming blijft ook na 2023 belangrijk. Er zijn nog diverse vraagstukken die afstemming vereisen tussen Rijk en Regio. Denk hierbij aan de openstelling van het fietspad, of het beperken van hinder op de Afsluitdijk. Het bestuurlijk overleg zal daardoor ook na 2023 plaats blijven vinden. De werkzaamheden worden echter vanaf 2024 anders georganiseerd. Er is een overdrachtdossier in ontwikkeling waarin lopende zaken staan beschreven en hoe deze afgerond dan wel overgedragen worden.

Vlietermonument

Naast het verzorgen van communicatie, bestuurlijke afstemming en project overstijgende vraagstukken, is het programmabureau de afgelopen jaren betrokken geweest bij vele projecten. Zo is DNA aanjager geweest voor de renovatie van het Vlietermonument en betrokken geweest bij de haalbaarheidsstudie en besluitvorming. De aanbesteding door Rijkswaterstaat voor de restauratie en uitbreiding van het Vlietermonument is afgerond en de werkzaamheden zijn gestart. Het monument, inclusief uitbreiding, zal naar verwachting in 2024 gereed zijn.

Living Lab

In het kader van Living Lab zijn er de afgelopen jaren structurele contacten opgezet met

onderwijsinstellingen. Studenten van de Rijksuniversiteit Groningen, campus Fryslân, hebben een onderzoek uitgevoerd op de Afsluitdijk. Daarnaast verzorgt het programmabureau de ontvangst en organisatie van werkbezoeken aan de Afsluitdijk.

Blue Energy

Verder is DNA betrokken geweest bij meerdere duurzame energie pilots op de Afsluitdijk. Blue Energy is momenteel bezig met mogelijkheden tot opschaling op de Afsluitdijk. Het Waddenfonds heeft subsidie toegekend aan deze opschaling. Er wordt onderzocht hoe dit project tot uitvoering kan komen.

Hoe hebben de genoemde risico's zicht ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

De werkzaamheden op de Afsluitdijk zijn nog niet afgerond. Zowel Rijkswaterstaat als de provincie Fryslân hebben nog grote projecten te voltooien. Deze projecten kunnen mogelijk leiden tot langdurige gevolgen voor weggebruikers, vaarwegverkeer, fietsers en wandelaars op de Afsluitdijk. Om hinder en risico's van de projecten zoveel mogelijk te verminderen, is er samen met Rijkswaterstaat een integrale netwerkplanning opgesteld waarin de fasering en planning van de projecten op elkaar is afgestemd.

In 2022 is door de Regionale Stuurgroep Afsluitdijk besloten dat het programmabureau DNA zal worden beëindigd op 31 december 2023. Dit kan mogelijk leiden tot minder aandacht voor gebied overstijgende vraagstukken en voor de bestuurlijke afstemming tussen Rijk en Regio op de Afsluitdijk. Gezien bestuurlijke aandachtspunten betreffende hinder aan de Afsluitdijk ook na 2023 kunnen blijven spelen, en afstemming daardoor noodzakelijk blijft, is besloten het bestuurlijk overleg ook na 2023 voort te zetten.

De bezoekersaantallen in het AWC zijn nog niet op het pre-corona niveau. De exploitatie staat daardoor nog steeds onder druk (na-ijl effect). De consequenties en de beheersmaatregelen zullen in 2023 inzichtelijk zijn. Binnen de mogelijkheden van de contracten en jurisprudentie zullen we keuzes maken over of en hoe we de exploitant kunnen en willen ondersteunen.

2b. Vismigratierivier

Het onderdeel Vismigratierivier is onderdeel van het programma De Nieuwe Afsluitdijk. Omdat het een groot project betreft is er voor gekozen het project separaat op te nemen in de begroting.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

In 2023 zullen geen besluiten genomen worden.

Wat heeft het gekost?

De financiering van de Vismigratierivier (VMR) is rond met het GS-besluit van juni 2018. De middelen voor Beheer en Onderhoud zijn hierin niet meegenomen. Afgesproken is dat t.z.t., als duidelijker is welke kosten hiermee gemoeid zijn, deze geregeld worden. Het voorstel is om dit te doen bij de begroting 2024.

Door de raakvlakken tussen de VMR en de vertraging op het Rijksproject van RWS voor de versterking van de Afsluitdijk, loopt de provincie verdragingsrisico's op. Om de risico's te beheersen en te beperken, is een gewijzigde inkoopstrategie opgesteld, hiermee heeft GS in december 2021 ingestemd.

Voor het verkrijgen van een optimaal functionerend ecologisch systeem wordt een inregelfase (2 tot 5 jaar na aanleg) opgenomen voor het rivierdeel. Deze inregelfase wordt gebruikt voor het doorvoeren van mogelijke optimalisaties van het systeem. Voor deze inregelfase is in de Regionale Stuurgroep DNA € 2 miljoen beschikbaar gesteld vanuit de Rijksbijdrage Ambities Afsluitdijk (RAA) middelen. Deze middelen hebben wij begrotingstechnisch via de lijn van de Berap 2022 geregeld.

De financiële gevolgen van COVID en de oorlog in Oekraïne zijn substantieel, ook voor de VMR. Na gesprekken met het Waddenfonds is daarom begin mei van 2023 een aanvraag gedaan bij het Waddenfonds voor extra financiering van € 5 mln. om de effecten van inflatie en extreme prijsontwikkelingen te compenseren. Het opgaveteam IKW Vitale Kust en Afsluitdijk heeft deze aanvullende aanvraag van € 5 miljoen inclusief benodigde onderbouwingen van het project VMR ontvangen en beoordeeld. Het dagelijks bestuur van het Waddenfonds heeft inmiddels ingestemd met deze aanvullende bijdrage.

Zij zullen deze aanvraag met een positieve advisering vanuit het opgaveteam voorleggen aan de Stuurgroep Waddenprovincies.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Begin 2023 is de ruwbouw van de coupure (fase 1 van het project) opgeleverd. De rest van 2023 wordt gebruikt voor verdere afbouw. De oplevering wordt eind 2023 verwacht.

Ingezet is op een inkoopstrategie waarbij wordt samengewerkt met RWS om synergie te behalen waardoor de risico's voor de VMR worden beperkt. In 2023 zal het casco (de buitenste keringen) van de Vismigratierivier gerealiseerd worden d.m.v. 3 deelcontracten conform de inkoopstrategie.

Het binnenwerk, de rivier zelf, inclusief het afsluitmiddel wordt Europees aanbesteed. Deze aanbesteding is in februari 2023 gestart met de selectiefase. Er hebben zich 4 partijen als gegadigde ingeschreven. Op 1 mei hebben deze 4 partijen een positieve gunningsbeslissing ontvangen en op 25 mei zullen zij een verzoek tot inschrijving krijgen. In het derde kwartaal van 2023 verwachten we een aannemer, de zgn. bouwteamfase te kunnen gunnen waarna het bouwteam (bestaande uit aannemer en provincie) zal starten met het maken van een Definitief Ontwerp. Oplevering van gehele project wordt verwacht in 2025.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

De vertraging van het Rijkproject leidt ook tot vertraging voor de Vismigratierivier. Een langere doorlooptijd heeft financiële consequenties (o.a. indexering, personeelslasten, en hogere bouwkosten) en maakt verlenging van de natuurwetvergunning noodzakelijk. Tezamen met RWS wordt gekeken in hoeverre met een betere afstemming en integratie van werkzaamheden de vertraging en daarmee samenhangende kosten kunnen worden beperkt. Er zijn positieve ontwikkelingen om deze afstemming en integratie vorm te geven, maar bieden geenszins de garantie dat daarmee eventuele kostenstijgingen kunnen worden voorkomen. Mede omdat generiek in de GWW-sector sprake is van prijsstijgingen.

Voor de aanpak van de Vismigratierivier is gekozen voor een gewijzigde inkoopstrategie daarmee wordt voorkomen dat we pas kunnen bouwen nadat Levvel haar werk voor het Rijkcontract heeft afgerond. Op het provinciale deel (het binnenwerk c.q. de rivier) waarvan de Europese aanbesteding recent is opgestart zit nog een risico dat het taakstellend budget niet toereikend blijkt.

Rijkswaterstaat heeft geconstateerd dat er sprake is van een toenemende verzilting van het IJsselmeer. Om deze reden heeft RWS ons verzocht de zandwinning uit de geulen on hold te zetten totdat duidelijk is wat de oorzaak van deze verzilting is en welke maatregelen er genomen moeten worden om dit op te lossen. Risico voor de VMR is vertraging in de zandleverantie met als mogelijk gevolg dat het elders gekocht moet worden. Inmiddels is het rapport van Deltares over deze verzilting opgeleverd. De consequenties hiervan voor de VMR worden momenteel in kaart gebracht.

2c. De bruggen en de sluis Kornwerderzand

Het onderdeel sluis Kornwerderzand wordt uitgevoerd door de projectorganisatie DNA maar kent een andere geografische bestuurlijke samenwerking.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

De inzet is, dat in 2023 een realisatiebesluit aan Provinciale Staten gevraagd kan worden voor fase 2, de verruiming van de sluis zelf, zodat de aanbesteding kan gaan starten. Een en ander is echter geheel afhankelijk van de voortgang van de vraagstukken die tezamen met Rijkswaterstaat én/of Ministerie nog moeten worden opgelost.

Wat heeft het gekost?

De totale kosten van het project zijn bij de vaststelling van de bestuursovereenkomst (BOK) geraamd op € 180 miljoen, waarvan € 69,5 miljoen door de regio wordt bijgedragen. De provinciale bijdrage is € 19,5 miljoen. Een bedrag van € 4,5 miljoen als onderdeel van fase 2, zal door de Staten beschikbaar moeten worden gesteld als het uitvoeringskrediet voor fase 2 wordt gevraagd.

Door de provincies Overijssel (inclusief gemeenten Zwolle, Kampen en Meppel) en Flevoland (incl. Urk) is een bedrag van € 8 miljoen beschikbaar gesteld voor fase 2. De bijdrage wordt geregeld in een regionale Bestuursovereenkomst. Verder draagt de gemeente Súdwest-Fryslân € 1,25 miljoen bij aan het project. Een deel van de regionale bijdrage komt tot stand door werk met werk bij de aanpak van de vaargeulen in het IJsselmeer. Voorts is vanuit het Waddenfonds een bijdrage van € 6 miljoen toegekend.

Met de marktpartijen is nu een regeling overeengekomen waarmee de door hen toegezegd bijdrage van € 26,5 miljoen geïnd kan worden. December 2022 hebben Provinciale Staten ingestemd met het voorfinancieren van de € 26,5 miljoen. De individuele overeenkomsten tussen de provincie en de deelnemende bedrijven zullen, na instemming door GS getekend worden. Met het besluit van Provinciale

Staten om de € 26,5 miljoen voor te financieren, is de dekking van de € 180 mln rond. Dit is conform het PS-besluit van 17 juni 2020.

Voor de realisatie van fase 1 (vervanging bruggen, aanpak vaargeulen en voorbereiding sluis) is inmiddels een investeringskrediet van € 100 miljoen beschikbaar gesteld. Het provinciale aandeel hierin is € 3,5 miljoen. Van de totale rijksbijdrage van € 111 miljoen is € 96,5 miljoen bestemd voor de vervanging van de verkeersbruggen (fase 1). De rijksbijdrage wordt definitief vastgelegd in een zgn. specifieke uitkering (spuk). De planfase van het gehele project is inmiddels afgesloten.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

In de BOK met het Rijk is vastgelegd dat de provincie Fryslân verantwoordelijk is voor de aanbesteding en uitvoering van het project. In deze overeenkomst is voorzien in een twee-fasen aanpak. In samenspraak met Rijkswaterstaat is besloten voor iedere fase een realisatieovereenkomst op te stellen. In fase 1 worden de bruggen gebouwd en de geulen aangepakt. In 2022 is gekozen voor een afwijkende inkoopstrategie voor de bruggen, om de gevolgen van de vertraging op te vangen. Dit heeft tot bezwaren geleid uit de markt. Uiteindelijk is besloten de beoogde inkoopstrategie niet door te zetten en te kiezen voor een reguliere aanbesteding. Het gevolg is dat het project bruggen vertraagt waardoor de nieuwe bruggen niet meer in 2025 in gebruik genomen kunnen worden en daarmee wordt een tussenmijl uit de BOK niet gehaald. De uitvoering zal nu op z'n vroegst in 2025 starten.

Daar Provinciale Staten eind 2022 hebben ingestemd met het voorfinancieren van de € 26,5 miljoen marktbijdrage, is de dekking van het project, behoudens de € 4,5 miljoen provinciale bijdrage rond. In principe zou er dan ook een realisatiebesluit genomen kunnen worden voor fase 2, het verruimen van de sluis.

In overleg met het Rijk is echter besloten de realisatie van de sluis te temporiseren. De verziltingsproblematiek in het IJsselmeer vraagt meer bron- en beheersmaatregelen dan oorspronkelijk voorzien. Dit vraagt aanpassing van het ontwerp van de schutsluis. Mogelijk is er zelfs sprake van een scope-uitbreiding door gelijktijdig ook maatregelen te treffen bij de kleine schutsluis. Recent onderzoek heeft laten zien dat vanwege de verzilting de vaargeulen vooreerst niet verruimd kunnen worden, in afwachten van de maatregelen die voor de nieuwe sluis genomen worden.

Naast het verziltingsvraagstuk zijn er diverse uitgangspunten en randvoorwaarden waarmee de provincie bij de start van het project (financieel) rekening heeft gehouden, deels gewijzigd dan wel staan ter discussie. Naast de uitlopende planning voor de bruggen en de mogelijke scope-uitbreiding voor de sluis zijn er inhoudelijk diverse normen, richtlijnen die financiële consequenties kunnen gaan hebben. Dit alles is onderwerp van gesprek met RWS en Rijk. Ook de bovengemiddelde prijsstijgingen waar de bouwsector wordt geconfronteerd is een onderwerp van gesprek. Dit alles zal leiden tot aanvullende afspraken met het Rijk die in overeenkomsten zullen worden vastgelegd. Als deze vraagstukken inclusief de eventuele aanvullende financiering zijn opgelost kan naar verwachting in 2023 met de aanbestedingsprocedure voor sluis worden gestart.

In 2023 maken we definitieve plannen voor het project 'Beleef Kornwerderzand'. Het project richt zich vooral op de potentiële economische spin-off van de Afsluitdijk. Daarin kijken we zowel naar de inrichting als beheer, exploitatie en onderhoud van het gebied bij Kornwerderzand. Alle stakeholders in dit gebied worden bij de planvorming betrokken. De ambitie is, voor de gebiedsontwikkeling en voor het gebiedsmanagement van Kornwerderzand een overkoepelende en door de stakeholders gedragen gebiedsorganisatie op te zetten. Uiteindelijk dient dit te resulteren in een Bestuursovereenkomst (tussen RWS, Provincie Fryslân en Gemeente Súdwest-Fryslân).

Hoe hebben de genoemde risico's zicht ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Voor het project zijn risico's benoemd m.b.t. de verruiming van de sluis, de bouw van de bruggen en het verdiepen van de vaargeulen. De belangrijkste risico's zijn hieronder opgenomen.

- Project/bouwriscico's; elk project kent risico's in de voorbereiding- en bouwfase. Er moeten o.a. nog diverse vergunningen worden aangevraagd. Wijzigingen in wet- en regelgeving kunnen soms tot onverwachte neveneffecten leiden, zoals de PAS (Programma Aanpak Stikstof). Deze risico's worden normaal gesproken opgevangen binnen de risicoserveringen in het project.
- De complexe raakvlakken met het Rijksproject Versterking Afsluitdijk brengen risico's met zich mee. De vertraging op het Rijksproject heeft tot gevolg dat o.a. de bruggen later worden gerealiseerd. Waardoor de bouw langer duurt en de kosten ca. € 3 mln. hoger uit kunnen vallen. Inmiddels zijn nieuwe eisen gesteld m.b.t. de fasering van de bouw van de bruggen, om tijdens de bouw de

hinder voor zowel het wegverkeer als het vaarverkeer te minimaliseren. Deze nieuwe eisen leiden tot ca. 2 jaar extra vertraging en een duurdere bouwwijze. De meerkosten hierdoor zijn geraamd op €12 mln. Met het Rijk wordt gesproken over dekking van deze meerkosten.

- Financieringsrisico's: Inmiddels is er een regeling met de marktpartijen voor de marktbijdrage. De btw-compensatie blijft nog een risico van maximaal € 8 mln. Uitgangspunt is dat er over het regionale financieringsdeel BTW gecompenseerd kan worden. Het definitieve besluit hierover door de Inspecteur wordt pas genomen nadat het project is gerealiseerd. Gesprekken met de belastingdienst hierover lopen.
- De oorspronkelijke voorziene werkwijze om de vaargeulen in het IJsselmeer te verdiepen en de opgave die de provincie heeft zoals beschreven in de BOK, blijkt vanuit vergunningverlening in de praktijk slechts in zeer beperkte mate mogelijk. Daardoor zijn de mogelijkheden om opbrengsten te genereren middels werk-met-werk ook beperkt. De lucratieve vakken zijn of worden vergund aan marktpartijen. Een scenario waarbij de opgave van de provincie zich mogelijk beperkt tot de aanpak van de resterende, onrendabele stukken lijkt daarmee waarschijnlijk. Budgettair is rekening gehouden met een opbrengst van € 10 mln. Met het Rijk is gesproken over oplossingen. Deze gesprekken zijn op hold gezet in afwachting van oplossingen voor de verziltingsproblematiek van het IJsselmeer.
- Momenteel is sprake van forse prijsstijgingen van bouwmaterialen, dit heeft een kostenverhogend effect op de bouwsom. Of dit een incidentele of structurele prijsstijging is, is op dit moment niet in te schatten. In de rijksbudgetten wordt prijscompensatie meegenomen. De vraag is, in de huidige markt, of dit voldoende is. In de regionale bijdrage is geen prijscompensatie meegenomen. Door de vertraging en de hoge inflatie van dit moment kan dit een substantieel probleem worden. Zeker nu sprake is van verdere vertraging. Met de minister is afgesproken dat als dit risico zich voordoet, we als gezamenlijke partijen in gesprek gaan. De exacte omvang is moeilijk in te schatten. De aanbesteding van het werk geeft hierover duidelijkheid.

3. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave

Wat willen we bereiken?

Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave

Voor de natuurontwikkelingsopgave gaan we uit van het besluit van PS november 2022 dat er in de periode 2022 t/m 2027 750 ha aan functiewijziging/verwerving en 2000 ha aan inrichting is gerealiseerd. Hiermee is het gehele Friese NNN nog niet gerealiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
3. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave	■	■	■

3. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave

In 2011 hebben provincies en het Rijk in het Onderhandelingsakkoord Natuur afspraken gemaakt over de decentralisatie van het natuurbeleid. Hiermee zijn wij verantwoordelijk geworden voor de uitvoering van de Natuuropgave.

De decentralisatie is verder uitgewerkt in het Natuurpact. Het Natuurpact is afgesloten voor de periode 2014 – 2027. De uitvoering van het Natuurpact is in de begroting opgenomen in hoofdstuk 3.1 Natuur. Het betreft daar de planning voor het lopende begrotingsjaar op hoofdlijnen. In deze paragraaf Grote projecten wordt een toelichting gegeven op één van de onderdelen van het Natuurpact: natuurontwikkelingsopgave.

In het onderzoek naar de tekorten op het Natuurpact door BMC is in 2018 geconstateerd dat er op verschillende onderdelen tekorten te verwachten waren. In het kader van het BMC onderzoek is berekend dat het verwachte tekort in totaal op € 63 mln uitkwam. Het beleid was om deze tekorten ten laste te brengen van de natuurontwikkelingsopgave, onder andere omdat kwaliteit voor kwantiteit van natuur gaat. In 2018 is door GS een aantal scenario's opgesteld hoe om te kunnen gaan met dit tekort. Vanuit de maatschappelijke organisaties (Natuur mei de Mienskip) werd in kader van Right to Challenge een scenario voorgesteld om het NNN te realiseren. PS is hiermee akkoord gegaan om dit scenario verder uit te werken. In 2019 is de provincie partner geworden in Natuur mei de Mienskip en in de periode 2019-2021 is het scenario verder uitgewerkt. December 2021 heeft Natuur mei de Mienskip een aanbod gedaan voor de realisatie van een deel van het NNN in de periode t/m 2027.

Voor de realisatie van het NNN zijn er door PS in 2021 en 2022 drie besluiten genomen die van toepassing zijn: financieel overzicht natuurontwikkelingsopgave, Natuur mei de Mienskip, en Strategische grondnota NNN. Op basis van de besluiten van PS over deze onderwerpen is in november 2022 de herziene planning NNN in PS besproken.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

In 2023 zijn er geen besluiten door PS genomen over de natuurontwikkelingsopgave. De besluitvorming en het vervolg rond de aanpak stikstof en het FPLG heeft mogelijk wel invloed op de realisatie. In 2025 is er een Midterm Review over de voortgang van de natuurontwikkelingsopgave in PS.

Wat heeft het gekost?

Onderstaand is het overzicht opgenomen van de stand van zaken van het Natuurpact. Dit is de tabel met de programmering van de totale natuuropgave in de nieuwe indeling op basis van het scenario 750 ha te verwerven en 2.000 ha in te richten, conform het PS besluit over de herziene planning NNN (november 2022). Betreft de periode 2014-2027. In deze tabel zijn voor de realisatiecijfers de peildatum 1/1/2023 aangehouden. En is de financiële programmering aangepast naar de stand van zaken 1 juni 2023.

Natuurpact Programmering 2014 t/m 2027 op basis van 750 ha

programmering 2014 t/m 2027

			Begroting 2023 na besluitvorming berap		Programmering 2024-2027	Totaal		
INKOMSTEN		Realisatie 2014-2022						
1. Rijksmiddelen	€	336.036.099	€	41.042.000	€	175.880.914	€	552.959.013
2. Provinciale middelen	€	99.630.397	€	9.299.000	€	49.929.692	€	158.859.090
3. Europese middelen	€	85.168.358	€	13.484.571	€	67.452.722	€	166.105.651
4. pMJP middelen	€	20.927.322	€	-	€	-	€	20.927.322
5. Overige middelen	€	21.859.453	€	3.300.000	€	18.469.948	€	43.629.401
SUBTOTAAL	€	563.621.629	€	67.125.571	€	311.733.276	€	942.480.476

			Begroting 2023 na besluitvorming berap		Programmering 2024-2027	Totaal		
UITGAVEN		Realisatie 2014-2022						
1. Ontwikkelopgave	€	66.476.765	€	11.928.300	€	84.288.469	€	162.693.534
2. Natura 2000	€	17.433.543	€	2.372.500	€	28.828.321	€	48.634.364
3. Natuurbeheer	€	149.548.721	€	21.349.900	€	93.195.955	€	264.094.576
4. Agrarisch natuurbeheer	€	143.040.896	€	22.120.371	€	93.493.273	€	258.654.540
5. Wet natuurbescherming	€	936.031	€	35.700	€	150.120	€	1.121.851
6. Soortenbeleid - weidevogels	€	5.917.424	€	-	€	-	€	5.917.424
7. Soortenbeleid - Ganzen	€	97.399.964	€	12.615.100	€	56.998.878	€	167.013.942
8. Soortenbeleid overige soorten	€	1.360.295	€	545.000	€	2.076.597	€	3.981.892
9. Diversen	€	32.389.187	€	2.760.800	€	16.922.822	€	52.072.810
10. Risico reservering	€	55.772	€	-	€	3.250.000	€	3.305.772
SUBTOTAAL	€	514.558.598	€	73.727.671	€	379.204.435	€	967.490.704

			Begroting 2023 na besluitvorming berap		Programmering 2024-2027	Totaal		
TOTAAL		Realisatie 2014-2022						
Subtotaal inkomsten	€	563.621.629	€	67.125.571	€	311.733.276	€	942.480.476
Subtotaal uitgaven	€	514.558.598	€	73.727.671	€	379.204.435	€	967.490.704
TOTAAL	€	49.063.030	€	-6.602.100	€	-67.471.159	€	-25.010.228

Bovenstaande tabel is gebaseerd op het door PS gekozen scenario 3 bij de behandeling van de herziene planning in november 2022. Dit gaat uit van een maximale inspanning en een realistische planning waarbij de inschatting is dat er 750 ha functiewijziging/verwerving en 2.000 ha inrichting in de periode t/m 2027 wordt gerealiseerd. November 2022 was het beeld dat het tekort uitkwam op ca. € 18 mln. De programmering is geactualiseerd en het tekort is verder toegenomen tot € 25 mln. De belangrijkste aanpassingen in de programmering zijn: de verhoogde kosten voor de ganzenschade, de indexatie voor het Agrarische Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) is verhoogd, de bijdrage voor het IPO is verhoogd en we gaan er vanuit dat vanaf 2024 er toezichtskosten voor natuurbeheer bij komen. Er is geen sprake van een financieel risico omdat het beschikbare budget kaderstellend is en we de komende tijd op zoek gaan naar aanvullend budget. We gaan het komende jaar onderzoeken welk budget vanuit het Natuurpact voor de uitvoering van Natura 2000 nodig is, aangezien het beeld is dat deze maatregelen deels gefinancierd kunnen worden vanuit FPLG en Programma Natuur.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Inhoudelijk rapporteren we hier alleen over de voortgang van de natuurontwikkelingsopgave. Voor de andere onderdelen wordt verwezen naar programma 3.1 Natuur. De natuurontwikkelingsopgave wordt

uitgevoerd middels Natuer mei de Mienskip en vier gebiedsontwikkelingsprojecten: Achtkarspelen Zuid, Alde Feanen, Beekdal Linde en Koningsdiep. Algemeen geldt dat we verder gaan met de uitvoering van de natuurontwikkelopgave conform de besluitvorming van PS.

Natuer mei de Mienskip

- Aan de slag met de uitvoering van de aanpak die in 2022 is opgesteld om te zorgen voor 500 ha functiewijziging en 1000 ha inrichting. Hierbij werkt NmdM aan de inrichting van een passende organisatie en aanpak. M.b.t. de aanpak zijn in het voorjaar verkenningen gestart. Op basis van de verkenningen wordt meer duidelijk waar de kansen liggen en vervolgens welke werkwijze hiervoor nodig/mogelijk is. Hierbij wordt bekeken of er aangesloten kan worden bij andere projecten/gebiedsprocessen of dat dit een zelfstandig project onder NmdM wordt (zoals bijvoorbeeld Burgumermar & De Leijen).
- In 2023 wordt in het gebiedsproject Burgumermar & De Leijen gewerkt aan een inrichtingsplan voor het deelgebied 't Swartfean en een aanpak voor het gehele plangebied. Hierbij het uitzicht op de realisatie van 70 ha NNN.
- In 2023 wordt invulling gegeven aan Tsjoch op!. Grondeigenaren kunnen met initiatieven voor realisatie van het NNN terecht bij dit loket. Vervolgens wordt samen met de eigenaar onderzocht welke mogelijkheden er zijn voor realisatie.
- Om gebiedsprocessen te laten slagen zijn instrumenten nodig. Ook daar wordt aan gewerkt. Er is een set van instrumenten uitgewerkt die nieuw zijn of op vernieuwde wijze kunnen worden ingezet. De volgende stap is deze instrumenten in de praktijk te toetsen i.s.m. o.a. de gebiedscommissies.
- Ook is er inzet op fondsenwerving en het vinden van koppelkansen om extra middelen beschikbaar te maken voor het NNN. Hier wordt in 2023 een vervolg aangegeven.

Gebiedsontwikkelingsprojecten

- In 2023 wordt in gebiedsontwikkelingsproject Beekdal Linde wordt gestart met de uitvoering van het hermeanderingbestek Linde en wordt de uitvoering van de 4e module, waaronder de realisatie van de deelgebieden "Polder Ykenverlaat" en "gronden Ter Schure". Daarnaast wordt uitvoering gegeven aan de 5de module "Stuttebos".
- In 2023 wordt in het gebiedsontwikkelingsproject Achtkarspelen Zuid gestart met de uitvoering van de Drogehamstermieden, gestart met de uitvoering van Reahel-Oost en in z'n algemeenheid wordt verder gegaan met de uitvoering van het plan "Mieden op z'n Mooist". Er zijn diverse grondruilen waarmee er grond binnen het NNN beschikbaar komt t.b.v. de natuurontwikkeling.
- In 2023 wordt in het gebiedsontwikkelingsproject Alde Feanen de uitvoering van de 3e module afgerond en wordt gestart met de uitvoering van de 4e module.
- In 2023 wordt in het gebiedsontwikkelingsproject Koningsdiep de MER voor de boven- en middenloop afgerond en wordt het inrichtingsplan voor polder Dulf Janssenstichting opgesteld en wordt gestart met de uitvoering van de aanleg van een aantal fietspaden, de aanleg beekonderleider & faunapassage Bakkefeanster Feart, de inrichting natuur perceel Mjûmsterwei (3,5 ha), inrichting natuur & aanleg faunapassage perceel De Poasen (3,5 ha) en de inrichting natuur gebied Hemrikkerscharren Midden(19,4 ha).

Tabel met geactualiseerde programmering te realiseren uitvoering Natuurpact

Betreft periode 2014-2027, peildatum 1-1-2023. Gebaseerd op de realisatie van het volledige Friese NNN.

NB: Op basis van de realistische planning gaan we er vanuit dat er t/m 2027 nog 750 ha binnen het NNN verworven/functiewijziging en 2.000 ha binnen het NNN aan inrichting kan plaatsvinden. De overige resterende hectares worden na 2027 gerealiseerd.

Opgave 2014-2027 Taakstelling Gerealiseerd Restanttaakstelling

Opgave 2014-2027	Taakstelling	Gerealiseerd	Restanttaakstelling
Verwerving/functiewijziging	2.527 ha	1.029 ha	1.498 ha
Inrichting	5.766 ha	2.167 ha	3.599 ha

We zetten waar mogelijk in op de verkoop van onze IKG gronden. Dit geldt zowel voor de gronden binnen NNN waarvan de inrichting is afgerond als voor de ruil- en restgronden. De aankoop en verkoop van gronden gaat via het Investeringskrediet Grond (IKG).

Hoe hebben de genoemde risico's zicht ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

In deze paragraaf lichten we alleen de risico's toe van de natuurontwikkelingsopgave. Ontwikkelopgave:

- Tempo grondverwerving te laag - Bij de behandeling van het financieel overzicht in november 2021 is geconstateerd dat de realisatie van het NNN in 2027 niet wordt gehaald als gevolg van onvoldoende budget, instrumentarium op basis van schadeloosstelling en onvoldoende capaciteitsinzet. PS heeft aangegeven verder te willen gaan met NmdM, hiermee komt er meer capaciteit beschikbaar en kan er in meer gebieden met de realisatie van het NNN aan de slag worden gegaan, hiermee komt er een versnelling. Daarnaast heeft PS voor optie 3 uit de strategische grondnota NNN gekozen. Hiermee komt er ook een versnelling. PS heeft aangegeven vanaf 2028 op basis van schadeloosstelling prioriteit 1 en 2 NNN te willen realiseren.
- Tempo van doorlevering van ingerichte natuurgrond te laag – Als het niet lukt om door de provincie verworven en als natuur ingerichte gronden door te verkopen aan een eindbeheerder heeft dit als gevolg dat de provincie dan kosten heeft voor het beheer maar ze kan zichzelf geen beheersubsidie toekennen. Als beheersmaatregel kunnen de beheerkosten dan worden gefinancierd uit het budget voor de ontwikkelopgave.
- Onvoldoende budget voor de realisatie NNN – Op dit moment is er onvoldoende budget voor de realisatie van het gehele Friese NNN . Daarnaast is er nog een risico dat andere onderdelen van Natuurpact meer financiering nodig hebben en dit zou ten koste kunnen gaan van de realisatie van NNN. Als beheersing wordt ingezet op het maken van een financiële risicoanalyse, zodat er tijdig en goed beeld is van de financiële voortgang van het totale Natuurpact. Daarnaast is het tekort meegenomen bij de financieringsvraag uit het FPLG.
- Onvoldoende beschikbare capaciteit – Voor de realisatie van het NNN is meer inzet van capaciteit nodig. PS heeft in november 2022 voldoende capaciteit beschikbaar gesteld om aan de slag te gaan met de maximale inspanning om het NNN te realiseren. Echter wordt er een risico gezien om voldoende capaciteit te vinden, o.a. doordat er op dit moment zoveel ontwikkelingen in het landelijk gebied zijn.

4. Programma Natuur

Wat willen we bereiken?

Programma natuur

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
4. Programma Natuur			

Toelichting

4. *Tijd*: Er is een risico dat er niet tijdig besluitvorming kan plaatsvinden over enkele maatregelen. Deze maatregelen zullen dan niet worden uitgevoerd en de daarvoor beschikbare middelen zouden dan terug moeten vloeien naar het rijk. Om dit laatste te voorkomen is er rekening gehouden met een 'reserve' lijst aan maatregelen die dan ten uitvoering kunnen worden gebracht. Deze maatregelen hebben ook de goedkeuring van het ministerie van LNV.

4. Programma Natuur

Algemeen

Programma Natuur

De provincies en het Rijk hebben als onderdeel van de structurele aanpak stikstof afgesproken om een

gezaamenlijk Programma Natuur op te stellen, aanvullend op het Natuurpact. Belangrijke hoofdlijn van het Programma Natuur is om condities te realiseren voor een gunstige staat van instandhouding (Svl) van alle soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). Hiermee wordt gestreefd, in samenhang met de andere maatregelen in de structurele aanpak stikstof, om aan de eisen te voldoen die de VHR stelt. De inzet richt zich vooral op maatregelen in en rond beschermde natuurgebieden (Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland).

De provincie heeft voor de periode 2021-2023 een Uitvoeringsprogramma Natuur opgesteld. Hierin is beschreven hoe gebiedsgericht invulling wordt gegeven aan het realiseren van de condities, die nodig zijn voor een landelijk gunstige Staat van Instandhouding, waar bij aanvang van het programma sprake is van een te hoge stikstofdepositie voor stikstofgevoelige soorten en habitattypen in de provincie Fryslân. In het programma is aangegeven welke maatregelen in de gebieden worden uitgevoerd. Dit zijn vooral maatregelen gekoppeld aan het herstel van stikstofgevoelige natuur in zowel Natura 2000-gebieden als in het overige NNN die binnen drie jaar uitgevoerd kunnen worden en aanvullend op het Natuurpact zijn. In deze fase vindt een voorbereiding plaats op de gebiedsgerichte aanpak NPLG en wordt de koppeling onder andere met brongerichte maatregelen stikstof voorbereid.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

Wat heeft het gekost?

Programma Natuur

De omvang van het Programma Natuur bedraagt € 45 mln. In 2021 en 2022 is reeds € 27,3 mln. van de specifieke uitkering ontvangen. De voortgang van het programma houdt geen gelijke tred met middelen die wij hiervoor ontvangen. De uitvoering van de werkzaamheden vindt plaats grotendeels in de N2000 gebieden waar de terrein beherende organisaties de eigenaar van zijn. Deze organisaties zijn in 2022 en 2023 vooral werkzaam aan de voorbereiding en besluitvorming rond de projecten. Vóór ultimo 2023 moet de besluitvorming er over hebben plaatsgevonden. De uitvoering kan plaatsvinden tot ultimo 2025. De financiële middelen kunnen we tot ultimo 2025 besteden. De terrein beherende organisaties (TBO's) hebben financieel gezien ruim 85% van hun geplande maatregelen de SKNL-subsidie aangevraagd. Er volgt dit jaar nog een laatste openstelling waarin ook de laatste maatregelen kunnen worden ingediend. De uitvoering zal voornamelijk in 2024 en 2025 plaatsvinden. De provincie voert zelf ook een aantal maatregelen uit. Hiervoor geldt ook dat de uitvoering hiervan voornamelijk in 2024 en 2025 zal plaatsvinden. Er is een mogelijkheid dat niet over alle maatregelen (TBO's en provincie) tijdig besluitvorming kan plaatsvinden. In het programma is rekening gehouden met deze mogelijkheid en bestaat de kans om andere maatregelen hiervoor in te zetten. In het derde kwartaal van 2023 wordt hierover de balans opgemaakt.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Over de verschillende projecten met betrekking tot het programma natuur heeft besluitvorming vanuit GS plaatsgevonden in 2023.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

Programma Natuur

Alle provincies plegen een extra inspanning voor natuurherstel. Zij hebben ook allen hiervoor middelen ontvangen van het Rijk. Al deze werkzaamheden vragen ook veel capaciteit die niet bij iedere organisatie aanwezig is. Het risico is dat er landelijk te weinig capaciteit aanwezig is om alle werkzaamheden tijdig uit te voeren. LNV heeft ter verkleining van het risico een kennisbank opgezet om daarmee kennis met elkaar te delen waardoor de kwetsbaarheid daalt.

Door de inflatie stijgen de kosten en kunnen projecten mogelijk niet binnen het budget worden uitgevoerd. Dit kan er toe leiden dat er keuzes moeten worden gemaakt over projecten die niet kunnen worden uitgevoerd.

Jaarlijks vindt er een verantwoording plaats aan het Rijk over de stand van zaken. De eindafrekening vindt plaats in 2026. Het verantwoordingsproces vindt plaats via SiSa.

5. Veenweide

Wat willen we bereiken?

Veenweide

Wat gaan we daarvoor doen in 2023?

Gewenste resultaten uit begroting 2023	Beleid	Tijd	Geld
5a. Veenweideprogramma 2021-2030	■	■	■
5b. Aldeboarn-De Deelen	■	■	■
5c. Hegewarren	■	■	■

Toelichting

5a. Tijd: In de uitvoering bij de ontwikkelgebieden is sprake van vertraging, o.a. door onvoldoende personele bezetting i.v.m. krapte op de arbeidsmarkt. De belangrijkste mijlpalen zijn overigens wel gehaald.

Voor het veenweideprogramma wordt een herijking voorbereid. Deze zou in de loop van 2023 worden voorgelegd aan PS, maar wordt verplaatst naar 2025. Dan wordt een integraal besluit genomen over de aangescherpte doelstellingen op het gebied van klimaat (en dus veenweide), water en bodem. Bij de herijking wordt een keuze voorgelegd welke (aanvullende) maatregelen nodig zullen zijn om deze aangescherpte doelstellingen te realiseren.

5b. Tijd: Door de uitbreiding van de opgaven vanuit het NPLG, en de zoektocht naar de exacte invulling van die opgaven voor Fryslân, het Veenweidegebied en dus ook voor ADD, kost het meer tijd dan vooraf ingeschat om tot een integraal plan te komen.

5c. Tijd: Het behalen van de planning is een zorgpunt. Diverse posities binnen de organisaties van het Veenweideprogramma en dit project zijn nog niet ingevuld, o.a. vanwege de krapte op de arbeidsmarkt. Dit heeft mogelijk gevolgen voor de planning van het planvormingsproces.

5. Veenweide

Veenweide verdelen we onder in:

5a. Veenweideprogramma 2021-2030

5b. Gebiedsontwikkeling Aldeboarn De Deelen

5c. Gebiedsontwikkeling Hegewarren

5a. Veenweideprogramma

Inleiding

Onze ambitie voor de lange termijn (2050) is een blijvend evenwicht, waarin veenafbraak, bodemdaling en CO₂-uitstoot nagenoeg zijn gestopt. De kwaliteit van landschap en natuur zijn verbeterd. Ook de leefbaarheid en vitaliteit staan op een hoog peil; de landbouw heeft zich aangepast aan de veranderde omstandigheden en recreatie en toerisme hebben zich verder ontwikkeld. Om tot deze ambitie te komen richten we ons voor 2030 op de volgende veenweidedoelen:

1. De negatieve effecten van bodemdaling zijn verminderd (gemiddeld 0,2 cm minder bodemdaling per jaar): Enerzijds door de absolute bodemdaling te beperken, anderzijds door de negatieve effecten te beperken, mitigeren of te compenseren. Dit moet ertoe leiden dat schade aan woningen, wegen en infrastructuur wordt beperkt, de stijging van kosten van waterbeheer in het gebied ook in de toekomst beperkt blijft, de verdroging van natuurgebieden is afgenomen, en het landschap en de cultuurhistorie van het veenweidegebied herkenbaar blijven.
2. De uitstoot van broeikasgassen uit de veenbodem is in 2030 met 0,4 megaton CO₂ equivalenten per jaar afgenomen.
3. De landbouw heeft een duurzaam toekomstperspectief.
4. Het watersysteem is waterrobuust en klimaatbestendig ingericht.

De uitvoering van het Veenweideprogramma vindt plaats in de gebiedsprocessen. Deze processen lopen in twee ontwikkelgebieden, Aldeboarn-De Deelen en Hegewarren, en vier kansrijke gebieden, Idzegea,

Groote Veenpolder, Grouster Leechlân en Brekkenpolder. Een ontwikkelgebied onderscheidt zich van een kansrijk gebied omdat er op inhoudelijke gronden, en vanuit maatschappelijke energie, veel kansen én middelen zijn om aan de slag te gaan. Binnen de kansrijke gebieden worden de te realiseren opgaven in kaart gebracht en invulling van het aankomende gebiedsproces in beeld gebracht in een startdocument. Binnen programmalijn 5 Integrale gebiedsaanpak wordt er verder in gegaan op wat de status is per kansrijk gebied.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

In 2023 zijn er nog geen besluiten genomen rondom het Veenweideprogramma .

Wat heeft het gekost?

De invulling van de doelstellingen vindt plaats in gebiedsprocessen. Daarbij is maatwerk cruciaal. De structurele veranderingen die nodig zijn vragen een integrale benadering en brede samenwerking tussen partijen in de gebieden. Dit doen we via een gebiedsgerichte aanpak. De veenweideproblematiek is bij uitstek een integrale opgave. Hoe graag we ook willen; niet alle doelstellingen zijn al concreet in resultaten te vertalen. Wij zijn mede afhankelijk van de dynamiek in de samenleving en de middelen die het Rijk beschikbaar stelt. Bij het opstellen van de begroting (juni 2022) waren de volgende middelen beschikbaar voor het programma.

Financiering:		Geprogrammeerd	Te programmeren	Totaal
Provincie	bijdrage uitvoering algemeen	23.084.131	9.845.869	32.930.000
Provincie	voorfinanciering grondopbrengsten	162.900		162.900
Rijk	klimaatvelop	2.345.000		2.345.000
Rijk	Regiodeal NIL Veenweide		950.000	950.000
Wetterskip	bijdrage uitvoering algemeen	118.258		118.258
	<i>Subtotaal via provinciale begroting</i>	<i>25.710.289</i>	<i>10.795.869</i>	<i>36.506.158</i>
Wetterskip	bijdrage uitvoering algemeen	2.461.742	3.500.000	5.961.742
Wetterskip	investeringsbijdrage	200.000	7.300.000	7.500.000
	<i>Subtotaal niet via provinciale begroting</i>	<i>2.661.742</i>	<i>10.800.000</i>	<i>13.461.742</i>
	Totaal	28.372.031	21.595.869	49.967.900
Bestedingen:		Besteed		
Provincie	Werkplannen	13.941.943		
	<i>Subtotaal via provinciale begroting</i>	<i>13.941.943</i>		
	Wetterskip	1.961.742		
	<i>Subtotaal niet via provinciale begroting</i>	<i>1.961.742</i>		
	Totaal	15.903.685		

Door maximaal in te zetten op dynamische programmering en financiering wordt gestreefd naar een zo groot mogelijk resultaat bij de genoemde doelstellingen. Dynamisch programmeren en financieren wil zeggen dat we een aanpak opstellen, maar deze niet voor lange tijd helemaal vastleggen. We brengen initiatieven en projecten op gang en zoeken daar werkende weg (aanvullende) financiering bij. Daarbij zoeken we naar een mix van publieke en private middelen. Inmiddels zijn aanvullend middelen geprogrammeerd voor de Funderingsaanpak (€ 2,4 mln.) en voor de uitvoering van de startnotitie Idzegea (€ 1,6 mln.). De bestedingen ten laste van de provinciale begroting zijn inmiddels opgelopen tot € 14,6 mln.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Herijking

Voor het veenweideprogramma wordt een herijking voorbereid. Deze zou in de loop van 2023 worden voorgelegd aan PS, maar wordt verplaatst naar 2025. Dan wordt een integraal besluit genomen over de aangescherpte doelstellingen op het gebied van klimaat (en dus veenweide), water en bodem. Bij de herijking wordt een keuze voorgelegd welke (aanvullende) maatregelen nodig zullen zijn om deze aangescherpte doelstellingen te realiseren.

Funderingen

Wetterskip Fryslân, provincie Fryslân en de zeven veenweidegemeenten willen in het veenweidegebied woningeigenaren bijstaan om funderingsproblematiek te voorkomen en op te lossen. De acties vanaf 2023 op basis van de in december 2022 vastgestelde Funderingsaanpak en de moties die daarbij zijn aangenomen bestaan uit:

- Opzetten Funderingsloket (incl. psych.-sociale hulp)
- Aanschaf Fundermaps / data op orde / vullen Fundermaps met satelietdata
- Communicatie

- Opzetten en uitvoeren Subsidie regeling Funderingsonderzoek
- Opzetten en uitvoeren Subsidie regeling Innovatie
- Opzetten en uitvoeren Garantieregeling
- Opzetten en uitvoeren Subsidie Duurzaam funderingsherstel (40/40 voor 5 jaar)
- Financiering code rood gevallen (intermediair, subsidie funderingsherstel, maken herstelplan en financieringsplan en leenfaciliteit voor code rood gevallen)
- Maximale duur garantieregeling
- Eigen bijdrage funderingsonderzoek in bepaalde gevallen kwijtschelden
- Commissie bijzondere gevallen
- Lobby richting het Rijk

Voor de extra werkzaamheden n.a.v. de moties tijdens de behandeling in PS en het AB worden extra financiële middelen, bovenop de Funderingsaanpak, aangevraagd

Het Veenweideprogramma is opgebouwd op basis van 6 programmalijnen. Per programmalijn geven we kort aan wat in 2023 gaan doen.

P1 Waterbeheer en klimaatadaptatie

- Voortzetting van de pilots met flexibel peilbeheer (HAKLAM)
- Samen met de partners in de gebiedsprocessen de beoogde peilverhogingen verder uitwerken
- Samen met de partners in de gebiedsprocessen in beeld brengen wat er nodig is om gevolgen van klimaatverandering op te vangen
- Als onderdeel van de integrale aanpak de KRW maatregelen voor waterkwaliteitsverbetering meenemen in de gebiedsgerichte aanpak

P2 Bodem en grondgebruik

- Voortzetting proeftuin bodem; veenoxidatie afremmen door bodemmaatregelen
- Volgen proeven bodemvruchtbaarheid
- Voortzetting proeven draagkracht en bodemverdichting
- Voortzetting proef duurzame maisteelt

P3 It Nije Buorkjen

- Uitwerken Flankerend Beleid
- Voortzetting verdien capaciteit landbouw behouden en verbeteren

P4 Leefomgeving, natuur en biodiversiteit

Binnen leefomgeving ligt de focus op funderingen. Voor de natuur en biodiversiteit sluiten we aan bij diverse provinciale programma's zoals het biodiversiteitsherstelprogramma, de bossenstrategie, het programma landschap en het aanvalsplan Grutto.

- Aanvalsplan Grutto; uitvoeren van het aanvalsplan Grutto binnen het veenweidegebied in twee gebieden namelijk Aldeboarn De Deelen en Idzegea.
- Uitvoeren van tenminste twee ecosysteem en landschapsanalyses in Hegewarren een nog nader te bepalen gebied (een van de kansrijke gebieden)
- In elk geval in 1 gebied in beeld brengen wat archeologische waarden/resten zijn van het veenweidegebied.
- Inzetten van de aanpak 'Basiskwaliteit Natuur' in ten minste een van de gebiedsprocessen.

P5 Integrale gebiedsaanpak

In de kansrijke gebieden kijken we hoe we in deze gebieden kunnen komen tot een integrale gebiedsaanpak om alle opgaven in deze gebieden in één op te kunnen pakken. De te realiseren opgaven brengen we in kaart gebracht, dit bevindt zich in de verschillende gebieden in verschillende fasen.

Idzegea

- Starten met het opstellen van het gebiedsplan
- Continueren diverse pilots zoals HAKLAM en Boeren Meten Water
- Planvorming in het gebiedsproces in it Joo en de Geeuw

Groote Veenpolder

- Opstellen van een startdocument
- Starten met het opstellen van het gebiedsplan
- Onderzoek reductie broeikasgassen met bodemmaatregelen (proftuin Bodem)
- In het kader van de Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw op bedrijfsniveau onderzoeken hoe de bodemgezondheid kan worden versterkt

Brekkenpolder

- Opstellen van een startdocument
- Starten met het opstellen van het gebiedsplan
- Continueren van HAKLAM-pilot

Grouster Leechlan

- Opstellen van een startdocument
- Starten met het opstellen van het gebiedsplan

P6 Onderzoek en monitoring

Op het gebied van onderzoek en monitoring gaan we het volgende doen:

- Voortzetting van deelname aan nationale onderzoeksprogramma's, onder andere op het gebied van broeikasgasmetingen en monitoring van bodemdaling en daarnaast ook eigen lopende monitoring van broeikasgassen en bodemdaling;
- Voortzetting van de monitoring van grondwaterpeilen en bodemvocht bij aangepast peilbeheer (o.a. bij Boeren Meten Water);
- Voortzetting van het vervolgonderzoek naar preventie en risico's op het ontstaan of toenamen van dierziekten bij nattere omstandigheden (met namen leverbot en salmonella);
- Het afronden en actueel houden van de meetpunteninventarisatie voor grond- en oppervlaktewatermeetpunten;
- Het uitvoeren van de jaarlijkse analyse van meetgegevens van grondwaterstanden en vochtgehalten.

Ondertussen blijven we de landelijke ontwikkelingen volgen. Hieruit kunnen nieuwe (landelijke) onderzoeken en monitoring ontstaan.

Hoe hebben de genoemde risico's zicht ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

NPLG: Het is onzeker hoe de vervlechting van het veenweideprogramma met het NPLG, het beschikbaar komen van middelen vanuit het NPLG voor veenweide en de daar bijbehorende personele inzet er uit gaan zien. Wij zien dit dan ook als een mogelijk risico voor het programma wat niet direct is gekoppeld aan een programmalijn.

Onvoldoende beschikbare capaciteit: Voor de gebiedsprocessen is tijd nodig om zorgvuldig met stakeholders in het gebied te komen tot een invulling van de verschillende opgaven. Hiervoor is voldoende inzet noodzakelijk. Per gebiedsproces wordt een startdocument opgesteld waarin ook de benodigde capaciteit per proces om te komen tot een gebiedsplan noodzakelijk is. Voldoende capaciteit als het vinden van personeel dat voldoende kennis en ervaring heeft om deze processen met stakeholders uit het gebied te kunnen organiseren zijn noodzakelijk. Met een toenemend aantal gebiedsprocessen in het veenweidegebied zien wij dit als een risico, gezien de krapte op de arbeidsmarkt.

Onvoldoende budget voor de realisatie: Zoals bij de vaststelling van het veenweideprogramma aangegeven is naar schatting 550 miljoen euro nodig om het veenweideprogramma tot uitvoering te brengen. Tot op heden is ruim 125 miljoen euro beschikbaar (incl. bijdragen van Wetterskip, Rijk en Gemeenten). Dit is onvoldoende om het volledige veenweideprogramma tot uitvoering te brengen. Voor de overige financiering wordt gekeken naar onder andere het NPLG, het groeifonds, het nieuwe GLB en overige financieringsbronnen vanuit het Rijk en Europa. Het is nog onvoldoende duidelijk welke financieringsbronnen waarvoor beschikbaar komen en in hoeverre dit allemaal ingezet kan worden voor de uitvoering van het veenweideprogramma, dit zien wij dan ook als een risico.

Onvoldoende tempo in de grondverwerving: Invulling van de opgaven in de gebiedsprocessen vraagt de mogelijkheid om af te kunnen waarden en te kunnen compenseren. Grond is hierin cruciaal. Tot op heden hebben we onvoldoende grond beschikbaar in de verschillende gebieden om te kunnen afwaarderen en compenseren. Het is een risico dat dit zorgt voor vertraging in de uitvoering van de gebiedsprocessen.

P1 Waterbeheer en Klimaatadaptatie

- Voor het waterbeheer van de toekomst zullen ruimtelijke keuzes nodig zijn met de nodige impact. Dit is sterk afhankelijk van de voortgang in de gebiedsprocessen en bestuurlijke keuzes.

P2 Bodem en grondgebruik

- De kans bestaat dat niet alle bodemproeven in aanmerking komen voor landelijke cofinanciering.

P3 It Nije Buorkjen

- De verdien capaciteit van de landbouw behouden en verbeteren vraagt ook inzet van andere partijen en landelijke overheidsbeleid. Hier zijn we van afhankelijk.

P4 Leefomgeving, natuur en biodiversiteit

- Landelijke beleidswijzigingen op het gebied van natuur, biodiversiteit en onder andere stikstof kunnen van invloed zijn de haalbaarheid van de gestelde doelen.

P5 Integrale gebiedsaanpak

- Vertraging op uitvoering van programma's en aanpakken vanuit andere beleidsvelden kunnen ook voor vertraging zorgen bij de veenweide gebiedsprocessen op deze onderdelen (biodiversiteit, bossenstrategie, etc.)
- Gebiedsprocessen kosten tijd en zorgvuldigheid, dit vraagt voldoende inzet.

P6 Onderzoek en monitoring

De volgende risico's kunnen zich in de uitvoering aandienen:

- Technische problemen met innovatieve meetapparatuur zoals bijvoorbeeld de sensoren in aquapinnen en peilbuizen en de closed chambers die de CO2 meten.
- Vanwege de pandemie zijn er leveringsproblemen cq lange levertijden m.b.t. de meetapparatuur wat in China ontwikkeld wordt.

5b. Aldeboarn - De Deelen

Inleiding

Aldeboarn- De Deelen is één van de twee ontwikkelgebieden in het Veenweideprogramma 2021-2030. Binnen deze gebieden liggen er op inhoudelijke gronden en vanuit maatschappelijke energie veel kansen, én zijn er middelen om aan de slag te gaan.

In het gebied loopt sinds 2016 een proces 'van onderop', gestart door burgers en boeren namelijk de Stichting Beekdallandschap Koningsdiep en gebiedscoöperatie It Lege Midden. GS heeft in 2021 een breed samengestelde gebiedscommissie ingesteld met de opdracht om een integraal ontwerp gebiedsplan op te leveren. Op dit moment wordt gewerkt aan een breed gedragen toekomstscenario met bijbehorende kaders voor de integrale opgave in het gebied.

Op verschillende manieren wordt ook nu al gewerkt aan de toekomst van het gebied, zo is de GLB-pilot Veenweide met flexibel peilbeheer in ADD-Noord van start en heeft de provincie haar eerste strategische grondaankopen gedaan. Koppelkansen met de veenweideopgave worden verder uitgewerkt met de beschikking van de Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw, een aanvraag voor de Erfgoeddeal en een gebiedsofferte in het kader van Aanvalsplan Grutto.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

In 2023 zijn er tot nu toe voor ADD geen besluiten door PS genomen.

Wat heeft het gekost?

Vanaf 2020 is een voorlopig provinciaal budget van 16,4 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de veenweideopgave in ADD. Inmiddels is 7,1 miljoen euro van het budget besteed aan o.a. strategische grondaankopen, pilots en onderzoeken.

In 2023 wordt het ontwerp integraal gebiedsplan ADD opgeleverd. Hiermee moet duidelijk worden welk budget nodig is voor het realiseren van de veenweideopgave in ADD, op basis van de systematiek van het flankerend beleid (tevens opgeleverd in 2023) en de beschikbare fondsen voor het gebiedsproces.

Onderstaande tabel toont de financiële stand van zaken op moment van opstellen van de begroting (juni 2022).

Financiering:		Geprogrammeerd	Te programmeren	Totaal
Rijk	klimatevelop	3.150.000		3.150.000
Rijk	IBP-Vitaal platteland	4.913.223		4.913.223
Rijk	Impulsgelden	7.000.000		7.000.000
Rijk	Regiodeal NIL 1e fase	317.425		317.425
Rijk	Regiodeal NIL Veenweide	1.000.000		1.000.000
	<i>Subtotaal via provinciale begroting</i>	<i>16.380.648</i>	<i>0</i>	<i>16.380.648</i>
Rijk	Regiodeal NIL 1e fase via St. Koningsdiep	82.575		82.575
Rijk	GLB pilot Aldeboarn-de Deelen	1.206.032		1.206.032
	<i>Subtotaal niet via provinciale begroting</i>	<i>1.288.607</i>	<i>0</i>	<i>1.288.607</i>
	Totaal	17.669.255	0	17.669.255
Bestedingen:		Besteed		
	Gebiedsproces	603.644		
	Vastgoed verwerving	5.761.073		
	Uitvoering Regiodeal NIL fase 1	25.422		
	<i>Subtotaal via provinciale begroting</i>	<i>6.390.139</i>		
	Regiodeal NIL 1e fase via St. Koningsdiep	82.575		
	<i>Subtotaal niet via provinciale begroting</i>	<i>82.575</i>		
	Totaal	6.472.714		

In aanvulling op de tabel heeft het Rijk in december 2022, specifiek het ministerie van LNV, 21.846.750 euro beschikbaar gesteld voor de versnelling in ADD. Dit geld kan ingezet worden voor afwaardering en herwaardering van grond en gebouwen en verplaatsingsubsidie.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

- Het ontwerp integraal gebiedsplan ADD wordt door de gebiedscommissie ADD opgeleverd en ter besluitvorming voorgelegd aan GS, DB en de colleges van B&W in de betreffende gemeenten
- Op advies van de gebiedscommissie worden vooruitlopend op de vaststelling van het ontwerp integraal gebiedsplan no regret maatregelen uitgevoerd
- De verschillende pilots worden uitgevoerd en leveren met de eerste resultaten of afronding input voor de verdere ontwikkeling van het ontwerp integraal gebiedsplan.

Als tussenstap is besloten om een koersdocument, een integrale gebiedsvisie voor ADD voor de lange termijn, op te stellen. Dit koersdocument wordt door de gebiedscommissie ADD deze zomer aan provincie, Wetterskip en de betrokken gemeenten Heerenveen, Smallingerland en Opsterland aangeboden om vast te stellen.

Hoe hebben de genoemde risico's zicht ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

ADD is een voorloper, zowel in Fryslân als in Nederland in de manier waarop we gebiedsprocessen integraal willen oppakken. Dit betekent dat waar zaken nog niet bekend zijn, dit moet worden uitgezocht en ontdekt. Dit vraagt tijd, terwijl je in een proces zit waarin je verder wil en duidelijkheid aan het gebied wil bieden wat het wordt. Het behouden van het draagvlak en ontdekken van nieuwe dingen die we nog niet weten is een belangrijk risico voor het gebiedsproces

5c. Hegewarren

Inleiding

De Hegewarren is één van de twee ontwikkelgebieden in het Veenweideprogramma 2021-2030. Binnen deze gebieden liggen er op inhoudelijke gronden en vanuit maatschappelijke energie veel kansen, én zijn er middelen om aan de slag te gaan. De bodem in de Hegewarren zakt en het waterbeheer wordt er ingewikkelder. Door het dalende veen komt er veel CO2 vrij en door lagere grondwaterstanden verdrogen omliggende natuurgebieden. Daarnaast ligt de Hegewarren naast het stikstofgevoelige natuurgebied De Alde Feanen. De peilen moeten omhoog om de problemen op te lossen. Dat heeft ingrijpende gevolgen voor de mensen die in en om de Hegewarren wonen en de grond gebruiken. Daarom hebben we juist hen gevraagd om na te denken over een goede invulling van het gebied met een hoger waterpeil.

Bijna een jaar lang heeft een groep inwoners en betrokkenen uit en rondom de Hegewarren gewerkt aan oplossingen voor de toekomst van de Hegewarren in het veenweidegebied. Ze deden dat in een zogenaamd co-creatieteam.

Voor veehouders in het gebied verandert er veel. Ze kunnen of willen niet blijven in een polder met hogere grondwaterstanden. Ze gaven aan in gesprek te willen over het verplaatsen van hun bedrijf. Daarom heeft u hier in 2020 geld voor beschikbaar gesteld.

In september 2022 heeft PS de voorkeursvariant uit het co-creatieproces, Open en Natuurlijk, vastgesteld en besloten om het eerste deel van de planfase te starten.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

In 2023 zijn er nog geen besluiten genomen door Provinciale Staten met betrekking tot de gebiedsontwikkeling in Hegewarren.

Wat heeft het gekost?

Onderstaande tabel geeft de stand van zaken weer ten tijde van het opstellen van de begroting (juni 2022).

Financiering:		Geprogrammeerd	Te programmeren	Totaal
Provincie	Gebiedsproces Hege Warren	1.150.000		1.150.000
Provincie	voorfinanciering grondaankopen	14.000.000		14.000.000
Provincie	voorfinanciering aankoop Grouster Leechlân	488.000		488.000
Rijk	Impulsgelden	15.000.000		15.000.000
Rijk	Regiodeal NIL Veenweide	150.000		150.000
Wetterskip	Gebiedsproces Hege Warren	150.000		150.000
Gem. Smallingerland	Gebiedsproces Hege Warren	37.500		37.500
	<i>Subtotaal via provinciale begroting</i>	<i>30.975.500</i>	<i>0</i>	<i>30.975.500</i>
Gem. Smallingerland	Gebiedsproces Hege Warren	112.500		112.500
	<i>Subtotaal niet via provinciale begroting</i>	<i>112.500</i>	<i>0</i>	<i>112.500</i>
	Totaal	31.088.000	0	31.088.000
Bestedingen:		Besteed		
	Gebiedsproces	907.978		
	Vastgoed verwerving	2.576.327		
	<i>Subtotaal via provinciale begroting</i>	<i>3.484.305</i>		
	Gebiedsproces via gemeente Smallingerland	112.500		
	<i>Subtotaal niet via provinciale begroting</i>	<i>112.500</i>		
	Totaal	3.596.805		

Inmiddels is ruim € 10 miljoen besteed aan de verwerving van vastgoed.

Daarnaast is er met het besluit van PS september 2022 budget beschikbaar gesteld voor het eerste deel van de planfase. Dit budget is beschikbaar gesteld na het opstellen van de begroting en dus niet opgenomen in bovenstaand overzicht. Inclusief de bijdragen van de partners betreft het een budget van € 870.000. Daarvan is tot 1 juni 2023 ongeveer € 2 ton besteedt.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Op dit moment is ongeveer de helft van het gebied aangekocht. We blijven in gesprek met de overige eigenaren in het gebied over de aankoop (of verplaatsing) van hun bedrijf en gronden.

Ondertussen zijn we gestart met het tijdelijke beheer van de gronden die we in eigendom hebben. Daarbij richten we ons op innovatieve proeven met extensieve agrarische activiteiten op nattere veengrond, zoals andere teeltgewassen. In 2023 is er door het Nationaal Groeifonds € 12,5 miljoen beschikbaar gesteld voor dit soort initiatieven uit het Friese Veenweideprogramma, waaronder het realiseren van innovatieboerderijen in de Hegewarren.

De afgelopen maanden is het eerste deel van de planfase gestart. Zo hebben we diverse vraagstukken opgepakt met betrekking tot bijvoorbeeld het behoud van het blauwgrasland en het uitwerken van een recreatievisie. Ook onderzoeken we diverse opties om het financiële tekort te overbruggen.

We blijven in gesprek met de mensen in het gebied over hun wensen en zorgen.

Hoe hebben de genoemde risico's zich ontwikkeld en zijn er nieuwe risico's bijgekomen?

In september 2022 heeft PS ingestemd met een richting/koers voor het gebied. Dat is echter geen definitieve keuze. Eind 2024 komen we terug voor een go-nogo waarvan het realisme nader getoetst is. Dán leggen we de rol van de betrokken overheden vast, ook m.b.t. de financiering en de risico's.

Het is niet gelukt een aantal posities binnen de organisaties van het Veenweideprogramma en het project de Hegewarren in te vullen. Dat heeft o.a. te maken van de krapte op de arbeidsmarkt. Dit heeft mogelijk gevolgen voor de planning van de planfase en het voor te leggen go-nogo besluit.

6. FPLG (Fries programma landelijk gebied)

Wat willen we bereiken?

FPLG

In de Auditcommissie van is besloten om FPLG op te nemen in de eerstvolgende P&C-document oftewel de bestuursrapportage. Omdat FPLG nog niet was opgenomen in de begroting van 2023, kent deze paragraaf een iets andere opbouw dan de eerdere paragrafen. PS wordt hiermee wel meegenomen in de ontwikkelingen op dit onderwerp in 2023 en verder.

6. FPLG

Inleiding

Middels het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) zet het kabinet in op een integrale transitie van het landelijk gebied. In Fryslân wordt dit vertaald in het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG). Het NPLG kent doelen voor natuur (waaronder stikstof), water en klimaat en in Fryslân is daar de sociaal-economische vitaliteit van het landelijk gebied aan toegevoegd. We zijn nog in afwachting van een aantal doelen en belangrijke voorwaarden van het Rijk. Samen met stakeholders is in de eerste helft van 2023 een concept gebiedsprogramma opgesteld waarin (een groot deel van) de doelen voor Fryslân opgeschreven zijn. Deze dient voor 1 juli 2023 met het Rijk gedeeld te worden. In het eerste kwartaal van 2024 dient het definitieve gebiedsprogramma vervolgens aangeleverd te worden bij het Rijk. De uitvoering van het FPLG zal plaatsvinden middels de gebiedsgerichte aanpak.

Welke besluiten zijn er nog genomen in het jaar 2023 door Provinciale Staten?

Op 31 mei jl. hebben Provinciale Staten ingestemd met het concept-gebiedsprogramma.

Op 31 mei jl. hebben Provinciale Staten besloten dat voor de jaren 2023 en 2024 tot een maximum van € 7 mln. aan kosten gemaakt mogen worden voor het FPLG.

Wat heeft het gekost?

De kosten voor het FPLG worden voor 2023 geraamd op € 4,5 mln. De provincie ontvangt ruim € 1 mln. ter dekking van de voorbereidingskosten van het Rijk vanuit een specifieke uitkering. Op 31 mei jl. hebben Provinciale Staten besloten dat voor de jaren 2023 en 2024 tot een maximum van € 7 mln. aan kosten gemaakt mogen worden voor het FPLG. In de jaarrekening wordt dan een vordering op het Rijk opgenomen op de balans voor de gemaakte kosten hiervoor.

Wat wilden we bereiken en wat hebben we gerealiseerd?

Samen met stakeholders is gewerkt aan een breed gedragen concept gebiedsprogramma, dat volgens de Wsn uiterlijk 1 juli 2023 aangeboden moet worden aan het Rijk. Het concept daarvan wordt tijdig aangeleverd en richting het eerste kwartaal van 2024 verder uitgewerkt tot een definitieve versie. We werken aan de uitvoeringsorganisatie die het gebiedsprogramma middels een gebiedsgerichte aanpak zal gaan uitvoeren.

Risico's

Als risico van het NPLG is eerder gesproken over de maatschappelijke onrust en soms grote tegengestelde belangen van de stakeholders. Tot nu toe is er met de meeste stakeholders constructief gewerkt aan een concept gebiedsprogramma. Dit gebiedsprogramma dient nog verder uitgewerkt te worden tot een definitieve versie. Hierbij is het een risico dat nog steeds niet alle doelstellingen door het Rijk bekend zijn gemaakt. Een ander risico wordt gezien in de onzekerheid omtrent het nationale landbouwakkoord. In dit

landbouwakkoord moeten nationale ketenafspraken gemaakt worden die perspectief moeten bieden aan de agrarische sector. De kosten van het FPLG worden voorlopig geraamd op €4,5 miljard. Vanuit de nationale overheid is in totaal €24,3 miljard beschikbaar. Het vormt dus een risico dat er onvoldoende middelen door het Rijk beschikbaar worden gesteld. Ten slotte vormt de beschikbare capaciteit een risico. Het FPLG is een grote opgave en het bemensen van de organisatie zal een uitdaging zijn.

Voorstel

begrotingswijzigingen PS

In de bijgevoegde begrotingswijziging berap 2023 komen de volgende voorstellen tot wijziging aan de orde:

Beleidsprogramma	Onderdeel
1. Bestuur	I 1 Provinciale bijdrage Giro 555 voor slachtoffers aardbeving
	I 2 Aanpassen provinciale bijdrage aan het samenwerkingsverband IKW
	I 3 Fractiebudgetten
	I 4 Aanpassen vergoedingen Provinciale Statenleden
	II 1 Deelnemersbijdrage SNN
	V C 1 Aanpak ondermijning Friese gemeenten
2. Infrastructuur	I 5 Verkoop wegensteunpunten
	I 6 Busremise Schiermonnikoog
	II 2 Vrijval budget Herinrichting/verplaatsen OV knooppunt Zurich
	II 3 Vrijval budget Project onrechtmatig gebruik
	II 4 Inkomst verkoop watersteunpunten
	IV 1 Afwikkeling RSP-projecten DEO en WIW
	IV 2 Omzetten dekkingsreserve kapitaallasten provinciale activa in reserve bijdrage activa in eigendom van derden bij diverse projecten
	IV 3 Bijstellen inkomsten projecten Joure, Haak om Leeuwarden en Harlingen
	IV 4 Aanvullende wijziging in de projecten 'Bereikbaarheid Leeuwarden' en 'Onderdoorgang Hurdegaryp' naar aanleiding van de vrijval infraprojecten 2022
	IV 5 Aanvullende wijziging in de bijdrage van het project De Skieding naar aanleiding van de vrijval infraprojecten 2021
	IV 6 Bijdrage 2023 uit Regiospecifiek Pakket (RSP) aan project Joure
	IV 7 Overeenkomst Gemeente Leeuwarden
	V C 2 Verlenging tijdelijk budget Verduurzamen OV bus
V C 3 Verlenging tijdelijk budget opdracht proef batterijtrein	
3. Omgeving	IV 8 Landschapsbeheer nieuwe natuurgebieden
	IV 9 Inkomsten actieprogramma Missy Wetterwaarmte
	IV 10 Cofinanciering Blue energy
	V C 4 Verlenging tijdelijk budget Potato Valley
	V C 5 Verlenging tijdelijk budget Dutch Dairy Centre
	V C 6 Verlenging tijdelijk budget Vergroenen Schoolpleinen

4. Economie	I 7	Correctie terugbetalen vermogensafbouw aan deelnemers GR De Marrekrite 2022 t/m 2025
	II 5	Vrijval collegegeld universitair onderwijs
5. Mienskip	I 8	Bestedingsritme reserve jaarovergang structurele budgetten
	II 6	Vrijval (deel) middelen Breed corona budget 2e pakket
	II 7	Vrijval Iepen Mienskipsfûns – Thema Vrijheid
	IV 11	Bestedingsritme Netwerk Mienskipsinisiatieven voor capaciteit
	IV 12	Bijdrage budget Erfgoeddeal Greppellân
	V C 7	Verlenging tijdelijk budget Fries in het MBO
	V C 8	Verlenging tijdelijk budget Taal
	V C 9	Verlenging tijdelijk budget Ryksbydrage feroaring Kurrikulum
V C 10	Verlenging tijdelijk budget Fase 2 gebiedsontwikkeling Centrale As	
6. Bedrijfsvoering	I 9	Capaciteit Legaliseren PAS-melders
	I 10	Aanvullende afspraken CAO 2022-2023
	I 11	Capaciteit Subsidies 2023
	IV 13	Capaciteitsinzet Natuurpact
	IV 14	Aanpassen systemen voor Omgevingswet omzetten goederen en diensten naar capaciteit
	IV 15	Uitvoeringskosten subsidieregeling daken
	IV 16	Omzetten exploitatiebudgetten Nij Poadium naar capaciteit
	IV 17	Verlenging HR Traineeprogramma statushouders
	IV 18	Digitalisering Subsidiezaken omzetten goederen en diensten naar capaciteit
	IV 19	Wet open overheid omzetten goederen en diensten naar capaciteit
IV 20	Vitaliteit	
V C 11	Verlenging tijdelijk budget Energieneutrale provinciale gebouwen	
7. Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien	I 12	Deelnemersbijdrage IPO/BIJ12
	I 13	Rente Nazorgfonds
	I 14	Rentevergoeding ten behoeve van RSP/REP
	II 8	Toevoeging onvoorzien aan begrotingssaldo
	II 9	Deelnemersbijdrage IPO
	IV 21	Breedband 5% regeling super witte adressen
	V A	Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A
	V B	Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B
VI	Bestedingsritme reserves	
VII 1	Lastneming subsidiebeschikkingen	

Rapportage wijzigingen onder mandaat GS

Inleiding

Op basis van de nota uitvoering hebben wij de bevoegdheid om voor specifieke onderdelen de begroting te wijzigen.

Bedrijfsvoering

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Lasten						
6	Bedrijfsvoering	-41	-38	-2	1	
	Totaal lasten	-41	-38	-2	1	
Baten						
6	Bedrijfsvoering	-41	-38	-2	1	
	Totaal baten	-41	-38	-2	1	

Bijdrage derden

In het geval dat bijdragen van derden voor een bepaald doel worden ontvangen, nemen wij deze in de begroting op. In onderstaande tabel is per beleidsprogramma aangegeven welke middelen van derden wij hebben ontvangen.

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Lasten						
1	Bestuur	320				
2	Infrastructuur	-7.766	6.969			
3	Omgeving	-22.383	28.699	3.348	64	107
4	Economie	535				
5	Mienskip	914				
6	Bedrijfsvoering	901	3	1	1	1
7	Algemene dekkingsmiddelen	-441				
	Totaal lasten	-27.920	35.671	3.349	65	108
Baten						
1	Bestuur	320				
2	Infrastructuur	-7.766	6.969			
3	Omgeving	-22.383	28.699	3.348	64	107
4	Economie	535				
5	Mienskip	914				
6	Bedrijfsvoering	901	3	1	1	1
7	Algemene dekkingsmiddelen	-441				
	Totaal baten	-27.920	35.671	3.349	65	108

Capaciteit

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Lasten						
6	Bedrijfsvoering	3.725	-1.492	-1.209	-1.266	5.368
	Totaal lasten	3.725	-1.492	-1.209	-1.266	5.368
Baten						
6	Bedrijfsvoering	3.725	-1.492	-1.209	-1.266	5.368
	Totaal baten	3.725	-1.492	-1.209	-1.266	5.368

Investeringsen

Investeringsen x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Lasten						
2	Infrastructuur	-46.383	-9.035	-948	25.034	-5.138
3	Omgeving	-15.984	16.897			
	Totaal lasten	-62.367	7.862	-948	25.034	-5.138
Baten						
2	Infrastructuur	-46.383	-9.035	-948	25.034	-5.138
3	Omgeving	-15.984	16.897			
	Totaal baten	-62.367	7.862	-948	25.034	-5.138

Nominaal

Op basis van de nota uitvoering begroting kunnen wij nominaal toedelen aan posten binnen de begroting.

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Lasten						
3	Omgeving	33	60	60	60	60
5	Mienskip	7	7			
7	Algemene dekkingsmiddelen	-40	-67	-60	-60	-60
	Totaal lasten	0	0	0	0	0
Baten						
3	Omgeving	33	60	60	60	60
5	Mienskip	7	7			
7	Algemene dekkingsmiddelen	-40	-67	-60	-60	-60
	Totaal baten	0	0	0	0	0

Schuiven binnen programma

Binnen de programma's zijn enkele budgetten verschoven. In onderstaande tabel zijn deze budgetten benoemd.

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Lasten						
3	DNA vismigratie	-504				
3	Vismigratie LIFE	504				
3	De Nieuwe Afsluitdijk VMR deel 2	-3.100				
3	De Nieuwe Afsluitdijk VMR LIFE	3.100				
3	De Nieuwe Afsluitdijk DNA DU	-2				
3	De Nieuwe Afsluitdijk RAA Duurzame Energie	2				
5	Taalbeleid	-8	8			
5	Indexering taalbeleid	8	-8			
5	Saldo STUFT St Utjouwerij Frysk Toaniel	-1				
5	Taalbeleid	1				
5	Frieslandpop	-2				
5	Indexering Frieslandpop	2				
5	Monumenten en cultuurhistorie en prijsvraag	-70				
5	Prijsvraag project nije fitaliteit	-20				
5	Erfgoeddeal Greppellan	90				
6	Capaciteitdoedeling	-153				
6	Eindheffing werkkosten	153				
6	Project digitaliseringsstrategie subsidiezaken	-1.430				
6	IFZ	1.430				
	Totaal lasten	0	0	0	0	0
Baten						
3	De Nieuwe Afsluitdijk VMR deel 2	-3.100				
3	De Nieuwe Afsluitdijk VMR LIFE	3.100				
3	De Nieuwe Afsluitdijk DNA DU	-2				
3	De Nieuwe Afsluitdijk RAA Duurzame Energie	2				
5	Monumenten en cultuurhistorie en prijsvraag	20				
5	Erfgoeddeal Greppellan	-20				
6	Project digitaliseringsstrategie subsidiezaken	-700				
6	IFZ	700				
	Totaal baten	0	0	0	0	0

Mutatie binnen reserve Breed Cofinancieringsbudget

In onderstaande tabel zijn de mutaties binnen de reserve Breed Cofinancieringsbudget per programma opgenomen.

Exploitatie x € 1.000

Progr.	Omschrijving	2023	2024	2025	2026	2027
Lasten						
	R. BCB EU Interreg VB BIOCAS	-4				
	R. BCB EU Proceskosten EFRO/EZ Europa	32				
	R. BCB EU EFRO/EZ Noord Ned verdient circulair	-14				
	R. BCB EU Interreg VIA X-Lives	-1				
	R. BCB EU Interreg VIA Emphati	-1				
	R. BCB EU Interreg VA Arbeidsmarkt 2.0	-4				
	R. BCB EU Interreg VIA Kleinprojectenfonds	-1				
	R. BCB EU Interreg VIA Paludi & Markt	-1				
	R. BCB EU Interreg VB Inland Waterway Transp solut	-44				
	R. BCB EU Interreg VA Waddenagenda	-66				
	R. BCB EU Interreg Europe Biodiv Governance BIOGOV	-36				
	R. BCB EU Interreg Europe Biodiv Governance BIOGOV	-57				
	R. BCB EU EU-project SCREEN	-66				
	R. BCB EU Interreg Europe Iwatermap	-26				
	R. BCB EU Interreg VA Project waterkwal Waddenzee	-41				
	R. BCB EU European sport for all games	-8				
	R. BCB EU EFRO/EZ Europa GS voorw	338				
	Totaal lasten	0	0	0	0	0
Baten						
	R. BCB EU Interreg VB BIOCAS	-4				
	R. BCB EU Interreg VA Arbeidsmarkt 2.0	-4				
	R. BCB EU Interreg VIA X-Lives	-1				
	R. BCB EU Interreg VIA Emphati	-1				
	R. BCB EU Proceskosten EFRO/EZ Europa	32				
	R. BCB EU EFRO/EZ Noord Ned verdient circulair	-14				
	R. BCB EU Interreg VA Waddenagenda	-66				
	R. BCB EU Interreg VA Project waterkwal Waddenzee	-41				
	R. BCB EU Interreg Europe Iwatermap	-26				
	R. BCB EU Interreg VB Inland Waterway Transp solut	-44				
	R. BCB EU EU-project SCREEN	-66				
	R. BCB EU Interreg Europe Biodiv Governance BIOGOV	-36				
	R. BCB EU European sport for all games	-8				
	R. BCB EU EFRO/EZ Europa GS voorw	279				
	Totaal baten	0	0	0	0	0

Ontwikkeling financieel kader

1. Onze uitgangspunten

- De meerjarenbegroting is structureel sluitend;
- Om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen houden wij structureel minimaal 5 miljoen euro ruimte voor het volgende college.
- De minimale stand van de Vrije Aanwendbare Reserve bedraagt 10 miljoen euro;
- Structurele uitgaven dekken wij uit structurele middelen;
- Bij inzet van revolverende middelen zijn de gederfde rendementen gedekt;
- Geld geven we alleen uit als we alle initiële kosten en (eventuele) structurele financiële gevolgen van een activiteit kunnen betalen;
- Elk voorstel aan Provinciale Staten met financiële consequenties krijgt een financieel solide dekkingsvoorstel mee;
- Aan het meefinancieren van projecten van anderen stellen we voorwaarden zodat we goed zicht kunnen houden op de resultaten; de verplichting tot verantwoording moet in verhouding staan tot de inspanning die wordt geleverd.
- Als we financiële afspraken maken met anderen zijn die voor ons hard. Tegenvallers of extra benodigde middelen zijn voor rekening van de partij die deze het beste had kunnen voorzien, en dat is over het algemeen de partij waarmee we die afspraken hebben gemaakt.
- Voordat we regelingen instellen, kijken we eerst of er niet al elders regelingen voor bestaan.

2. Ontwikkeling begrotingssaldo

Het financieel kader actualiseren we periodiek. Dit gebeurt naar aanleiding van externe wijzigingen (zoals veranderingen in het provinciefonds) of door besluiten van Provinciale en Gedeputeerde Staten. Vaak stellen uw Staten deze wijzigingen vast bij de behandeling van een begroting, de jaarstukken, of een bestuursrapportage. Daarnaast heeft het college het mandaat om een aantal niet beleidsmatige wijzigingen zelf in de begroting te verwerken. Het betreft hier bijvoorbeeld wijzigingen in het provinciefonds, opbrengst motorrijtuigenbelasting, rendement vermogensbeheer of dividenduitkering. Hieronder geven we de ontwikkeling van het begrotingssaldo vanaf de begroting 2023 tot aan bestuursrapportage stapsgewijs weer.

Bij de begroting 2023 hebben we de stand van het begrotingssaldo op dat moment gepresenteerd. Daarna hebben uw Staten enkele begrotingswijzigingen vastgesteld bij de 2e berap 2022. Na verwerking van de effecten van de wijzigingen van de 2e berap hebben uw Staten in vergaderingen juni, oktober en december nog een aantal begrotingswijzigingen vastgesteld waaronder een aantal moties en amendementen. Tevens zijn de effecten van de september- en decembercirculaire en de wijzigingen onder mandaat GS in onderstaande overzicht verwerkt. Dit resulteert in de stand van het begrotingssaldo bij de jaarrekening 2022.

Na de jaarrekening zijn is het dividend van Alliander over 2022 in het begrotingsjaar 2023 verwerkt. Onder GS-mandaat zijn uitgangspunten bij de begroting vastgesteld en verwerkt in de begroting zodat hiermee ook rekening kan worden gehouden bij het nieuw vast te stellen Bestuursakkoord. Tot slot zijn de wijzigingen onder PS-mandaat bij de bestuursrapportage die effect hebben op het begrotingssaldo in dit overzicht opgenomen.

In de tabel hieronder staan de verschillende stappen cijfermatig weergegeven.

Ontwikkeling begrotingssaldo	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1 mln.					
Begrotingssaldo bij begroting 2023	1,3	13,2	23,5	3,7	11,8
Voorstellen PS 2e berap 2022	-3,8	-4,7	-4,2	-4,5	-4,5
Begrotingssaldo bij 2e berap 2022	-2,6	8,5	19,3	-0,7	7,4

GS provinciefonds - effecten septembercirculaire	1,3	3,1	3,7	7,5	1,8
GS provinciefonds - effecten decembercirculaire	-0,9	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 29-6-2022 Zero Based Budgetting aanpassing	0,0	0,0	-0,3	0,0	0,0
PS 9-11-2022 2e berap 2022 amendemint 1 Reparaasje oergong Doarpshuzenregeling nei IMF	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 9-11-2022 2e berap 2022 motie 1 Meer warme kamers in Fryslân	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 9-11-2022 begroting 2023 amendement 2 Geld voor uitvoerig Naar een schone en gezonde leefomgeving	-0,2	-0,3	0,0	0,0	0,0
PS 30-11-2022 Beliedsnota Ynvasieve Exoten amendemint 01 Ook geld voor 2024	0,0	-0,4	0,0	0,0	0,0

Begrotingssaldo bij jaarrekening 2022	-2,7	10,9	22,7	6,8	9,2
--	-------------	-------------	-------------	------------	------------

GS dividend	2,9	0,0	0,0	0,0	0,0
GS bestuursakkoord 2023-2027	3,8	0,3	0,1	-3,3	-2,5
Voorstellen PS berap 2023	-0,2	0,0	-0,4	0,0	-0,2

Begrotingssaldo bij berap 2023	3,7	11,2	22,4	3,5	6,5
---------------------------------------	------------	-------------	-------------	------------	------------

3. Vrij Aanwendbare Reserve (VAR)

Hieronder staat de ontwikkeling van de VAR. Conform de afspraak met uw Staten vloeit het rekening- en begrotingssaldo aan het eind van het jaar automatisch in de VAR. Het rekeningsaldo 2022 en de verwachte begrotingssaldi 2023-2027 zijn hieronder opgenomen.

VAR (in te zetten)	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1 mln.					
Beginsaldo	196,0	170,0	173,7	191,2	189,6
Beschikking over reserve	-48,9	-2,5			
Begrotingssaldo	7,7	11,2	22,4	3,5	6,5
Rekeningresultaat 2022	15,2				
Stand op 31/12 inclusief structureel saldo	170,0	178,7	196,2	194,6	196,1
Begrotingssaldo structureel niet in te zetten		-5,0	-5,0	-5,0	-5,0
Stand op 31/12 exclusief structureel saldo	170,0	173,7	191,2	189,6	191,1
Minimale stand VAR					-10,0
VAR (in te zetten)	170,0	173,7	191,2	189,6	181,1

Toelichting

Aangezien een van de uitgangspunten is dat wij € 5 mln. structurele ruimte willen overhouden voor het college na ons is dit het minimale bedrag dat wij in mindering brengen op de stand van de in te zetten VAR.

Daarnaast is afgesproken dat de minimale stand van de VAR altijd € 10 mln. bedraagt. Daarmee bedraagt het besteedbaar deel van de VAR aan het eind van de begrotingsperiode (2027) € 181,1 mln.

Treasury: financiering en beleggingen

Treasury

Beleggingen Nuon-vermogen

De opbrengst van de aandelenverkoop Nuon Energy zijn in het verleden voor een groot deel langlopend belegd in obligaties, Hybride kapitaal of uitgeleend aan decentrale overheden. Daarnaast is een deel van de middelen uitgezet als revolverende middelen, onder andere via de FOM (Friese Ontwikkelingsmaatschappij besloten vennootschap) en het FSFE (Fûns Skjinne Fryske Enerzjy).

Inmiddels zijn alle obligaties afgelost of verkocht en worden er geen nieuwe langlopende beleggingen gedaan vanwege de liquiditeitsbehoefte de komende jaren. De liquide middelen worden aangehouden bij de schatkist.

Schatkistbankieren

Sinds de invoering van het schatkistbankieren kunnen de provinciale middelen bij het agentschap worden belegd in (langlopende) deposito's of op de rekening courant worden aangehouden. De rentepercentages van de schatkist zijn gekoppeld aan de Nederlandse kapitaalmarktrente en de rente van de ECB. De rentevergoedingen zijn, na jarenlang zeer laag te zijn geweest, sterk opgelopen. Hierdoor kan er weer rendement op deposito's worden behaald en wordt er over het rekeningcourant-tegoed ook weer rente vergoed.

Het saldo van de liquide middelen en deposito's bedraagt per eind mei 2023 € 261 mln.

Rendement Schatkistbankieren

Het verwachte rendement op het schatkistbankieren bedraagt voor 2023 € 6,1 mln.

Hybride kapitaal

Provincie Fryslân heeft € 50 mln. Hybride kapitaal verstrekt aan de Nederlandsche Waterschapsbank (NWB). Hybride kapitaal is een achtergestelde lening die voor de bank meetelt tot het eigen vermogen. Provincie Fryslân is medeaandeelhouder van de NWB en de kapitaalverstrekking vindt plaats vanuit de publieke taak. Door het Hybride kapitaal kan de bank de functie van kapitaalverstrekkers aan decentrale overheden en semipublieke instellingen blijven uitoefenen.

Het saldo van het verstrekte Hybride kapitaal bedraagt per eind mei 2023: € 50 mln.

Rendement Hybride kapitaal

Het verwachte rendement op het Hybride kapitaal bedraagt voor 2023 € 1,6 mln.

Leningen aan decentrale overheden

Naast het stallen van vermogen bij de schatkist is het onder bepaalde voorwaarden mogelijk om leningen te verstekken aan decentrale medeoverheden.

Per eind mei 2023 is er in totaal € 40 mln. uitgeleend aan decentrale overheden.

Rendement lenen aan decentrale overheden

Het verwachte rendement op het lenen aan decentrale overheden bedraagt voor 2023 € 0,2 mln.

Totaal verwachte rendement Treasury vermogen 2023

Voor 2023 wordt een totaalrendement verwacht van € 7,9 mln. afkomstig uit het Hybride kapitaal, het uitlenen aan decentrale overheden en schatkistbankieren.

Financieringen en rentelasten

Langlopende financieringen

Provincie Fryslân heeft eind 2021 een langlopende lening van € 76 mln. afgesloten voor de kapitaalversterking van Alliander. De lening is afgesloten tegen een rentepercentage van +/- 0,01% en daardoor zijn er geen rentelasten.

Kortlopende financieringen

De provincie heeft meer dan voldoende liquide middelen beschikbaar en worden naar verwachting geen kortlopende financieringen afgesloten. De verwachte rentelasten voor kortlopende financieringen zijn nihil.

Fûns Skjinne Fryske Enerzjy BV

Op 16 oktober 2013 heeft PS aan gegeven geen wensen en bedenkingen te hebben t.a.v. het instellen van Fûns Skjinne Fryske Enerzjy besloten vennootschap (FSFE). FSFE is op 2 september 2014 opgericht voor een periode van 15 jaar en de provincie is enig aandeelhouder. Het doel van het fonds is het financieren van projecten op het gebied van duurzame energie. Hiervoor heeft het een budget van € 90 mln. Eind mei 2023 is hiervan nog € 28,7 mln. niet getrokken voor financiering van energieprojecten.

Het fonds heeft met het PS-besluit van 26 januari 2022 voor twee provinciale maatschappelijke doelen de opdracht gekregen om een substantiële bijdrage te verlenen namelijk:

- 33% duurzame energieproductie in 2030;
- In 2030, 25% energiebesparing t.o.v. 2010.

FSFE heeft ook in 2022 bijgedragen aan deze doelen. In 2023 verwacht FSFE aan deze provinciale bij te dragen middels €16 miljoen aan financieringen. In het eerste kwartaal van 2023 heeft FSFE voor €3,8 miljoen aan projecten goedgekeurd.

Financieel heeft het fonds een positief resultaat behaald van € 116.000,- wat bijdraagt aan de revolverendheid van het fonds.

Friese Ontwikkelingsmaatschappij BV

Op 24 januari 2018 heeft PS ingestemd met de uitbreiding van de Friese Ontwikkelingsmaatschappij besloten vennootschap (FOM). FOM heeft daarmee de beschikking over een provinciaal budget van € 30,9 miljoen verdeeld over de thema's: Innovatie maximaal € 12 mln., Groei maximaal € 12 mln., Export maximaal € 3 mln., Starters maximaal € 2,5 mln. en Ondernemersimpuls € 1,4 mln. Eind mei 2023 is hiervan nog € 13,7 mln. niet getrokken voor financiering. De provincie is daarmee enig aandeelhouder in de FOM BV. Doel van het fonds is het verstrekken van financieringen middels garanties, (achtergestelde) leningen en/of participatie aan ondernemingen actief binnen het grondgebied van de provincie Fryslân. Eind 2022 heeft de FOM 48 Friese ondernemingen met een financiering in de portefeuille. In het eerste kwartaal van 2023 heeft de FOM voor € 700.000,- ondernemingen gefinancierd.

In 2022 heeft de FOM een negatief resultaat behaald die heeft geleid tot een afwaardering in de provinciale jaarrekening 2022 van € 2,6 mln.